

**ROKASGRĀMATA RĪCĪBAI AR MANTU
KRIMINĀLPROCESĀ**

2022

Saturs

1. Mantas konfiskācija	4
1.1. Legāli iegūtas mantas konfiskācija	4
1.1.1. Mantas konfiskācija kā papildsods.....	4
1.1.2. Mantas konfiskācija kā juridiskajai personai piemērojamais piespiedu ietekmēšanas līdzeklis.....	6
1.2. Mantas īpašā konfiskācija	7
1.2.1. Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija	8
1.2.2. Mantas noziedzīgās izcelsmes pierādīšanas standarts un pienākums	16
1.2.3. Process par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļa).....	20
1.2.4. Noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta konfiskācija	25
1.2.5. Ar noziedzīgu nodarījumu saistītas mantas konfiskācija	27
1.2.6. Konfiscējamās mantas aizstāšana	30
2. Mantas atdošana.....	36
3. Aresta uzlikšana mantai	40
4. Mantas konfiskācijas izpilde	52
4.1. Mantas konfiskācijas kā papildsoda un juridiskajai personai piemērotā piespiedu ietekmēšanas līdzekļa – mantas konfiskācijas izpilde.....	52
4.2. Noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskācijas izpilde.....	54
4.3. Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes kārtība	56
Pielikumi	60

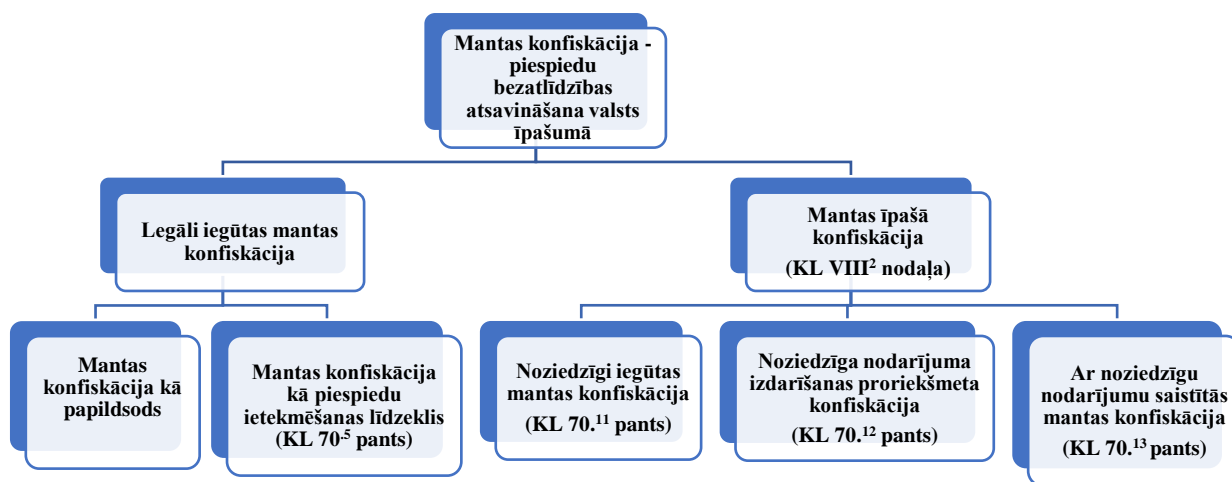
Lietotie saīsinājumi

- 1) CPL - Civilprocesa likums;
- 2) CL - Civillikums
- 3) Direktīva - 2014. gada 19. maija Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa Direktīva 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā;
- 4) FATF - Starpvaldību organizācijas "Finanšu darījumu darba grupa";
- 5) KL - Krimināllikums;
- 6) KPL - Kriminālprocesa likums;
- 7) KPL darba grupa - Pastāvīgā Kriminālprocesa likuma darba grupa;
- 8) Moneyval - Eiropas Padomes Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas pasākumu ekspertu komiteja;
- 9) Palermo konvencija - Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību;
- 10) Pētījums - prof. Ā. Meikališas un prof. K. Stradas – Rozenbergas veiktais pētījums "Mantas konfiskācijas tiesiskais regulējums Latvijā un Eiropas Savienībā, tās izpildes mehānisma efektivitātes nodrošināšana";
- 11) Satversme - Latvijas Republikas Satversme;
- 12) Varšavas konvencija - Eiropas Padomes konvencija par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju;
- 13) Vīnes konvencija - Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencija pret narkotisko un psihotropo vielu nelegālu apriti.

1. Mantas konfiskācija

Latvijas krimināltiesiskajā regulējumā pastāv divu veidu mantas konfiskācijas, proti, **legālās mantas konfiskācija**, kas tiek piemērota kā papildsods fiziskajai personai vai piespiedu ietekmēšanas līdzeklis juridiskajai personai, un **mantas īpašā konfiskācija**, kas nav sods, bet ir procesuālais piespiedu līdzeklis un ir attiecināma uz noziedzīgi iegūtu mantu, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskāciju.

Attēls Nr. 1

1.1. Legāli iegūtas mantas konfiskācija

1.1.1. Mantas konfiskācija kā papildsods

KL 36. panta otrā daļa paredz, ka bez pamatsoda notiesātajam **var piespriest papildsodu – mantas konfiskāciju**.

KL 42. pants noteic, ka mantas konfiskācija ir notiesātā īpašumā esošās mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšana valsts īpašumā, ko var noteikt kā papildsodu tikai KL Sevišķajā daļā paredzētajos gadījumos. Šādā situācijā mantas konfiskāciju var vērst tikai uz notiesātā personīgo mantu vai viņa mantas daļu kopīpašumā. Var konfiscēt arī notiesātā īpašumā esošu mantu, ko tas nodevis citai fiziskajai vai juridiskajai personai. Šādas mantas likumīgā izcelsme netiek apšaubīta.

Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2014-34-01 ir norādījusi, ka mantas konfiskācija kā soda veids nozīmē notiesātajam piederošās mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšanu valsts īpašumā, proti, konfiskācija kā kriminālsods netiek piemērota, lai atsavinātu noziedzīgā ceļā iegūtos līdzekļus. Mantas konfiskācija pēc būtības ir līdzīga naudas sodam – tās mērķis nav atsavināt noziedzīgā ceļā iegūto, bet gan sodīt personu ar mantisko piedziņu¹. Tas nozīmē, ka mantas konfiskācija kā papildsods ir notiesātā likumīgā ceļā iegūta īpašuma bezatlīdzības atņemšana.²

¹ 2015. gada 8. aprīļa Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2014-34-01 „Par Krimināllikuma 36. panta otrās daļas 1. punkta, 42. panta un 177. panta trešās daļas vārdu „konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam”.

² I.Gratkovska, Tieslietu ministrijas juristi Latvijas simtgadei: Tiesībpolitikas aktuālie jautājumi, Rīga, TNA, 251.

Tiesa, nosakot mantas konfiskāciju, konkrēti norāda, kāda manta konfiscējama. Jautājums, lemjot par mantas konfiskācijas kā papildsoda piemērošanu, ir atstāts tiesas kompetencē un izlemjams katrā konkrētajā gadījumā, ievērojot soda noteikšanas vispārējos principus.³

Lai nodrošinātu, ka līdz gala nolēmuma pieņemšanai manta nav zudusi, pirmstiesas procesā mantai ir jābūt uzliktam arestam. Ja izmeklētājs vai prokurors to nebūs nodrošinājis, tad tiesa lēmumu par šāda papildsoda piemērošanu nevarēs pieņemt, jo pastāvēs risks, ka manta būs zudusi (pārdota, pārrakstīta uz citu personu vārda utt.).

Minētais neizslēdz iespēju tiesai saskaņā ar KPL 361. panta trešo daļu lēmumu par aresta uzlikšanu mantai pieņemt iztiesāšanas laikā, kā arī pieņemt lēmumu par mantas konfiskāciju arī tad, ja tai nebūs uzlikts arests.

Gadījumos, kad par konkrēto noziedzīgo nodarījumu ir paredzēts papildsods – mantas konfiskācija, atbilstoši noziedzīgā nodarījuma smagumam ir jāvērtē, vai arests būtu uzliekams pilnīgi visai mantai. Gadījumos, kad nav paredzēts papildsods – mantas konfiskācija, tad procesa virzītājs aresta apmēru nosaka atbilstoši ar noziedzīgo nodarījumu radītajam kaitējumam.

2013. gada 25. aprīlī tika pieņemts likums “Grozījumi likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību””, kas papildināja likumu “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” ar 24.² pantu, kas noteic, ka **mantā, kura** notiesātajam vai viņa apgādībā esošajām personām **nav konfiscējama, ir noteikta šā likuma 4. pielikumā.**

No minētā likuma 4. pielikuma izriet, ka, nosakot sodu — mantas konfiskācija, nav konfiscējama šāda personas īpašumā esoša manta:

1) Mājas iekārta, apģērbs un mājturības priekšmeti, kas nepieciešami notiesātajam, viņa ģimenei un viņa apgādībā esošajām personām:

1. ikdienā valkājamais apģērbs, apavi un veļa;
2. gultas piederumi, gultas drēbes un dvieļi;
3. virtuves un galda piederumi ikdienas lietošanai;
4. mēbeles — pa vienai gultai un krēslam katrai personai, kā arī viens galds un viens skapis uz ģimeni;
5. visi bērnu piederumi.

2) Pārtikas produkti, kas nepieciešami notiesātā un viņa ģimenes iztikai.

3) Nauda minimālās mēneša darba algas apmērā uz notiesāto un katru viņa ģimenes locekli, ja ģimenes loceklis ir notiesātā apgādībā un viņam nav citu ienākumu.

4) Kurināmais, kas nepieciešams ģimenei ēdiena gatavošanai un dzīvojamās telpas apsildīšanai.

5) Tehnika un darbarīki, kas nepieciešami notiesātajam saimnieciskās vai profesionālās darbības turpināšanai, izņemot gadījumus, kad persona atzīta par

³ U.Krastiņš, V.Liholaja, Krimināllikuma komentāri, Pirmā daļa (I-VIII.1 nodaļa), Rīga, 2015. TNA, 190.

maksātnešpējīgu vai personai ar nolēmumu krimināllietā atņemtās tiesības uz zināmu nodarbošanos.

6) Personām, kuru nodarbošanās ir lauksaimniecība, — divi dažāda dzimuma lauksaimniecības dzīvnieki no katras sugas un viena bišu saime, lopbarība minēto dzīvnieku pabarošanai līdz jaunas lopbarības ievākšanai vai lopu dzīšanai ganībās, kā arī sēkla un stādāmais materiāls.

7) Notiesātā īpašumā esošie mājas (istabas) dzīvnieki.

8) Notiesātā īpašumā vai kopīpašumā esošais mājoklis, kurš ir notiesātā vienīgais mājoklis un kurā viņš dzīvo ikdienā.

9) Manta, kurai nav materiālas vērtības un kuras konfiskācija radītu valstij zaudējumus.

10) Laulības gredzens.

11) Dievnami un reliģiskie priekšmeti rituālo darbību veikšanai.

1.1.2. Mantas konfiskācija kā juridiskajai personai piemērojamais piespiedu ietekmēšanas līdzeklis

KL 70.¹ panta pirmajā daļā ir noteikts, ka par KL Sevišķajā daļā paredzētu noziedzīgu nodarījumu privāto tiesību juridiskajai personai, tai skaitā valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībai, kā arī personālsabiedrībai, tiesa vai likumā paredzētajos gadījumos – prokurors – var piemērot piespiedu ietekmēšanas līdzekli, ja nodarījumu juridiskās personas interesēs, šīs personas labā vai tās nepienācīgas pārraudzības vai kontroles rezultātā izdarījusi fiziskā persona, rīkodamās individuāli vai kā attiecīgās juridiskās personas koleģiālās institūcijas loceklis, balstoties uz tiesībām pārstāvēt juridisko personu vai darboties tās uzdevumā; balstoties uz tiesībām pieņemt lēmumus juridiskās personas vārdā vai īstenodama kontroli juridiskās personas ietvaros. Kā vienu no piespiedu ietekmēšanas līdzekļiem saskaņā ar KL 70.² pirmās daļas 3. punktu juridiskajai personai var piemērot mantas konfiskāciju.

Attiecīgi KL 70.⁵ pantā ir noteikts, kas ir mantas konfiskācija kā piespiedu ietekmēšanas līdzeklis juridiskajai personai, proti, mantas konfiskācija ir juridiskās personas īpašumā esošās mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšana valsts īpašumā. Tiesa, nosakot mantas konfiskāciju, konkrēti norāda, kura manta ir konfiscējama. Tāpat likums paredz, ka var konfiscēt arī juridiskās personas īpašumā esošo mantu, kas ir nodota citai personai. Papildus jānorāda, ka var konfiscēt tikai tādu juridiskās personas īpašumā esošo mantu, kura nodota citai juridiskajai vai fiziskajai personai, un nav zaudētas īpašuma tiesības uz šo mantu⁴.

Tāpat kā papildsoda – mantas konfiskācija – fiziskai personai gadījumā arī juridiskās personas mantai pirmstiesas procesā ir uzliekams arests, lai nodrošinātu mantas saglabāšanu.

Saskaņā ar KPL 361. panta trešo daļu lēmumu par aresta uzlikšanu mantai var pieņemt arī tiesa iztiesāšanas laikā. Taču, lai nodrošinātu, ka līdz gala nolēmuma

⁴ U.Krastiņš, V.Liholaja, Krimināllikuma komentāri, Pirmā daļa (I-VIII.¹ nodaļa), Rīga, 2015. TNA, 295.

pieņemšanai manta nav zudusi, lēmumu par aresta uzlikšanu mantai pēc iespējas jācenšas pieņemt pirmstiesas procesā.

1.2. Mantas īpašā konfiskācija

Mantas īpašā konfiskācija ir noziedzīgi iegūtas mantas (KL 71.¹¹ pants) vai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta (KL 70.¹² pants), vai ar noziedzīgu nodarījumu saistītas mantas (KPL 70.¹³ pants) piespiedu bezatlīdzības atsavināšana valsts īpašumā.

Mantas īpašā konfiskācija saskaņā ar KL 70.¹⁰ pantā noteikto nav kriminālsods, bet ir patstāvīgs krimināltiesību institūts, kas krimināltiesību teorijā tiek pieskaitīts pie citiem krimināltiesiskajiem piespiedu ietekmēšanas līdzekļiem. Atšķirībā no kriminālsoda mantas īpašā konfiskācija netiek piemērota personai par viņas izdarītu konkrētu noziedzīgu nodarījumu, bet tomēr ir saistīta ar tās izdarīto noziedzīgo nodarījumu, un likumā paredzētajos gadījumos to var piemērot arī citām personām (gan fiziskām, gan juridiskām personām). Tiesību doktrīnā ir pausts viedoklis, kuram ir pievienojies Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments lietā Nr. SKK–234/2012 (Krimināllieta Nr. 11221096310), ka **noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija atšķirībā no mantas konfiskācijas nav atzīstama par sodīšanu klasiskā izpratnē, jo noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas rezultātā personai tiek atsavināti tādi labumi, kas tai nemaz nepienākas**⁵. Varšavas konvencijas preambulā ir teikts, ka cīņā pret smagiem noziegumiem, kas ir kļuvuši par arvien pieaugošu starptautisku problēmu, starptautiskā mērogā jāizmanto mūsdienīgas un efektīvas metodes. Viena no šīm metodēm ir atņemt noziedzniekiem noziedzīgi iegūtos līdzekļus un nozieguma rīkus. Arī Direktīvas preambulā teikts, ka visefektīvākais organizētās noziedzības apkarošanas veids ir stingru juridisko seku paredzēšana par šādu noziegumu veikšanu, kā arī nozieguma rīku un noziedzīgi iegūto līdzekļu efektīva atklāšana, iesaldēšana un konfiskācija.

Tātad noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas leģitīmo mērķi var definēt kā noziedzīgā veidā iegūta īpašuma izņemšanu no legālās civiltiesiskās aprites, lai nepieļautu tās turpmāku apriti un tālāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kā arī, lai mazinātu finansiālo ieinteresētību veikt noziedzīgos nodarījumus.

Palermo konvencijā, Vīnes konvencijā, kā arī Direktīvā ar „konfiskāciju” saprot īpašuma atsavināšanu saskaņā ar tiesas vai citas kompetentas institūcijas lēmumu. Atbilstoši Varšavas konvencijai ar terminu „konfiskācija” saprot tādu sodu vai pasākumu, ko pēc tiesvedības saistībā ar noziedzīgu nodarījumu vai noziedzīgiem nodarījumiem nosaka tiesa un ko piemērojot tiek atņemts īpašums.

Materiālās normas mantas īpašajai konfiskācijai reglamentētas KL VIII² nodaļā "Mantas īpašā konfiskācija", kas ietvertas KL ar likumu "Grozījumi Krimināllikumā", kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā. Savukārt procesuālās

⁵ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 19. jūnija lēmums lietā Nr. SKK –234/2012 (Krimināllieta Nr. 11221096310)

normas rīcībai ar noziedzīgi iegūtu mantu, ar noziedzīgu nodarījumu saistītu mantu vai ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu ir reglamentētas KPL.

1.2.1. Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija

KL 70.¹¹ panta⁶ pirmajā daļā likumdevējs ir sniedzis noziedzīgi iegūtas mantas definīciju⁷, proti, noziedzīgi iegūta manta ir manta, kas personas īpašumā vai valdījumā **tieši vai netieši** nonākusi noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā.

Atbilstoši Palermo konvencijai un Varšavas konvencijai „noziedzīgi iegūti līdzekļi” nozīmē jebkāda veida īpašumu (ekonomisku ieguvumu), kas tieši vai netieši iegūts noziedzīgas darbības rezultātā, kā arī, izdarot kādu noziedzīgu nodarījumu. Saskaņā ar Direktīvu „noziedzīgi iegūti līdzekļi” ir jebkāds ekonomisks ieguvums, kas tieši vai netieši gūts, izdarot noziedzīgu nodarījumu. Tādējādi ir secināms, ka noziedzīgi iegūti līdzekļi visplašākajā izpratnē ir jebkāda veida labums, ko persona ir tieši vai netieši ieguvusi noziedzīgas darbības rezultātā. Atbilstoši Varšavas konvencijai ar terminu "īpašums" saprot jebkāda veida mantu, arī īpašumu, ķermenisku vai bezķermenisku, kustamu vai nekustamu, kā arī juridiskus dokumentus vai instrumentus, kas apliecina īpašumtiesības uz šādu mantu vai cita veida tiesības uz to.

Attēls Nr. 2

Manta, kas personas īpašumā vai valdījumā **tieši** ir nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā: priekšmeti, līdzekļi, vielas, tiesības, jebkuri ekonomiski labumi un tam līdzīgi, pret kuriem vai saistībā ar kuriem ir izdarīts noziedzīgs nodarījums. Piemēram, narkotiku realizācijas laikā iegūtā nauda, pieņemtais kukulis, laupīšanā iegūtā manta, manta, kas iegūta, izvairoties no nodokļu nomaksas (nenomaksāto nodokļu apmērā), kā arī citos gadījumos, kad noziedzīga nodarījuma rezultātā tiek ģenerēti aktīvi.

Attēls Nr. 3

Manta, kas personas īpašumā vai valdījumā **netieši** ir nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā: jebkāds ekonomisks labums, kas iegūts daļēji vai pilnībā realizējot, pārveidojot vai pārvēršot mantu par citu īpašumu, kas personas īpašumā vai valdījumā tieši ir nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā. Netieši nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā manta ir arī noziedzīgi iegūtas mantas (tieši vai netieši iegūtas) izmantošanas rezultātā iegūtie jebkādi ieņēmumi (peļņa) un augļi.

⁶ Skatīt pielikumu Nr.1

⁷ Līdz 2017.gada 1.augusta grozījumiem noziedzīgi iegūta manta tika definēta KPL 355.pantā.

Atbilstoši Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma 4. panta otrajai daļai KL lietoto terminu "noziedzīgi iegūta manta" saprot arī kā terminu "noziedzīgi iegūti līdzekļi". Attiecīgi šā likuma 4. panta trešajā daļā ir dota termina "noziedzīgi iegūta manta" definīcija, kas paredz, ka papildus KL noteiktajiem par noziedzīgi iegūtiem uzskatāmi arī līdzekļi, kuri pieder personai, vai kurus tieši vai netieši kontrolē persona:

1) kura ir iekļauta kādā no Ministru kabineta noteiktu valstu vai starptautisko organizāciju sastādītajiem to personu sarakstiem, kas tiek turētas aizdomās par iesaistīšanos teroristiskās darbībās vai masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanā, glabāšanā, pārvietošanā, lietošanā vai izplatīšanā;

2) kura ir iekļauta uz Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likuma pamata Ministru kabineta sastādītajā sankciju subjektu sarakstā nolūkā cīnīties pret iesaistīšanos teroristiskās darbībās vai masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanā, glabāšanā, pārvietošanā, lietošanā vai izplatīšanā;

3) par kuru operatīvās darbības subjektiem, izmeklēšanas iestādēm, prokuratūrai vai tiesai ir informācija, kas dod pietiekamu pamatu šo personu turēt aizdomās par tāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kurš saistīts ar terorismu, vai līdzdalību tajā.

Savukārt KL 70.¹¹ panta otrā un trešā daļa definē **prezumēto noziedzīgi iegūto mantu un paredz nosacījumus tās konfiskācijai.**

Ar prezumēto noziedzīgi iegūto mantu saskaņā ar KL 70.¹¹ panta otro daļu jāsaprot KL noteiktu personu rīcībā esoša jebkura manta, kuras vērtība nav samērīga ar personas likumīgajiem ienākumiem un **persona nepierāda, ka manta ir iegūta likumīgā ceļā.** Šajā gadījumā, ir būtiski identificēt personu, kurai pieder šī manta, proti, atbilstoši KL 70.¹¹ panta otrajā daļā noteiktajam par prezumēto noziedzīgi iegūto mantu var atzīt mantu, kas pieder personai, kura ir:

1) izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda rakstura labuma gūšanu, neatkarīgi no tā, vai nozieguma rezultātā materiāls vai citāds labums ir iegūts;

2) organizētas grupas dalībnieks;

3) izdarījusi noziegumu, kas saistīts ar terorismu.

Direktīvas preambulas 21. apsvērumā ir teikts, ka paplašinātai konfiskācijai vajadzētu būt iespējamai, ja tiesa ir pārliecināta, ka attiecīgais īpašums ir gūts no noziedzīgas darbības. Tas nenozīmē, ka ir jāpierāda, ka attiecīgais īpašums ir gūts no noziedzīgas darbības. Dalībvalstis var paredzēt, ka, piemēram, varētu būt pietiekami, ja tiesa, izvērtējot iespējamību, uzskata vai pamatoti pieņem, ka ir daudz lielākas iespējas, ka attiecīgais īpašums ir drīzāk gūts no noziedzīgas darbības nekā no citām darbībām. Šajā sakarā tiesai ir jāņem vērā lietas konkrētie apstākļi, tostarp fakti un pieejamie pierādījumi, pamatojoties uz kuriem varētu pieņemt lēmumu par paplašinātu konfiskāciju. Tas, ka personas īpašums nav samērīgs ar personas

likumīgajiem ienākumiem, varētu būt viens no faktiem, ar ko pamato tiesas secinājumu, ka īpašums ir iegūts noziedzīgā veidā.

Saskaņā ar Direktīvas 5. pantu dalībvalstis pieņem nepieciešamos pasākumus, kuri ļauj pilnībā vai daļēji konfiscēt īpašumu, kas pieder personai, kura notiesāta par tādu noziedzīgu nodarījumu, kas var būt par pamatu ekonomiska labuma tiešai vai netiešai ieguvei, ja tiesa, pamatojoties uz lietas apstākļiem, tostarp konkrētiem faktiem un pieejamiem pierādījumiem, piemēram, ka attiecīgā īpašuma vērtība nav samērīga ar notiesātās personas likumīgiem ienākumiem, ir pārliecināta, ka attiecīgais īpašums ir iegūts noziedzīgā veidā.

Krimināllikuma 70.¹¹ panta otrā daļa nav vērsta uz konkrētas personas vainas pierādīšanu, bet gan uz mantas izcelsmi un noziedzīgā nodarījuma raksturu, proti, vai noziedzīgais nodarījums, par kura izdarīšanu persona tiek turēta aizdomās, apsūdzēta vai notiesāta, ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu. Minētais attiecināms arī uz KL 70.¹¹ panta trešajā daļā paredzēto mantu.

Teorētiķi un arī praktiķi ir norādījuši, ka apgrieztā pierādīšanas nasta, kas bija ietverta KPL 355. panta otrajā daļā (*izslēgts no KPL ar grozījumiem KPL, kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā*) būtu paplašināma, attiecinot to uz tādiem noziegumiem, kam ir mantisks raksturs. Sākotnēji, diskutējot par nepieciešamību paplašināt noziedzīgu nodarījumu loku, uz kuriem būtu attiecināma noziedzīgi iegūtas mantas prezumpcija, tika apspriesta iespēja papildināt KPL 355. panta otrajā daļā ietverto uzskaitījumu ar vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem (kukuļošana, kontrabanda, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija utt.). Tomēr eksperti KPL darba grupā vienojās, ka ir nepieciešams minētajā uzskaitījumā ietvert visus noziedzīgus nodarījumus, kam ir mantisks raksturs. Tādējādi nav svarīgi, kurš KL paredzētais noziedzīgais nodarījums tika izdarīts. Ja noziedzīgs nodarījums bija vērsts uz materiāla labuma gūšanu, ir jāparedz iespēja piemērot prezumpciju, ka personai piederošie līdzekļi ir iegūti noziedzīgu darbību rezultātā. Turklāt, jaunais regulējums tāpat kā līdzšinējais (KPL 355. panta otrā daļa, kas bija spēkā līdz 2017. gada 31. jūlijam) attiecināms arī uz terorisma gadījumiem un organizētu grupu.

Savukārt **KL 70.¹¹ panta trešā daļa** paredz, ka par noziedzīgi iegūtu mantu var atzīt arī mantu, kas atrodas citas tādas personas rīcībā, kura uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības ar KL 70.¹¹ panta otrajā daļā minētajām personām. Proti, vienā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu var ietvert iespējamo prezumēto noziedzīgi iegūto mantu, kas saistīta ar vairākām personām (ne tikai ar aizdomās turēto vai apsūdzēto, bet arī personu, pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests vai arī cita persona, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu).

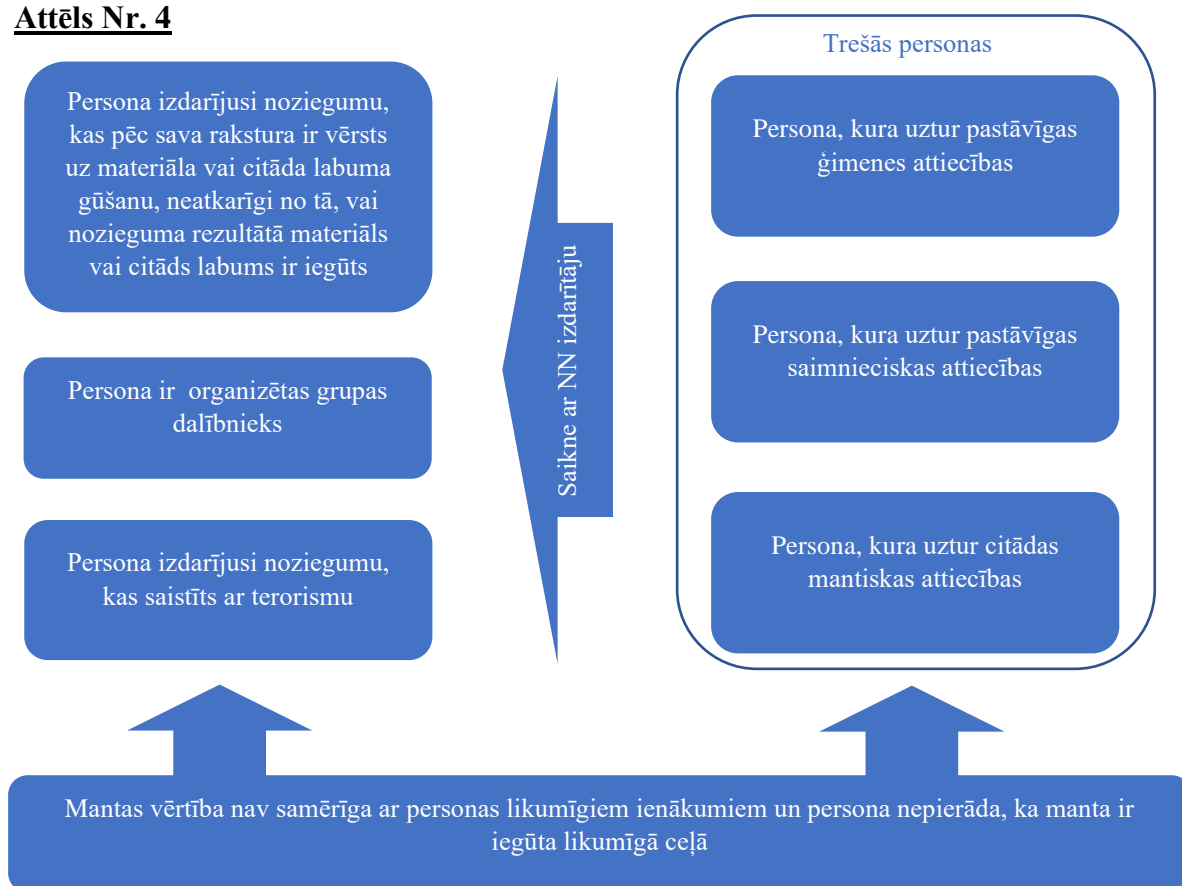
Direktīvas 6. panta pirmā daļa paredz, ka dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, kas ļauj konfiscēt tādus noziedzīgi iegūtus līdzekļus vai citu īpašumu, kura vērtība atbilst noziedzīgi iegūto līdzekļu vērtībai, kurus aizdomās turētā vai apsūdzētā persona ir tieši vai netieši nodevusi trešajām personām vai kurus trešās personas ir ieguvušas no aizdomās turētās vai apsūdzētās personas, vismaz tad, ja minētās trešās personas zināja vai tām vajadzēja zināt, ka nodošanas vai iegādes

mērķis bija izvairīties no konfiskācijas, pamatojoties uz konkrētiem faktiem un apstākļiem, tostarp to, ka nodošana vai iegūšana ir notikusi bez maksas vai apmaiņā pret summu, kas ir būtiski zemāka par tirgus vērtību.

Lai veiktu prezumētās noziedzīgi iegūtās mantas atguvi (konfiskāciju) no trešajām personām (uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības) ir jākonstatē, jāiegūst pierādījumi šo personu pastāvīgai saiknei ar nozieguma izdarītāju, bet nav jākonstatē trešo personu saikne ar izdarīto noziegumu. Ar pastāvīgu attiecību uzturēšanu jāsaprot, piemēram, kopīgu nedalītu saimniecību vai kopīgus finansiālus darījumus. Ziņām par pastāvīgu attiecību uzturēšanu ir jābūt nostiprinātām kriminālprocesā.

Gadījumā, ja atrod mantu pie trešās personas, kā to paredz KL 70.¹¹ panta trešā daļa, procesa virzītājam papildus ir jāizvērtē, vai šīs personas darbībās atbilstoši Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma 5. panta pirmajai daļai nav saskatāmas legalizācijas pazīmes.

Attēls Nr. 4

KL 70.¹¹ panta pirmās daļas nošķiršana no otrās un trešās daļas

KL 70.¹¹ panta pirmā daļa ir piemērojama attiecībā uz tādu mantu, kas ir tieši vai netieši iegūta noziedzīga nodarījuma rezultātā (Attēls Nr. 1 un Nr. 2), tas ir,

manta personas īpašumā vai valdījumā tieši nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā vai noziedzīgi iegūtas mantas tālākas izmantošanas rezultātā. Šāda manta var atrasties pie jebkuras personas neatkarīgi no tās statusa kriminālprocesā, un šo personu loku nevar ierobežot tikai ar apsūdzētā vai aizdomās turamā statusu.

Svarīgi norādīt, ka gadījumos, kad ir aizdomas, ka personas īpašumā vai valdījumā atrodas noziedzīgi iegūta manta, veicama pārbaude, vai šīs personas rīcībā nav konstatējamas KL 195. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma – noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu vai citas mantas legalizēšana – pazīmes.

Turpretī KL 70.¹¹ panta otrā un trešā daļa ir piemērojama attiecībā uz tādu mantu, kas saistāma ar personu, kura ir izdarījusi noziegumu, vai personu, kura uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības ar personu, kura izdarījusi noziegumu. Tas ir, mantu, kas nav tieši vai netieši iegūta noziedzīga nodarījuma rezultātā (KL 70.¹¹ panta pirmā daļa), bet pieder vai atrodas šo personu rīcībā. Gan KL 70.¹¹ panta otrā daļa, gan trešā daļa ir piemērojama tikai šādos gadījumos:

1) mantas izcelsme nav sasaistāma ar kādu no otrajā daļā minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, piemēram, tā ir iegūta pirms attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas;

2) attiecībā uz šo mantu nav konstatējamas legalizācijas darbības, piemēram, legalizācija nav konstatēta, objektīvi legalizāciju nevar pierādīt, legalizācija ir pierādīta, bet ir iestājies noilgums, persona nav subjekts;

3) mantas, kas atrodas personas valdījumā vai īpašumā, vērtība nav samērīga ar personas likumīgiem ienākumiem;

4) persona nepierāda, ka šī manta ir iegūta likumīgā ceļā.

Ja atbilstoši iepriekš minētajiem punktiem, var secināt, ka manta kvalificējas KL 70.¹¹ panta otrajā vai trešajā daļā minētajai mantai (t.s. prezumētā manta), ir jālemj par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu un konfiskāciju.

Eiropas Savienības Tiesa (EST) apvienotajās lietās C-845/19 un C-863/19⁸ 2021. gada 21. oktobrī atzina, ka Direktīva ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā ir paredzēta ne tikai to īpašumu konfiskācija, kuri veido ekonomisku ieguvumu no noziedzīga nodarījuma, par kuru attiecībā pret šī noziedzīgā nodarījuma izdarītāju ir ticis pasludināts notiesājošs spriedums, bet arī tādu šim izdarītājam piederošu īpašumu konfiskācija, par kuriem valsts tiesa, kas izskata lietu, ir pārliecināta, ka tie ir iegūti no citām noziedzīgām darbībām, ievērojot šīs direktīvas 8. panta 8. punktā paredzētās garantijas (personai ir jābūt reālai iespējai apstrīdēt lietas apstākļus, tostarp konkrētos faktiskos apstākļus un pieejamos pierādījumus, uz kuru pamata attiecīgo īpašumu uzskata par tādu, kas iegūts no noziedzīgām darbībām) un ar nosacījumu, ka noziedzīgais nodarījums, par kuru tā izdarītājs ir notiesāts, ir viens no Direktīvas 5. panta 2. punktā uzskaitītajiem un ka šis nodarījums var tieši vai netieši radīt ekonomisku ieguvumu šīs pašas direktīvas izpratnē.

⁸ Pieejams:

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=247864&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=27714939>

Viens no prejudiciālajā lietā apskatāmajiem jautājumiem ir saistīts ar to, ka tiesa atteicās konfiscēt mantu sakarā ar to, ka tā uzskatīja, ka noziedzīgais nodarījums, par kuru attiecīgās personas tika notiesātas, nevarēja radīt ekonomisku ieguvumu. Turklāt, lai gan bija pierādījumi tam, ka attiecīgās personas ir nodarbojušās ar narkotisko vielu pārdošanu, attiecībā uz viņām netika sākta kriminālvajāšana un viņas netika notiesātas par šādu noziedzīgo nodarījumu.

Ņemot vērā minēto, EST spriedumā pēc būtības skaidro Direktīvas 5. pantā paredzētās paplašinātās konfiskācijas izpratni un to, kā tā nošķirama no Direktīvas 4. pantā paredzētās konfiskācijas, kā arī jēdziena “ekonomisks ieguvums, kas netieši gūts, izdarot noziedzīgu nodarījumu” interpretāciju.

EST otrajā secinājumā paustais skaidrojums atbilst KL 70.¹¹ pantā regulētajai noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijai. Arī KL paredz noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju Direktīvas 4. panta izpratnē, kā arī noziedzīgi iegūtas mantas paplašināto konfiskāciju Direktīvas 5. panta izpratnē. Proti, kā iepriekš norādītajā skaidrojumā par KL 70.¹¹ panta pirmās daļas nošķiršanu no otrās un trešās daļas – KL 70.¹¹ panta otrā un trešā daļa ir piemērojama attiecībā uz tādu mantu, kas saistāma ar personu, kura ir izdarījusi noziegumu, vai personu, kura uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības ar personu, kura izdarījusi noziegumu. Tas ir, mantu, kas nav tieši vai netieši iegūta noziedzīga nodarījuma rezultātā (KL 70.¹¹ panta pirmā daļa), bet pieder vai atrodas šo personu rīcībā. Minētais atbilst Direktīvas 5. pantam un tajā paredzētajai paplašinātajai konfiskācijai, kā arī EST spriedumā sniegtajai interpretācijai.

EST sprieduma otrajā secinājumā noteikts arī, ka Direktīvas 5. panta izpratnē noziedzīgajam nodarījumam, par kuru tā izdarītājs ir notiesāts, ir jābūt vienam no Direktīvas 5. panta 2. punktā uzskaitītajiem un ka šis nodarījums var tieši vai netieši radīt ekonomisku ieguvumu šīs pašas direktīvas izpratnē. EST precizē, ka, nosakot, vai noziedzīga nodarījuma rezultātā var tikt gūts ekonomisks ieguvums, dalībvalstis var ņemt vērā modus operandi, piemēram, vai noziedzīgais nodarījums tika izdarīts saistībā ar organizētu noziedzību vai ar nodomu radīt regulāru peļņu noziedzīgu nodarījumu rezultātā. Kā arī, ka valsts tiesas pārliecībai, ka īpašums ir iegūts no noziedzīgas darbības, ir jābūt pamatotai ar lietas apstākļiem, tostarp precīziem faktiem un pieejamiem pierādījumiem, tiesa var ņemt vērā nesamērīgumu starp attiecīgā īpašuma vērtību un notiesātās personas likumīgajiem ienākumiem.

Arī KL 70.¹¹ panta otrajā un trešajā daļā paredzētās prezumētās noziedzīgi iegūtās mantas konfiskācijas gadījumā tiesai ir jāvērtē, vai mantas vērtība ir samērīga ar personas likumīgiem ienākumiem, vai persona ir izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērst uz materiāla vai citāda labuma gūšanu, kā arī vai persona ir organizētas grupas dalībnieks vai izdarījusi noziegumu, kas saistīts ar terorismu, kas atbilst EST spriedumā minētajam piemēram par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu saistībā ar organizētu noziedzību. Turklāt jāuzsver, ka Direktīvas 5. panta 2. punkts noteic, ka jēdziens “noziedzīgs nodarījums” ietver vismaz šajā punktā norādītos noziedzīgos nodarījumus, kas nozīmē, ka paplašinātā konfiskācija var tikt piemērota arī citu noziedzīgu nodarījumu, kas var būt par pamatu ekonomiska labuma tiešai vai netiešai ieguvei, izdarīšanas gadījumā.

Vēršam uzmanību arī uz to, ka EST spriedumā sniegtā Direktīvas 4. panta interpretācija paredzēta, lai paskaidrotu paplašinātās konfiskācijas būtību, kā norādīts sprieduma 54. punktā, proti, ir jāuzskata, ka Direktīvas 5. pantā paredzētā paplašinātā konfiskācija attiecas uz situācijām, kurās tās 4. pants nevar tikt piemērots tādēļ, ka nav saiknes starp attiecīgo īpašumu un noziedzīgo nodarījumu, par kuru ir pasludināts galīgs notiesājošs spriedums. Direktīvas 19. apsvērumā ir noteikts, ka, lai efektīvi vērstos pret organizētām noziedzīgām darbībām, var būt situācijas, kad jāpanāk, lai pēc notiesājoša sprieduma krimināllietā tiktu konfiscēts ne tikai tāds īpašums, kas saistīts ar konkrētu noziegumu, bet arī papildu īpašums, ko tiesa atzīst par citu noziegumu izdarīšanas rezultātā noziedzīgi iegūtu līdzekli. Saskaņā ar šo pašu apsvērumu šī pieeja atbilst jēdzienam “paplašināta konfiscēšana” Direktīvas 5. panta izpratnē.

Savukārt **KL 70.¹¹ panta ceturtajā daļā** ir noteikts, ka noziedzīgi iegūtu mantu, līdzekļus, ko persona ieguvusi no šādas mantas realizācijas (piemēram, nauda, kas iegūta, pārdodot zagtu mantu), kā arī noziedzīgi iegūtas mantas izmantošanas rezultātā gūtos augļus (piemēram, aprēķinātie procenti par depozīta noguldījumu, ja depozītā noguldītā naudas summa ir noziedzīgi iegūta; pievienotās vērtības nodokļa vai citu nodokļu atmaksa, ja tā tiek prasīta par darījumu, kura finansēšanai izmantota noziedzīgi iegūta nauda) konfiscē, ja tā nav jāatdod īpašniekam vai likumīgam valdītājam. Ja mantas īpašniekam vai likumīgajam valdītājam nelikumīgi iegūto mantu nav iespējams atdot, tad viņam radīto zaudējumu atlīdzināšana no nelikumīgā ieguvēja risināma civilprocesa kārtībā⁹.

Satversmes 105. pants garantē ikviena tiesības uz īpašumu, taču vienlaikus ir arī norādīts, ka īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Līdzīga īpašuma tiesību aizsardzības norma ir ietverta Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1. pantā, kurā noteikts, ka nevienam nevar atņemt viņa īpašumu, izņemot gadījumus, ja tas notiek publiskajās interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem. Ievērojot cilvēktiesību dokumentos nostiprinātās vērtības, valstij ir pienākums aizsargāt cilvēkus no noziedzīgām darbībām. Tas, savukārt, ir saistīts ar valsts tiesībām likumā noteikt negodīgi, vēl jo vairāk – noziedzīgi iegūta īpašuma atsavināšanu tiesas ceļā. Var droši apgalvot, ka būtu acīmredzama pretruna ar izpratni par tiesisku valsti, ja kāds varētu netraucēti izmantot noziedzīgi gūtos labumus. Tātad valstij, risinot krimināltiesiskās attiecības, viens no uzdevumiem un arī viena no tiesībām ir izņemt no apgrozības noziedzīgi iegūto mantu.

Pienākumu konfiscēt noziedzīgi iegūto mantu paredz arī vairāki starptautiskie tiesību akti:

1) Palermo konvencijas 12. pants paredz, ka dalībvalstis pēc iespējas lielākā mērā saskaņā ar to iekšējām tiesību sistēmām ievieš nepieciešamos pasākumus, lai varētu konfiscēt noziedzīgi iegūtus līdzekļus, kas iegūti, izdarot šajā Konvencijā atrunātos noziedzīgos nodarījumus, vai arī īpašumu, kura vērtība atbilst šo līdzekļu vērtībai;

⁹ U.Krastiņš, V.Liholaja, Krimināllikuma komentāri, Pirmā daļa (I-VIII.² nodaļa), Rīga: TNA, 301.

2) Saskaņā ar Palermo konvencijas 5. pantu ienākumi vai citi labumi, kas iegūti no noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem, no īpašuma, kurā noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir tikuši pārvērsti, vai arī no īpašuma, ar kuru noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir bijuši sajaukti, arī tiek pakļauti šajā pantā norādītajiem pasākumiem tādā pašā veidā un mērā kā noziedzīgi iegūtie līdzekļi.

3) Varšavas konvencijas 3. panta 1. punkts paredz, ka ikviena dalībvalsts pieņem tādus normatīvos un cita veida aktus, kas var būt nepieciešami, lai tā varētu konfiscēt noziedzīgi iegūtos līdzekļus vai īpašumu, kura vērtība atbilst šādu noziedzīgi iegūto līdzekļu un legalizētā īpašuma vērtībai.

4) Vīnes konvencijas 5. panta a) apakšpunkts noteic, ka katra puse veic nepieciešamos pasākumus, lai varētu cita starpā konfiscēt ienākumus, kas gūti no 3. panta pirmajā daļā minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, vai īpašumu, kura vērtība atbilst šiem ienākumiem;

5) FATF 4. rekomendācija „Konfiskācija un pagaidu pasākumi” paredz, ka valstīm jāveic pasākumi, līdzīgi kā tas ir nostiprināts Vīnes konvencijā, Palermo konvencijā un Varšavas konvencijā, ieskaitot likumdošanas pasākumus, lai kompetentās iestādes varētu iesaldēt, arestēt un konfiscēt a) legalizēto īpašumu, b) ieņēmumus no naudas legalizēšanas vai predikatīviem nodarījumiem, rīkus, kas izmantoti vai paredzēti šo nodarījumu veikšanai, c) īpašumu, kas iegūts vai izmantots terorisma, teroristisku aktu vai teroristisku organizāciju finansēšanai vai d) atbilstošas vērtības īpašumu.

6) Direktīvas 4. pants noteic, ka dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, kuri ļauj pilnībā vai daļēji konfiscēt nozieguma rīkus un noziedzīgi iegūtus līdzekļus vai īpašumu, kura vērtība atbilst šādu nozieguma rīku vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu vērtībai, ņemot vērā galīgu notiesājošu spriedumu par noziedzīgu nodarījumu, kas var tikt pieņemts arī *in absentia* tiesas procesā.

Kā to paredz arī Direktīva, noziedzīgi iegūti līdzekļi var iekļaut jebkuru īpašumu, tostarp tādu, kas ir bijis pilnībā vai daļēji pārveidots vai pārvērsts par citu īpašumu, un tādu, kas ir bijis apvienots ar īpašumu, kas iegūts no likumīgiem avotiem, līdz pat apvienoto noziedzīgi iegūto līdzekļu novērtētajai vērtībai. Tie var iekļaut arī ieņēmumus vai citus labumus, kas izriet no noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem vai no īpašuma, kurā vai ar kuru minētie līdzekļi ir pārveidoti vai pārvērsti, vai ar kuru tie ir apvienoti.

Lai pieņemtu lēmumu par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, vispirms manta ir jāatzīst par noziedzīgi iegūtu. Saskaņā ar KPL 356. panta pirmo daļu **mantu par noziedzīgi iegūtu var atzīt** ar spēkā stājušos tiesas nolēmumu vai prokurora lēmumu par kriminālprocesa pabeigšanu. Savukārt šā panta otrajā daļā noteikts, ka pirmstiesas kriminālprocesa laikā mantu par noziedzīgi iegūtu var atzīt arī:

- 1) ar rajona (pilsētas) tiesas lēmumu šā likuma 59. nodaļā noteiktajā kārtībā;
- 2) ar procesa virzītāja lēmumu, ja pirmstiesas kriminālprocesa laikā pie aizdomās turētā, apsūdzētā vai trešās personas ir atrasta un izņemta manta, attiecībā uz kuru tās īpašnieks vai likumīgais valdītājs iepriekš bija pieteicis mantas zudumu un pēc tās atrašanas, novēršot saprātīgas šaubas, pierādījis savas tiesības.

Attiecīgi kad kriminālprocess ir izbeigts uz personu nereabilitējoša pamata,

tad mantu par noziedzīgi iegūtu var atzīt ar rajona (pilsētas) tiesas lēmumu KPL 59. nodaļā noteiktajā kārtībā.

Tāpat likumdevējs ir noteicis, ka gadījumā, ja manta tiek atzīta par noziedzīgi iegūtu, tai uzliktais arests, apgrūtinājumi, aizliegumi un ķīlas tiesības, tai skaitā visi uz publiskajā reģistrā reģistrējami mantu ierakstītie apgrūtinājumi un aizlieguma atzīmes, ir dzēšamas. Attiecīgi pirmstiesas kriminālprocesa laikā vai pēc kriminālprocesa izbeigšanas uz personu nereabilitējoša pamata KPL 356. panta otrās daļas 2. punktā minētajā gadījumā mantu, uz kuru tiesības reģistrētas publiskajā reģistrā un ieraksts šajā reģistrā ir grozīts pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, par noziedzīgi iegūtu var atzīt tikai ar rajona (pilsētas) tiesas lēmumu šā likuma 59. nodaļā noteiktajā kārtībā.

1.2.2. Mantas noziedzīgās izcelsmes pierādīšanas standarts un pienākums

Ar 2017. gada 1. augustu attiecībā uz mantas noziedzīgo izcelsmi tika ieviests cits pierādīšanas standarts, kas reglamentēts KPL 124. panta sestajā daļā, kurā noteikts, ka pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi attiecībā uz mantas noziedzīgo izcelsmi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā ir pamats atzīt, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme¹⁰. Tādējādi blakus zināmajam uz personām, uz kurām gulstas pierādīšanas pienākums, attiecināmajam pierādīšanas standartam "ārpus saprātīgām šaubām" atzīts vēl viens – t.s. iespējamības pārsvars, kas attiecināts uz mantas noziedzīgu izcelsmi¹¹.

Šāds jauns pierādīšanas standarts tika noteikts, vadoties no Direktīvā noteiktā tiesiskā regulējuma attiecībā uz paplašināto mantas konfiskāciju¹², ekspertu viedokļiem¹³, kā arī praksē konstatētām problēmām. Līdz 2017. gada 1. augusta

¹⁰ Baumanis J. Kriminālprocesuālā pierādīšanas standarta tiesiskie, terminoloģiskie, psiholoģiskie un filozofiskie aspekti. Jurista vārds, 2018.gada 18.septembris, Nr. 38 (1044)

¹¹ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās – 2017. gada grozījumi (II), Jurista Vārds, 2017.gada 10.oktobra Nr.43 (997)

¹² Direktīvas 5. panta (Paplašinātā konfiskācija) 1. punkts paredz, ka dalībvalstis pieņem nepieciešamos pasākumus, kuri ļauj pilnībā vai daļēji konfiscēt īpašumu, kas pieder personai, kura notiesāta par tādu noziedzīgu nodarījumu, kas var būt par pamatu ekonomiska labuma tiešai vai netiešai ieguvei, ja tiesa, pamatojoties uz lietas apstākļiem, tostarp konkrētiem faktiem un pieejamiem pierādījumiem, piemēram, ka attiecīgā īpašuma vērtība nav samērīga ar notiesātās personas likumīgiem ienākumiem, ir pārliecināta, ka attiecīgais īpašums ir iegūts noziedzīgā veidā. Savukārt direktīvas preambulas 20. punktā noteikts, ka paplašinātai konfiskācijai vajadzētu būt iespējamai, ja tiesa ir pārliecināta, ka attiecīgais īpašums ir gūts no noziedzīgas darbības. Tas nenozīmē, ka ir jāpierāda, ka attiecīgais īpašums ir gūts no noziedzīgas darbības. Dalībvalstis var paredzēt, ka, piemēram, varētu būt pietiekami, ja tiesa, izvērtējot iespējamību, uzskata vai pamatoti pieņem, ka ir daudz lielākas iespējas, ka attiecīgais īpašums ir drīzāk gūts no noziedzīgas darbības nekā no citām darbībām. Šajā sakarā tiesai ir jāņem vērā lietas konkrētie apstākļi, tostarp fakti un pieejamie pierādījumi, pamatojoties uz kuriem varētu pieņemt lēmumu par paplašinātu konfiskāciju. Tas, ka personas īpašums nav samērīgs ar personas likumīgajiem ienākumiem, varētu būt viens no faktiem, ar ko pamato tiesas secinājumu, ka īpašums ir iegūts noziedzīgā veidā.

¹³ Prof. Ā. Meikališas un prof. K. Stradas – Rozenbergas veiktajā Pētījumā secināts, ka likumā būtu pieļaujams atstāt un paplašināt t.s. prezumētās noziedzīgās mantas institūtu, attiecinot to uz, piemēram, noziedzīgiem nodarījumiem tautsaimniecībā un valsts dienestā, ar kuriem gūts mantisks labums. Tai pašā laikā būtu nosakāmi šo prezumpciju piemērošanas priekšnoteikumi, piemēram, norādot, ka tās piemērojamas situācijā, ja procesa virzītājs (vai apsūdzības uzturētājs) iesniedz „sākuma” pierādījumus (prima facie), kas ir pietiekami aizdomu izvirzīšanai par mantas nelegālu izcelsmi (šādi pierādījumi var būt, piemēram, ziņas, ka attiecīgās personas īpašums nav atbilstošs tās deklarētiem ienākumiem). Tāpat Pētījumā secināts, ka, tā kā noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija varētu būt viens no apstākļiem,

KPL grozījumiem tobrīd spēkā esošais KPL regulējums attiecībā par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu procesa virzītājam uzlika par pienākumu gadījumos, kad procesa virzītājam bija pamatotas aizdomas, ka mantai ir noziedzīga izcelsme, papildus šo faktu arī pierādīt, izslēdzot jebkādas saprātīgas šaubas. Ņemot vērā, ka manta par noziedzīgu var tikt atzīta vēl pirms notiesājoša sprieduma stāšanās spēkā KPL 59. nodaļas kārtībā, vēl jo vairāk bija apgrūtināta pierādīšanas standarta "ārpus saprātīgām šaubām" ievērošana.

Arī Palermo konvencijas 12. panta 7. punkts noteic, ka dalībvalstis izskata iespēju prasīt, lai likumpārkāpējs pierāda, ka iespējamie noziedzīgi iegūtie līdzekļi, kas būtu konfiscējami, ir likumīgi iegūti – tādā mērā, kādā šī prasība atbilst to iekšējiem tiesību principiem.

Vīnes konvencijas 5. panta 7. punkts noteic, ka katra puse var izskatīt iespēju nodrošināt, ka pierādīšanas pienākums tiek pārskatīts, pamatojoties uz to, ka konfiscējamie ienākumi vai cits īpašums ir iegūts likumīgā ceļā, tādā apjomā, lai šāda darbība nebūtu pretrunā ar tās nacionālo normatīvo aktu principiem un tiesvedības un citu procesu būtību.

Varšavas konvencijas 3. panta 4. punkts noteic, ka ikviena dalībvalsts pieņem tādus normatīvos aktus un cita veida aktus, kas var būt nepieciešami, lai likumpārkāpējam, kas, kā noteikts valsts tiesību aktos, pastrādājis smagu noziedzīgu nodarījumu vai nodarījumus, pieprasītu uzrādīt iespējamo noziedzīgi iegūto līdzekļu vai cita konfiscējamā īpašuma izcelsmi, ciktāl šāda prasība atbilst vietējiem tiesību aktiem.

FATF 4. rekomendācija paredz, ka dalībvalstīm ir jāapsver iespēja veikt pasākumus, kas prasa, lai pārkāpējs pierādītu īpašuma, kas būtu konfiscējams, likumīgo izcelsmi tādā apjomā, kādā šī prasība atbilst to iekšējiem tiesību principiem.

Ar grozījumiem KPL, kas stājās spēkā 2019. gada 24. decembrī, KPL 125. pants tika papildināts ar trešo daļu, kura paredz, ka ir uzskatāms par pierādītu, ka manta, ar kuru veiktas legalizēšanas darbības, ir noziedzīgi iegūta, ja kriminālprocesā iesaistītā persona nespēj ticami izskaidrot attiecīgās mantas likumīgo izcelsmi un ja pierādījumu kopums procesa virzītājam dod pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme.

Likumdevējs ir paredzējis, ka, izpildoties būtiskiem priekšnosacījumiem - procesa virzītājs ir savācis pierādījumus („sākuma” pierādījumus (*prima facie*)), kas ir pietiekami aizdomu izvirzīšanai vai arī personas saukšanai pie kriminālatbildības par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu (KL 195. pants un KL 314. pants) un vienlaikus ir pierādījis visticamāk mantas noziedzīgo izcelsmi, un ja vien persona ticami neizskaidro vai nepamato finanšu līdzekļu vai citas mantas likumīgo izcelsmi, tiek uzskatīts (prezumēts) par pierādītu, ka mantai visticamāk ir noziedzīga izcelsme.

no kā atkarīgs taisnīgs krimināltiesisko attiecību risinājums, tad šis jautājums ir uzskatāms par tādu, kas ietilpināms pierādīšanas priekšmetā. Līdz ar to šobrīd īsti nav tiesiska pamata apgalvot, ka jautājuma lemšanā par mantas noziedzīgo izcelsmi pastāvētu kādi citi pierādīšanas standarti. Tai pašā laikā, var atzīt, ka šāda cita standarta ieviešana būtu iespējama (īpaši procesā, kurā noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija nav saistāma ar notiesājošu spriedumu), taču tādā gadījumā likumā būtu jāiekļauj norādes uz šī no vispārīgā atšķirīga standarta pastāvēšanu.

KPL 125. panta trešā daļa personas pierādīšanas pienākumu attiecina tikai uz mantu - skaidrot mantas likumīgo izcelsmi, proti, kādā veidā persona ir bijusi pārliecināta, ka tā saņēma valdījumā likumīgi iegūtu mantu, turklāt izmeklētāja, prokurora pienākums ir sākotnējo pierādījumu esamība, lai nodrošinātu aizdomu vai apsūdzības izvirzīšanu.¹⁴

2017. gada 1. augustā stājās spēkā grozījumi Kriminālprocesa likuma 126. pantā, ar kuriem pierādīšanas pienākums tam, ka mantai nav noziedzīga izcelsme, tika pārcelts no procesa virzītāja "pleciem" uz pašas personas "pleciem". Proti, ja persona nepiekrīt procesa virzītāja izteiktajam apgalvojumam un apgalvo, ka manta nav uzskatāma par noziedzīgi iegūtu, šai personai saskaņā ar KPL 126. panta 3.¹ daļā noteikto ir pienākums pierādīt attiecīgās mantas izcelsmes likumību. Atbilstoši KPL 356. panta piektajai daļai, ja tiek izteikts pieņēmums, ka manta ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu, kas praksē izpaužas kā aresta uzlikšana mantai saskaņā ar KPL 361. pantu, procesa virzītājs paziņo personai, ka šī persona 45 dienu laikā no paziņošanas brīža var iesniegt ziņas par attiecīgās mantas izcelsmes likumību, kā arī informē personu par šādu ziņu neiesniegšanas sekām. Sekas ziņu nesniegšanai ir noteiktas KPL 126. panta 3.¹ daļā, proti, ja persona noteiktā termiņā nesniedz ticamas ziņas par mantas izcelsmes likumību, šai personai tiek liegta iespēja saņemt atlīdzību par kaitējumu, kas tai nodarīts saistībā ar kriminālprocesā noteiktajiem ierobežojumiem rīkoties ar šo mantu. Ievērojot minēto, personas interesēs ir ievērot šo 45 dienu termiņu ziņu sniegšanai, taču šis termiņš neatņem personai tiesības sniegt ziņas par mantas izcelsmes likumību visā procesa laikā.

Attiecībā uz mantas noziedzīgās izcelsmes pierādīšanu procesa virzītājs var sekot sešu soļu principam, kurš paredz:

1) Ir konstatēta manta, taču nav jābūt zināmam vai pierādītam noziedzīgam nodarījumam, no kura tieši noziedzīgi iegūtā manta ir radusies. Arī KPL 124. panta septītā daļa noteic, ka, lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, nav nepieciešams pierādīt, konkrēti no kura noziedzīgā nodarījuma līdzekļi iegūti.

2) Pastāv aizdomas par mantas legalizēšanu, pamatojoties uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas darbībām, kas ir iekļautas starptautiski atzītās naudas atmazgāšanas tipoloģijās.

3) Tiek uzklautas aizdomās turētā paskaidrojumi par mantas izcelsmi. Ja mantas izcelsme ir likumīga, tās īpašniekam nevajadzētu būt grūtībām to pierādīt.

4) Paskaidrojumiem ir jābūt skaidriem un ticamiem, kā arī pārbaudāmiem.

5) Ja aizdomās turētā paskaidrojumi atbilst 4. punktā minētajiem kritērijiem, tad procesa virzītājam ir jāpārbauda paskaidrojumus sniegtā informācija par mantas izcelsmi.

6) Tiesai, ņemot vērā visus pierādījumus un iepriekš norādītos soļus jāgūst pārliecība, ka manta visticamāk ir noziedzīgi iegūta, jo cita ticama skaidrojuma mantas izcelsmei nav.

¹⁴ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr. 315/Lp13) anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/975546D70032A290C22583FB00490334?OpenDocument>

No tiesu prakses:

Aizskartās mantas īpašnieki pārsūdzēja pirmās instances tiesas spriedumu, ar kuru persona bija atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma, kas paredzēts KL 253.¹ panta pirmajā daļā, izdarīšanā, un kratīšanas laikā izņemtos naudas līdzekļus 3 045 EUR apmērā atzīti par noziedzīgi iegūtiem, pamatojoties uz KL 70.¹¹ panta otrās daļas 1. punktu. Izskatot aizskartās mantas īpašnieku apelācijas sūdzībās norādīto, ka kratīšanas laikā atrastā un izņemtā nauda ir viņu personīgie naudas uzkrājumi, kas bija uzkrāti neparedzētiem izdevumiem, kas atrasti starp viņu personīgajām mantām un ir legāli iegūti ienākumi, tas ir, darba alga un pensija, ko apstiprina apelācijas sūdzībai pievienotie konta pārskati, kā arī dokumenti no Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk - VSAA), vērtējot naudas līdzekļu izcelsmi, apelācijas instances tiesa konstatēja:

1) aizskartās mantas īpašnieki varēja uzkrāt noteiktus naudas līdzekļus, jo saņēma darba algu un citus ienākumus un vairāku gadu laikā kopīgi varēja izveidot naudas uzkrājumus, taču ne 3 045 EUR apmērā, jo viņu mēneša ienākumi kopā ir nedaudz lielāki par minimālo mēnešalgu;

2) norādītais par laika periodu, kurā 3 045 EUR tika uzkrāti, ir atšķirīgs un tādējādi nepierāda visu naudas līdzekļu likumīgo izcelsmi (pirmās instances tiesā personas norādīja, ka 3 045 EUR ir uzkrāti 2 gadu periodā, bet apelācijas sūdzībā – 4 gadu laikā);

3) VSAA izziņā par pensiju, ko izmantoja naudas uzkrājumu veikšanai, ir norādīts, ka pensijas izmaksa tika uzsākta laikā pēc dzīvesvietā veiktās kratīšanas;

4) aizskartās mantas īpašnieku dzīvesvietā ir deklarēts viņu dēls, kurš neatļauti iegādājās un glabāja psihotropo vielu realizācijas nolūkā, kā arī blakus dzīvoklī neatļauti realizēja psihotropo vielu par naudu personai, kura piedalījās speciālajā izmeklēšanas eksperimentā;

5) naudas summas 1 900 EUR, 875 EUR un 270 EUR atrastas dažādās vietās, tas ir, kumodē un somās, kas dod pamatu secināt, ka šo summu uzkrāšanās avoti, visticamāk, ir dažādi;

6) aizskartās mantas īpašnieks dienā, kad notika viņa dzīvesvietas kratīšana, no bankomāta izņēma skaidru naudu 250 EUR apmērā.

Pamatojoties uz šiem secinājumiem, tiesa atzina, ka naudas līdzekļi 270 EUR un 875 EUR apmērā, kas tika atrasti somās, ir samērīgi ar aizskartās mantas īpašnieku ienākumiem un nav atzīstami par noziedzīgi iegūtu mantu, taču naudas līdzekļi 1 900 EUR apmērā nav samērīgi ar aizskartās mantas īpašnieku ienākumiem, to likumīgā izcelsme netika pierādīta un tāpēc tie ir atzīstami par noziedzīgi iegūtu mantu un konfiscējami.

Attēls Nr. 5

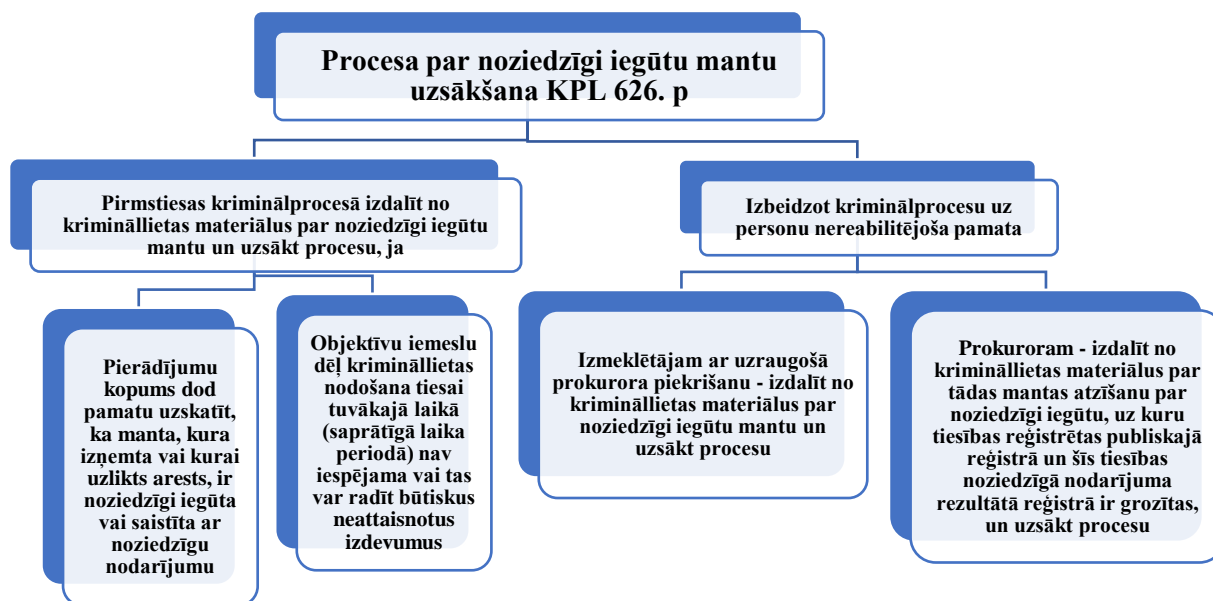
SVARĪGI – pierādīšanas standarts mantas atzīšanai par noziedzīgi iegūtu (KPL 124. panta sestajā daļā paredzētais pierādījumu pārsvars) ir piemērojams gan kriminālprocesā, gan procesā par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59.nodaļa).

1.2.3. Process par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļa)

KPL 59. nodaļa tiek piemērota izņēmuma gadījumos, kurus likumdevējs ir paredzējis KPL 626. pantā. Tajā ir noteikti **apstākļi, pie kuriem ir atļauts izdalīt no kriminālprocesa atsevišķus lietas materiālus un uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu**, proti, ja kriminālprocesu par izdarīto noziegumu, saistībā ar kuru ir uzsākta noziedzīgi iegūtas mantas atguve, nav iespējams nodot tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā) vai tas var radīt būtiskus neattaisnotus izdevumus, tādā gadījumā izmeklētājs, saņemot uzraugošā prokurora piekrišanu, vai prokurors atbilstoši KPL 59. nodaļai ar lēmumu uzsāk procesu par noziedzīgi iegūtu mantu un nodod to izlemšanai tiesai. Gadījumos, kad kriminālprocess tiek izbeigts uz personu nereabilitējoša pamata, procesu par noziedzīgi iegūtu mantu (gan KL 70.¹¹ panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgi iegūto mantu, gan 70.¹¹ panta otrajā un trešajā daļā paredzēto prezumēto noziedzīgi iegūto mantu) uzsāk izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu vai arī prokurors par tādas mantas atzišanu par noziedzīgi iegūtu, uz kuru tiesības reģistrētas publiskajā reģistrā un šīs tiesības noziedzīgā nodarījuma rezultātā reģistrā ir grozītas.

KPL 626. panta pirmās daļas 2. punktā paredzētais "tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā)" nenozīmē, ka ir jāgaida aresta termiņa beigas. Procesu par noziedzīgi iegūtu mantu var uzsākt arī ātrāk, un daudzos gadījumos tas arī ir jādara ātrāk. Lai uzsāktu procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, izmeklētāja vai prokurora rīcībā ir jābūt pierādījumu kopumam, kas dod pamatu uzskatīt, ka manta, kura izņemta vai kurai uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu (skat. KPL 626. panta pirmās daļas 1. punktu).

Attēls Nr. 6

Tiesību zinātņu teorētiku un praktiku vidū pastāv dažādi viedokļi par to, vai pirmstiesas procesā prezumēto noziedzīgi iegūto mantu var konfiscēt KPL 59. nodaļas kārtībā.

Liela daļa praktiku un tiesību zinātņu teorētiku uzskata, ka KL 70.¹¹ panta otrās un trešās daļas formulējums nepieļauj prezumētās noziedzīgi iegūtās mantas konfiskāciju KPL 59. nodaļas kārtībā, proti, ir nepieciešams notiesājošs spriedums vai lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz personu nereabilitējoša pamata, lai varētu konstatēt, ka persona: 1) **ir izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērstas uz materiāla vai citāda labuma gūšanu**, neatkarīgi no tā, vai nozieguma rezultātā materiāls vai citāds labums ir iegūts; 2) **ir organizētas grupas dalībnieks**; 3) **ir izdarījusi noziegumu, kas saistīts ar terorismu**. KPL 59. nodaļas kārtībā pirmstiesas procesā šādu konstatējumu veikt nav iespējams.

Gadījumā, ja ir savākti visi nepieciešamie pierādījumi personas notiesāšanai un mantas atzīšanai par noziedzīgi iegūtu, krimināllieta ir jāšūta iztiesāšanai vispārējā kārtībā. Jānorāda, ka, ja manta kvalificējas KL 70.¹¹ panta otrajā vai trešajā daļā minētajai mantai (t.s. prezumētā manta), ir jālemj par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu un konfiskāciju. Ja Latvijā ir uzsākts kriminālprocess un personai inkriminē, piemēram, nelikumīgas darbības ar akcīzes precēm, un personas rīcībā konstatē arī prezumēto noziedzīgi iegūto mantu, tad jautājumu par t.s. prezumētās mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu un konfiscēšanu ir jāvirza kopā ar šo pamatprocesu līdz gala nolēmumam.

Taču jāņem vērā, ka var būt situācijas, kad attiecīgais noziedzīgais nodarījums ir izdarīts ārvalstīs, bet t.s. prezumētā manta atrodas Latvijā. Šādā gadījumā, vadoties no konkrētajiem apstākļiem, varētu lemt par t.s. prezumētās mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu un konfiskāciju arī KPL 59. nodaļas kārtībā. Līdzīgi būtu arī situācijās, kad pamatprocess ir izbeigts uz nereabilitējoša pamata, piemēram, persona mirusi, arī tad saskaņā ar KPL 626. panta otro un trešo daļu, proti, gadījumos, kad kriminālprocess tiek izbeigts uz personu nereabilitējoša pamata, var konfiscēt gan KL 70.¹¹ panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgi iegūto mantu, gan KL 70.¹¹ panta otrajā un trešajā daļā paredzēto prezumēto noziedzīgi iegūto mantu.

Atbilstoši tiesu praksei jautājums par KL 70.¹¹ panta trešās daļas piemērošanu un šajā pantā minētā subjekta mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu ir risināms kopsakarībā ar šā panta otrajā daļā minētajiem apstākļiem, kuri savukārt konstatējami, virzot kriminālprocesu izskatīšanai tiesā pēc būtības un atzīstot personu par vainīgu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.

Piemēram, apelācijas instances tiesa izbeidza procesu par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļas kārtībā), kurā procesa virzītājs kā pamatu mantas konfiskācijai bija norādījis KL 70.¹¹ panta trešo daļu. Tiesa norādīja, ka personu par vainīgu kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanā var atzīt tikai tiesa, līdz ar ko jautājums par personas arestēto finanšu līdzekļu atzīšanu par noziedzīgiem var tikt

vērtēts tikai pēc personas, ar kuru viņa uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības, atzīšanu par vainīgu kādā no noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti Krimināllikuma 70.¹¹ panta otrajā daļā, virzot kriminālprocesu izskatīšanai tiesā vispārējā kārtībā.

Uzsākot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, procesa virzītājs atbilstoši KPL 627. panta otrajai daļai pieņem lēmumu, kurā norāda:

1) ziņas par faktiem, kas pamato mantas saistību ar noziedzīgu nodarījumu vai mantas noziedzīgo izcelsmi, kā arī to, kādi materiāli no izmeklēšanā esošās krimināllietas par noziedzīgu nodarījumu tiek izdalīti lietā par noziedzīgi iegūtu mantu;

2) kuras personas ir saistītas ar konkrēto mantu;

3) kādu rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu viņš ierosina.

4) cietušo, ja tāds ir.

Praksē ir izveidojusies pretrunīga pieeja jautājumā par **tiesu saziņu ar kriminālprocesā iesaistītajām personām, kuras atrodas ārvalstīs**, it īpaši, ārpus Eiropas Savienības. Viena daļa praktiķu uzskata, ka saziņa ar ārvalstī esošu personu var notikt tiešās sazināšanās veidā, savukārt otra daļa uzskata, ka saziņa var notikt tikai ar tiesiskās palīdzības lūgumu starpniecību. Šāda pretrunīga pieeja ne tikai raisa nesaprašanu praktiķu vidū par to, kā ir pareizi rīkoties šādās situācijās, bet arī nevajadzīgi kavē kriminālprocesu virzību, kad tiek izmantoti tiesiskās palīdzības mehānismi situācijās, kurās var ar kriminālprocesā iesaistītajām personām sazināties tiešā veidā.

KPL 629. panta otrā daļa noteic, ka tiesas sēdei jānotiek 10 dienu laikā pēc procesa virzītāja lēmuma saņemšanas tiesā. Likumdevēja mērķis, KPL ieviešot mantisko jautājumu vērtēšanu sevišķā procesā, bija nodrošināt savlaicīgu un uz procesa ekonomijas interesēm vērstu kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu atrisināšanu. Šāda procesa izdalīšana ir saistīta arī ar nepieciešamību nodrošināt personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā (skat. Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 20.2. punktu). KPL 629. panta otrā daļa, kas noteic, ka uzaicināto personu neierašanās nav šķērslis lēmuma par noziedzīgi iegūtu mantu pieņemšanai, ja ir ievērota šo personu uzaicināšanas kārtība, neparedz procesā iesaistīto personu pienākumu piedalīties tiesas sēdē.

KPL C daļā “Starptautiskā sadarbība krimināltiesiskajā jomā” nav noteikts, ka procesa virzītājiem saziņā ar ārvalstī esošām personām ir jāizmanto tikai tiesiskās palīdzības instrumenti. KPL 330. panta piektā daļa noteic, ka aicināmajai personai, kura dzīvo ārvalstī vai kuras juridiskā adrese ir ārvalstī, pavēsti nosūta ar Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas starpniecību vai starptautiskajā līgumā noteiktajā kārtībā. Vēršam uzmanību uz to, ka starptautiskie līgumi **pārsvārā neierobežo** valstu tiesības sazināties, tajā skaitā nosūtīt procesa virzītāja paziņojumus, ar ārvalstīs esošām personām tieši, neizmantojot tiesiskās palīdzības mehānismus un bez ārvalsts kompetento iestāžu starpniecības. Jebkurā gadījumā pirms izmantot

kādu no starptautiskajos normatīvajos aktos paredzētajām iespējām nosūtīt kriminālprocesā iesaistītajām personām dokumentus tiešā veidā bez valsts, kurā persona atrodas, kompetento iestāžu starpniecības, ir nepieciešams iepazīties ar valstu sarakstu, kuras ir pievienojušās konkrētajam normatīvajam aktam, kā arī ar konkrētās valsts iesniegtajām deklarācijām un atrunām, lai pārliecinātos, vai konkrētais starptautiskais normatīvais akts un tiesību norma ir attiecināma uz šo valsti. Plašāka informācija par starptautiskajiem normatīvajiem aktiem un saitēm uz valstu iesniegtajām deklarācijām un atrunām pieejama Tieslietu ministrijas sagatavotajā informatīvajā skaidrojumā “Par dokumentu izsniegšanu kriminālprocesā iesaistītajām personām, kuras atrodas ārvalstīs”.¹⁵

Jāatzīmē, ka procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, jo informācija, kas atrodas lietas materiālos, var atklāt pamata kriminālprocesā esošo materiālu saturu, piemēram, liecinieku vārdus, sniegto liecību saturu, izmeklēšanas virzienu, tādējādi apdraudot pamatprocesa virzību un kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, līdz ar to KPL ir noteikts ierobežots personu loks, kas drīkst piekļūt lietas materiāliem. Šobrīd likums paredz, ka ar lietas materiāliem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, kas izskata šo lietu. Citas personas, kas saistītas ar mantu, kā piemēram, persona, pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests vai arī cita persona, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu, saskaņā ar KPL 627. panta ceturto daļu ar lietā esošajiem materiāliem var iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā. Saistībā ar Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedumu lietā Nr. 2016-13-01, ar kuru KPL 629. panta piektā daļa tika atzīta par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, tika veikti grozījumi KPL 627. panta piektajā daļā, kas stājās spēkā 2018. gada 1. septembrī, nosakot kārtību, kādā var apstrīdēt procesa virzītāja lēmumu par atteikumu iepazīties ar krimināllietas materiāliem.

Pirmkārt, KPL 627. panta piektā daļa nosaka, ka procesa virzītāja lēmumu par lūguma par iepazīšanos ar lietas materiāliem noraidīšanu var pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesai, kas izskata procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, nosakot, ka tā var pieņemt lēmumu par sūdzības pilnīgu vai daļēju apmierināšanu vai noraidīšanu. Otrkārt, ir noteikts, ka tiesas lēmums par sūdzības pilnīgu vai daļēju apmierināšanu vai noraidīšanu nav pārsūdzams. Šāds regulējums izstrādāts, lai nesamērīgi netiktu kavēta procesa norise, ņemot vērā, ka process par noziedzīgi iegūtu mantu ir uzskatāms par izņēmumu no vispārējās kriminālprocesa kārtības, ko uzsāk pirmstiesas kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu savlaicīgas atrisināšanas un procesa ekonomijas interesēs. Treškārt, noteikts, ka tiesa, lai izlemtu, vai iepazīšanās ar lietas materiāliem apdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses vai traucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, var pieprasīt un iepazīties ar krimināllietas materiāliem.

Tiesnesis, saņemot lēmumu par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu, rīkojas saskaņā ar KPL 629. panta nosacījumiem. KPL 629. pants nosaka, ka tiesas sēdei jānotiek 10 (desmit) dienu laikā pēc procesa virzītāja lēmuma

¹⁵ <https://www.tm.gov.lv/lv/media/7792/download>

saņemšanas tiesā. Saskaņā ar KPL 629. panta trešo daļu slēgtā tiesas sēdē uzklausa procesa virzītāju, prokuroru, pārejās uzaicinātās un ieradušās personas, viņu pārstāvjus vai aizstāvjus. No minētā izriet, ka tiesas process par noziedzīgi iegūtu mantu notiek slēgtā tiesas sēdē, tādējādi nodrošinot to, ka tiesas sēdes laikā sniegtā izmeklēšanai būtiskā informācija netiek publiski izpausta, nerada šķēršļus kriminālprocesuālo attiecību taisnīgam noregulējumam un neietekmē turpmāko kriminālprocesa norisi, apdraudot noziedzīgā nodarījuma atklāšanu.

Uz tiesas sēdi uzaicina procesa virzītāju un prokuroru, ja lēmumu pieņēmis izmeklētājs, kā arī personu, pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests, ja šādas personas attiecīgajā kriminālprocesā ir, vai arī citu personu, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu. Ar grozījumiem KPL 628. pantā, kas stājās spēkā 2021. gada 2. novembrī, tika ierobežots to personu loks, kurām ir nosūtāms lēmums uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu un nodot materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu izlemšanai tiesai, nosakot, ka **turpmāk lēmums nav nosūtāms visiem pamata kriminālprocesa dalībniekiem, bet tikai tām personām, par kuru mantu tiek lemts.** Attiecīgi saskaņā ar KPL 629. panta pirmo daļu tika sašaurināts arī uz tiesas sēdi uzaicināmo personu loks, tādējādi nodrošinot raitu un efektīvu procesa virzību.

Tiesas sēdes laikā uzaicinātās personas, to pārstāvji vai aizstāvji, tiek uzklauti un var sniegt savus komentārus. Tāpat tiesas sēdē tiesas procesā iesaistītajām personām ir vienādas tiesības pieteikt noraidījumus vai lūgumus, iesniegt pierādījumus, iesniegt tiesai rakstveida paskaidrojumus, kā arī piedalīties citu jautājumu izskatīšanā, kuri radušies tiesas procesa gaitā. KPL paredz, ka uzaicināto personu neierašanās nav šķērslis lēmuma par noziedzīgi iegūtu mantu pieņemšanai, ja vien ir ievērota šo personu uzaicināšanas kārtība.

Atbilstoši KPL 630. panta pirmajai daļai, izskatot materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu, tiesai jāizlemj:

- 1) vai manta ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu;
- 2) vai ir zināms mantas īpašnieks vai likumīgais valdītājs;
- 3) vai kādai personai ir likumīgas tiesības uz mantu;
- 4) rīcība ar noziedzīgi iegūtu mantu.

Ja tiesa atzīst, ka mantas saistība ar noziedzīgu nodarījumu nav pierādīta vai mantas izcelsme nav noziedzīga, tā pieņem lēmumu izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Vienlaikus ar šāda lēmuma pieņemšanu tiesai ir jāizlemj jautājums par mantas aresta atcelšanu, ja lēmums ir pieņemts tādā kriminālprocesā, kas izbeigts uz personu nereabilitējoša pamata. Jānorāda, ka gadījumos, kad pieņemts lēmums izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, taču pamatprocess nav izbeigts un aresta termiņš vēl nav beidzies, mantai uzliktais arests būtu saglabājams, lai turpinātu pamatprocesā vākt pierādījumus mantas noziedzīgai izcelsmei.

Pieņemtais tiesas lēmums nav galīgs un pusēm ir tiesības KPL 631. panta kārtībā tiesas lēmumu pārsūdzēt 10 (desmit) dienu laikā apgabaltiesā, sūdzību vai protestu iesniedzot rajona (pilsētas) tiesā. Iesniegto sūdzību skata tiesa trīs tiesnešu sastāvā 10 (desmit) dienu laikā pēc sūdzības vai protesta saņemšanas, tiesas sēdē uzklautot pašu sūdzības vai protesta iesniedzēju. Tiesa izvērtējot gan sūdzības, gan

arī protesta būtību, var atcelt rajona (pilsētas) tiesas lēmumu un pieņemt lēmumu izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Attiecīgi šis tiesas pieņemtais tiesas lēmums nav pārsūdzams.

No tiesu prakses:

Tiesa procesā par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļas kārtībā), pamatojoties uz KL 70.¹¹ panta pirmo daļu, konfiscēja kā pierādītu noziedzīgi iegūtu mantu – Latvijas bankas seifā kratīšanas laikā atrastu skaidru naudu vairāk kā 1 milj. USD apmērā –, par kuras likumīgu izcelsmi persona tiesā nevarēja iesniegt ticamus pierādījumus. Tiesa konstatēja, ka procesā esošie pierādījumi nesaturēja ziņas, kas pamatoti norādītu uz arestēto naudas līdzekļu likumīgu izcelsmi, bet saturēja ziņas, kas pamatoja līdzekļu noziedzīgo izcelsmi.

*Tiesa atzina, ka, izskatot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, **jāvērtē mantas izcelsmi un to vai pastāv nosacījumi šo mantu atzīt par noziedzīgi iegūtu, nevis to vai persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.***

*Tiesa procesā par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļas kārtībā), pamatojoties uz KL 70.¹¹ panta pirmo daļu, konfiscēja kā pierādītu noziedzīgi iegūtu mantu Latvijas bankas kontos no Krievijas bankas kontiem ieskaitītus naudas līdzekļus 10 000 līdz 30000 USD apmērā, kā arī vēlāk Latvijā iegādātās valsts obligācijas vairāk kā 200 000 euro apmērā. Persona Krievijā tika apsūdzētā par krāpšanu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, **Latvijā uzsākts kriminālprocess par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu Latvijā.***

*Tiesa konstatēja, ka procesā esošie pierādījumi liecina par to, ka **visticamāk** arestētie finanšu līdzekļi ir Krievijā krāpšanas rezultātā noziedzīgi iegūti līdzekļi, kas vēlāk legalizēti Latvijā.*

Tiesa procesā par noziedzīgi iegūtu mantu (KPL 59. nodaļas kārtībā), pamatojoties uz KL 70.¹¹ panta pirmo daļu, konfiscēja kā pierādītu noziedzīgi iegūtu mantu Latvijas bankas kontos arestētu kāda Latvijas uzņēmuma naudu vairāk kā 100 000 USD apmērā. Kriminālprocess uzsākts par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu Latvijā.

Tiesa konstatēja, ka no materiāliem nav šaubu par to, ka SIA iesaistīta fiktīvu finanšu darījumu ķēdē (tostarp ārzemēs), ar mērķi legalizēt noziedzīgi iegūtus līdzekļus. Tiesa konstatēja, ka pierādījumu kopums norāda uz to, ka arestētie finanšu līdzekļi visticamāk ir noziedzīgi iegūti, nevis iegūti likumīgi.

1.2.4. Noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta konfiskācija

KL 70.¹² pantā ir noteikta noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta definīcija, t.i., rīki un līdzekļi, kuri bija paredzēti vai tika izmantoti noziedzīga nodarījuma izdarīšanai. Saskaņā ar Varšavas konvenciju un Direktīvu “nozieguma rīki” ir jebkāds īpašums, kurš jebkādā veidā, pilnīgi vai daļēji, tika izmantots, vai kuru bija paredzēts izmantot, lai izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai noziedzīgus

nodarījumus. Ar terminu "īpašums" atbilstoši Varšavas konvencijai saprotot jebkāda veida mantu, arī īpašumu, ķermenisku vai bezķermenisku, kustamu vai nekustamu, kā arī juridiskus dokumentus vai instrumentus, kas apliecina īpašumtiesības uz šādu mantu vai cita veida tiesības uz to.

Attiecībā uz noziedzīga nodarījuma rīkiem juridiskajā literatūrā norādīts, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīki un līdzekļi **ir dažādi priekšmeti** (ieroči, mehānismi un tehniskas ierīces, indīgas, stipri iedarbīgas, ķīmiskas vielas, viltoti dokumenti u.c.), ārējās pasaules procesi, **kuri tiek izmantoti, lai izdarītu noziedzīgu nodarījumu**. Ar noziedzīga nodarījuma rīkiem un līdzekļiem vainīgais iedarbojas vienīgi uz nodarījuma priekšmetu vai nodarījumā cietušo¹⁶.

Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013. gada 30. maija lēmumā lietā Nr. SKK-332/2013 konstatēts, ka nepieciešams nošķirt jēdzienus „noziedzīga nodarījuma rīks” un "lieta, kura bija paredzēta vai tika izmantota noziedzīga nodarījuma izdarīšanai". Par noziedzīga nodarījuma rīku atzīstama tāda lieta, ar kuru apsūdzētais tieši iedarbojies uz noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, cietušo personu vai cietušo. Konfiscējami ir apsūdzētā īpašumā vai valdījumā esošie noziedzīga nodarījuma rīki¹⁷.

Atbilstoši KL 70.¹² panta otrajai daļai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu konfiscē neatkarīgi no tā, vai tas lietā ticis atzīts par lietisko pierādījumu vai nav par tādu atzīts, ja vien tam ir noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta pazīmes¹⁸. Līdz ar to vienlaikus ar jautājumu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta konfiskāciju **nepieciešams skatīt arī jautājumu par lietisko pierādījumu un dokumentu konfiskāciju**, jo tā ir viena no rīcībām, ko paredz likums pēc galīgā nolēmuma pieņemšanas kriminālprocesā.

Lietisko pierādījumu definīcija ir sniegta KPL 134. pantā, kas nosaka, ka par lietisko pierādījumu kriminālprocesā var būt jebkura lieta, kas izmantota kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets, vai saglabājusi noziedzīga nodarījuma pēdas, vai arī jebkādā citā veidā satur ziņas par faktiem un ir izmantojama pierādīšanā. Viena un tā pati lieta var būt lietiskais pierādījums vairākos kriminālprocesos.

Visbeidzot norādāms, ka KL 70.¹² pantā ietvertā definīcija ir izstrādāta atbilstoši starptautiskajos tiesību aktos, tai skaitā starptautiskajās konvencijās, minētajam un juridiskajā literatūrā ietvertajai pieejai¹⁹.

¹⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. 2008

¹⁷ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr.629/LP12) anotācija;

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/1CF2B4A0A7C28D09C2258011002BB45B?OpenDocument>

¹⁸ U.Krastiņš, V.Liholaja, Krimināllikuma komentāri, Pirmā daļa (I-VIII.² nodaļa), Rīga: TNA, 301.

¹⁹ Palermo konvencijas 12. pants paredz, ka dalībvalstis pēc iespējas lielākā mērā saskaņā ar to iekšējām tiesību sistēmām ievieš nepieciešamos pasākumus, lai varētu konfiscēt īpašumu, iekārtas un citus līdzekļus, kas izmantoti vai ko paredzēts izmantot šajā Konvencijā atrunāto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanai.

Varšavas konvencijas 3. panta 1. punkts paredz, ka ikviena dalībvalsts pieņem tādus normatīvos un cita veida aktus, kas var būt nepieciešami, lai tā varētu konfiscēt nozieguma rīkus.

Vīnes konvencijas 5. panta b) apakšpunkts cita starpā noteic, ka katra puse veic nepieciešamos pasākumus, lai varētu konfiscēt narkotiskās un psihotropās vielas, materiālus un aprīkojumu vai citus līdzekļus, kas ir izmantoti vai kurus ir paredzēts jebkādā veidā izmantot 3. panta 1. daļā minētajos noziedzīgajos nodarījumos.

No tiesu prakses:

Nav nostiprinājusies vienota pieeja attiecībā uz mantu, kas tika izmantota noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Atšķirīgi tiek risināts jautājums par to, vai manta, kas tika izmantota noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, ir atzīstama par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas priekšmetu vai mantu, kas ir saistīta ar noziedzīgo nodarījumu. Piemēram kādā lietā mobilo telefonu, kuru persona izmantoja, lai neatļauti realizētu narkotisko vielu, tiesa, pamatojoties uz KL 70.¹² panta otro daļu, atzina par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu, un lēma to konfiscēt. Savukārt citā lietā tiesa atzina personu par vainīgu tabakas izstrādājumu nelikumīgā uzglabāšanā, pārvietošanā (pārvadāšanu) ievērojamā apmērā un saskaņā ar KL 70.¹³ pantu automašīnu VW Golf, ar kuru persona pārvietoja tabakas izstrādājumus, atzina kā ar noziedzīgu nodarījumu saistītu mantu.

Vairākās citās lietās tiesa lēma, ka automašīnas, ar kurām persona pārvadāja narkotiskās vai psihotropās vielas, tās realizējot, atzīt par noziedzīgi iegūtam, pamatojoties uz KL 70.¹¹ pantu.

1.2.5. Ar noziedzīgu nodarījumu saistītas mantas konfiskācija

Ar grozījumiem KL, kas spēkā stājās 2017. gada 1. augustā, tika pilnveidots arī tiesiskais regulējums attiecībā uz ar noziedzīgu nodarījumu saistītu mantu. KL 70.¹³ panta pirmajā daļā tika skaidri definēta manta, kas ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu. Nepieciešamību pēc vienotas definīcijas noteica apstākļi, ka ar noziedzīgu nodarījumu saistītas mantas konfiskācija bija paredzēta KPL līdz 2017. gada 31. jūlijam, bet likumā nebija definēts, kāda manta ir uzskatāma par saistītu ar noziedzīgu nodarījumu. Tas teorijā un praksē bija novedis pie dažādiem viedokļiem šīs mantas skaidrojumā²⁰.

Atbilstoši KL 70.¹³ panta pirmajai daļai manta, kas saistīta ar noziedzīgu nodarījumu, ir²¹:

- 1) apgrozībā aizliegtas lietas, piemēram, kontrabandas preces, kratīšanā atrastas viltotas naudaszīmes, un nav konstatēts nolūks tās realizēt (KL 192. panta pirmā daļa);
- 2) lietas, kuru izcelsme vai piederība konkrētajā krimināllietā nav noskaidrota, piemēram, kriminālprocesa ietvaros kratīšanas laikā atrastas vērtības, kuras ne apsūdzētais, ne citas personas neatzīst par savām, bet var būt saistītas ar

FATF 4. rekomendācija „Konfiskācija un pagaidu pasākumi” paredz, ka valstīm jāveic pasākumi, līdzīgi kā tas ir nostiprināts Vīnes konvencijā, Palermo konvencijā un Varšavas konvencijā, ieskaitot likumdošanas pasākumus, lai kompetentās iestādes varētu cita starpā konfiscēt rīkus, kas izmantoti vai paredzēti naudas legalizēšanai vai predikatīviem nodarījumiem.

Direktīvas 4. pants noteic, ka dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, kuri ļauj pilnībā vai daļēji konfiscēt cita starpā nozieguma rīkus vai īpašumu, kura vērtība atbilst šādu nozieguma rīku vērtībai, ņemot vērā galīgu notiesājošu spriedumu par noziedzīgu nodarījumu, kas var tikt pieņemts arī *in absentia* tiesas procesā.

²⁰ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr.629/LP12) anotācija.

²¹ U.Krastiņš, V.Liholaja, Krimināllikuma komentāri, Pirmā daļa (I-VIII.² nodaļa), Rīga: TNA, 303.

izdarīto noziedzīgo nodarījumu (kontrabandas preces), naudas mūļa vai čaulas uzņēmuma kontā konstatēti bezskaidras naudas līdzekļi, uz kuriem neviens nepretendē;

3) tāda noziedzīgu nodarījumu izdarījušai personai piederoša manta, kas sakarā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu nav atstājama personas īpašumā, piemēram, dators, ja izdarīta datorkrāpšana, likumīgi iegūti medību ieroči, ja izdarītais noziedzīgais nodarījums ir saistīts ar medību noteikumu pārkāpumu, bet tie nav bijuši nodarījuma izdarīšanas priekšmeti, kas minēti KL 112. panta trešajā daļā. Šāda manta tiek konfiscēta saskaņā ar KL 70.¹³ panta otro daļu.

Vienlaikus KL 70.¹³ pantā ir izdalīti divi konkrēti gadījumi, kad paredzēta iespēja konfiscēt (**var konfiscēt**) **ar noziedzīgu nodarījumu saistītu mantu – dzīvniekus un transportlīdzekli**. Dzīvniekus var konfiscēt, ja sakarā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu tie nav atstājami noziedzīgā nodarījuma izdarītāja īpašumā (piemēram, ja notikusi cietsirdīga izturēšanās pret dzīvnieku (KL 230.p.)). Savukārt transportlīdzekli var konfiscēt, ja tas pieder noziedzīgā nodarījuma izdarītājam, ja ar to izdarīts noziedzīgs nodarījums pret satiksmes drošību alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē.

Attiecībā par transportlīdzekļa konfiskāciju jānorāda, ka ar grozījumiem KL, kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā, tika izslēgts KL 42. panta trešās daļas pēdējais teikums²², jo tajā faktiski bija ietverta t.s. īpašā mantas konfiskācija attiecībā uz ar noziedzīgu nodarījumu saistīto mantu – transportlīdzekļa konfiskācija noziedzīgos nodarījumos pret satiksmes drošību.

Šāds grozījums tika veikts, jo saskaņā ar KL 70.¹³ pantu transportlīdzeklis, ja izdarīts noziedzīgs nodarījums pret satiksmes drošību, ir ar noziedzīgu nodarījumu saistīta manta (ar to izdarīts noziedzīgs nodarījums pret satiksmes drošību alkohola, citu apreibinošo vielu ietekmē). Tāpat papildsods – mantas konfiskācija – ir nošķirams no mantas īpašās konfiskācijas, attiecīgās normas ietverot jaunajā KL VIII² nodaļā.

Vienlaikus noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību ietverti KL Sevišķās daļas XXI nodaļā. Šajā nodaļā ir vairāki noziedzīgi nodarījumi, par kuru izdarīšanu paredzēta iespēja piemērot papildsodu – mantas konfiskācija.

Ņemot vērā minēto attiecībā uz transportlīdzekļa konfiskāciju un izdarītos grozījumus KL 42. panta trešajā daļā, attiecīgi grozījumi tika izdarīti KL 262. panta sankcijās, izslēdzot iespēju piemērot mantas konfiskāciju par noziedzīgiem nodarījumiem pret satiksmes drošību, jo šādos gadījumos būs piemērojama mantas īpašā konfiskācija.

Attiecībā uz transportlīdzekļu konfiskāciju praksē ir konstatētas situācijas, kurās par KL 262. pantā paredzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu apsūdzētajam saskaņā ar KL 70.¹³ panta ceturto daļu tiek konfiscēts transportlīdzeklis, ar kuru apsūdzētais braucis būdams alkohola ietekmē, taču transportlīdzeklis saskaņā ar CSDD reģistra datiem pieder citai personai, kaut arī lietā ir noprotināts CSDD reģistrētais transportlīdzekļa īpašnieks, kurš ir apstiprinājis, ka transportlīdzekli

²² Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr.629/LP12) anotācija,;
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/1CF2B4A0A7C28D09C2258011002BB45B?OpenDocument>

apsūdzētajam pārdevis. Lai noskaidrotu, **vai šādā situācijā saskaņā ar KL 70.¹³ panta ceturto daļu ir iespējams konfiscēt transportlīdzekli, kurš ir pārdots apsūdzētajam, taču nav reģistrēts CSDD kā īpašnieks**, ir jānoskaidro, vai apsūdzētais ir transportlīdzekļa īpašnieks civiltiesību izpratnē.

Saskaņā ar CL 987. panta pirmo daļu ar to vien, ka lietas īpašnieks to atsavinājis, vēl nepietiek, lai īpašuma tiesība uz lietu pārietu uz tās ieguvēju, ja līdz ar to nav izpildīts otrs nepieciešams noteikums, un proti, šīs lietas nodošana jaunajam īpašniekam. Atbilstoši CL 990. panta pirmajai daļai kustamu lietu nodošana izdarāma pēc noteikumiem, kas paredzēti valdījuma iegūšanai tajos gadījumos, kuros tas pāriet uz citu personu ar iepriekšējā valdītāja piekrišanu (CL 881. un 883. pants). Civillikuma 883. panta 1. punkts noteic, ka kustamu lietu varā ņemšana uzskatāma par notikušu, kad tas, kas vēlas iegūt lietas valdījumu, saņem to savās rokās.

Tātad secināms, ka **kustamas mantas īpašuma tiesības pāriet ar lietas nodošanu ieguvējam**, atšķirībā no nekustamo lietu iegūšanas, kur pēc atsavināšanas darījuma noslēgšanas un nodošanas nepieciešama arī šo tiesību koroborēšana zemesgrāmatā (CL 994. panta pirmā daļa). Līdz ar to secināms, ka ar **kustamas lietas nodošanu īpašuma tiesību pāreja ir notikusi**.

Savukārt transportlīdzekļa īpašnieka maiņas regulējumu satur Ceļu satiksmes likums. Tā 10. panta 1.³ daļas 1. punkts noteic, ka šā panta pirmās daļas 2. un 3. punktā minēto ceļu satiksmē iesaistīto transportlīdzekļu reģistrācija veicama arī šajos gadījumos – piecu darba dienu laikā, ja mainās transportlīdzekļa reģistrācijas apliecībā norādītais īpašnieks (turētājs, valdītājs) vai kaut viens no uzskaites tehniskajiem datiem. Turklāt atbilstoši Ceļu satiksmes likuma 14.¹ panta desmitajai daļai ierakstiem transportlīdzekļu un to vadītāju valsts reģistrā un traktortehnikas un tās vadītāju valsts informācijas sistēmā ir publiska ticamība. Līdz ar to ierakstiem transportlīdzekļu un to vadītāju reģistrā ir publiska ticamība, tad nav pamata uz šādiem ierakstiem nepaļauties. Tomēr minētais likums nesatur sekas, ja šī reģistrācija netiek veikta.

Turklāt fakts, ka likumā noteiktā termiņā transportlīdzekļa īpašnieku maiņas reģistrācija nav notikusi, neietekmē atsavināšanas darījuma spēkā esamību un uz tā pamata veikto lietas nodošanu ieguvējam. Kā norādīts judikatūrā saistībā ar transportlīdzekļa turējuma reģistrācijas faktu, transportlīdzekļu un to vadītāju reģistrā – turējuma reģistrēšanai transportlīdzekļu reģistrā ir deklaratīvs raksturs, jo turējumu, kā tas definēts Ceļu satiksmes likuma 1. panta 25. punktā, nodibina tiesiski noslēgti līgumi, nevis reģistrācijas fakts²³. Līdz ar to vēršam uzmanību, ka deklaratīvs ieraksts publiskajā reģistrā, atšķirībā no konstitutīva ieraksta, nerada nekādas tiesības, tas tikai atspoguļo informāciju.

Ievērojot minēto, var secināt, ka **tāds transportlīdzeklis, kurš ir pārdots un nodots apsūdzētajam, taču apsūdzētais vēl nav reģistrēts CSDD kā transportlīdzekļa īpašnieks, ir konfiscējams saskaņā ar KL 70.¹³ panta ceturto daļu, jo faktiski apsūdzētais ir šā transportlīdzekļa īpašnieks**.

²³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2016. gada 1. aprīļa sprieduma lietā Nr. A420568811, SKA-33/2016, 13.punkts

No tiesu prakses:

*Rīgas apgabaltiesa procesā par noziedzīgi iegūtu mantu atzina, ka lēmums par procesa uzsākšanu par noziedzīgu mantu neatbilst KPL 627. panta nosacījumiem. Procesā virzītājs nav norādījis, vai arestētā manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu vai mantai ir noziedzīga izcelsme, lai gan pēc lēmumā par procesa uzsākšanu par noziedzīgu mantu norādītā – arestētie naudas līdzekļi ir saistīti ar valstī X ierosināto kriminālprocesu, kā arī tas, ka šo naudas līdzekļu noziedzīgā izcelsme nav saistīta ar konkrētu noziedzīgu nodarījumu. Šie abi pamatojumi ir savstarpēji viens otru izslēdzoši. **Ja manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu, tad ir jābūt pietiekamiem pierādījumiem, ka manta ir iegūta noziedzīgā ceļā saistībā ar konkrētu noziedzīgu nodarījumu, savukārt, ja mantai ir noziedzīga izcelsme, tā jāpierāda izmantojot KPL 125. panta trešajā daļā definēto fakta legālo prezumpciju.***

1.2.6. Konfiscējamās mantas aizstāšana

Pastāv gadījumi, kad noziedzīgi iegūto mantu vai noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas priekšmetu nav iespējams konfiscēt. Atbilstoši KL 70.¹⁴ pantam ir iespējama konfiscējamās mantas aizstāšana. Minētā panta pirmajā daļā ir noteikts, ka var piedzīt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta vērtību, ja noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets pieder citai personai (piemēram, ja transportlīdzeklis ticis īpaši pielāgots kontrabandas vajadzībām, bet tas nepieder kontrabandā apsūdzētajai personai, var piedzīt šī transportlīdzekļa vērtību, ja tas izmantots KL 190. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai²⁴).

Savukārt KL 70.¹⁴ panta otrajā daļā ietverta nostāja – "ja noziedzīgi iegūta manta ir atsavināta, iznīcināta, noslēpta vai nomaskēta, un to nav iespējams konfiscēt, var piedzīt konfiscējamās mantas vērtību", kas faktiski bija pazīstama jau iepriekš (sk. KPL 358. panta otro daļu līdz 2017. gada 31. jūlijam)²⁵. Šādu situācijas risinājumu pieļauj arī starptautiskās konvencijas, proti, Palermo konvencijas 12. pants, Varšavas konvencijas 3. pants, Vīnes konvencijas 5. pants.

Palermo konvencijas 12. pants paredz, ka dalībvalstis (..) ievieš nepieciešamos pasākumus, lai varētu konfiscēt noziedzīgi iegūtus līdzekļus (..) **vai arī īpašumu, kura vērtība atbilst šo līdzekļu vērtībai.** Minētā panta 3. punktā noteikts, ja noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir daļēji vai pilnīgi pārveidoti citā īpašumā, tad šis īpašums, un nevis minētie līdzekļi, ir pakļaujami šajā pantā minētajiem pasākumiem. Saskaņā ar minētā panta 4. punktu gadījumā, ja noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir sajaukti ar īpašumu, kas iegūts no likumīgiem avotiem, tad šis īpašums, neierobežojot nekādas tiesības, kas attiecas uz aresta uzlikšanu vai izņemšanu, ir pakļaujams konfiskācijai līdz sajaukto līdzekļu aprēķinātajai vērtībai. Ienākumi vai citi labumi, kas iegūti no noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem, no īpašuma, kurā

²⁴ U.Krastiņš, V.Liholaja, Krimināllikuma komentāri, Pirmā daļa (I-VIII.² nodaļa), Rīga, TNA, 305.lpp

²⁵ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās – 2017. gada grozījumi (II), Jurista Vārds, 2017.gada 10.oktobra Nr.42 (997)

noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir tikuši pārvērsti, vai arī no īpašuma, ar kuru noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir bijuši sajaukti, arī tiek pakļauti šajā pantā norādītajiem pasākumiem tādā pašā veidā un mērā kā noziedzīgi iegūtie līdzekļi.

Varšavas konvencijas 5. pants paredz, ka ikviena dalībvalsts pieņem tādus normatīvos un cita veida aktus, kas var būt nepieciešami, lai nodrošinātu to, ka īpašuma konfiskācijas pasākumi attiecas arī (a) uz tādu īpašumu, kas radies, pārveidojot vai konvertējot noziedzīgi iegūtos līdzekļus; (b) ja noziedzīgi iegūtie līdzekļi pilnīgi vai daļēji ir pievienoti likumīgas izcelsmes īpašumam, - uz šo likumīgās izcelsmes īpašumu, nepārsniedzot aprēķināto pievienoto noziedzīgi iegūto līdzekļu vērtību; (c) tādā pašā veidā un apjomā kā attiecībā uz noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem - uz tādiem ieņēmumiem vai cita veida labumiem, kuri cēlušies no noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem, no īpašuma, kas radies, pārveidojot vai konvertējot noziedzīgi iegūtos līdzekļus, vai no tāda īpašuma, kam pievienoti noziedzīgi iegūtie līdzekļi, - šajā gadījumā nepārsniedzot aprēķināto pievienoto noziedzīgi iegūto līdzekļu vērtību.

Arī Vīnes konvencijas 5. pantā paredzēts, ja ienākumi ir pārveidoti vai pārvērsti cita veida īpašumā, tad šis īpašums, nevis ienākumi, ir pakļauts šajā pantā minētajiem pasākumiem. Ja ienākumi apvienoti ar likumīgā ceļā gūtu īpašumu, šis īpašums konfiscējams ienākumu vērtības apmērā, neierobežojot jebkādas tiesības uzlikt arestu vai iesaldēt īpašumu. Attiecībā uz ieņēmumiem vai citiem labumiem, kas gūti no ienākumiem, īpašuma, kurā ienākumi pārveidoti vai pārvērsti; vai īpašuma, kas apvienots ar ienākumiem, tiek piemēroti šajā pantā minētie pasākumi tādā pašā veidā un apjomā kā ienākumiem.

Arī FATF 4. rekomendācijā noteikts, ka valstīm jāveic pasākumi (..), lai kompetentās iestādes varētu (..) konfiscēt a) legalizēto īpašumu, b) ieņēmumus no naudas legalizēšanas vai predikatīviem nodarījumiem, rīkus, kas izmantoti vai paredzēti šo nodarījumu veikšanai, c) īpašumu, kas iegūti vai izmantoti terorisma, teroristisku aktu vai teroristisku organizāciju finansēšanai vai d) **atbilstošas vērtības īpašumu.**

Direktīvas 4. pants paredz, ka dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, kuri ļauj pilnībā vai daļēji konfiscēt nozieguma rīkus un noziedzīgi iegūtos līdzekļus **vai īpašumu, kura vērtība atbilst šādu nozieguma rīku vai noziedzīgi iegūto līdzekļu vērtībai**, ņemot vērā galīgu notiesājošu spriedumu par noziedzīgu nodarījumu, kas var tikt pieņemts arī *in absentia* tiesas procesā.

Saskaņā ar Direktīvas 6. pantu dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, kas ļauj konfiscēt tādus noziedzīgi iegūtos līdzekļus **vai citu īpašumu, kura vērtība atbilst noziedzīgi iegūto līdzekļu vērtībai**, kurus aizdomās turētā vai apsūdzētā persona ir tieši vai netieši nodevusi trešajām personām vai kurus trešās personas ir ieguvušas no aizdomās turētās vai apsūdzētās personas.²⁶

Bieži vien praktiķi saskaras ar situācijām, kad personai nav mantas, ko varētu pakļaut konfiskācijai, jo tā ir atsavināta, iznīcināta, noslēpta vai nomaskēta, un

²⁶ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr.629/Lp12), anotācija:
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/1CF2B4A0A7C28D09C2258011002BB45B?OpenDocument#b>

noziedzīgu nodarījumu izdarījušai personai nav citas mantas, uz kuru vērst piedziņu saskaņā ar KL 70.¹⁴ panta otro daļu, tad var atbilstoši KL 70.¹⁴ panta ceturtajai daļai konfiscēt (skatīt pielikumu Nr. 2):

1) mantu, ko persona pēc noziedzīga nodarījuma uzsākšanas atsavinājusi citai personai bez maksas vai par vērtību, kas ir būtiski zemāka vai būtiski augstāka nekā tirgus vērtība;

2) personas, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, un tās laulātā kopīgo mantu, ja vien vismaz gadu pirms noziedzīga nodarījuma uzsākšanas nav noteikta laulāto mantas šķirtība;

3) mantu, kas pieder citai personai, ar kuru noziedzīgu nodarījumu izdarījušai personai ir kopīga (nedalīta) saimniecība, ja šī manta iegūta pēc noziedzīga nodarījuma uzsākšanas.

Jānorāda, ka KL 70.¹⁴ pantā minētā manta nav saistīta ar KL 70.¹¹ panta otrajā un trešajā daļā paredzēto noziedzīgi iegūto mantu, kas atrodas pie trešajām personām.

Šāds KL 70.¹⁴ panta regulējums ir veidots, ņemot par pamatu KPL 358. panta trešā daļas redakciju, kas bija spēkā līdz 2017. gada 31. jūlijam. KPL 358. pants noteica, ja apsūdzētajam nav mantas, ko varētu pakļaut šā panta otrajā daļā minētajai konfiskācijai, konfiscēt var apsūdzētās personas laulātā mantu, ja vien vismaz gadu pirms noziedzīgā nodarījuma uzsākšanas nav noteikta laulāto mantas šķirtība, kā arī citas personas mantu, ja ar šo personu apsūdzētajam ir kopīga (nedalīta) saimniecība. Vienlaikus, diskutējot par konkrēto normu, eksperti secināja, ka KPL 358. panta norma ir pārāk plaša un nesamērīgi iejaucas trešo personu dzīvē, ierobežojot personas tiesības uz īpašumu (laulāto personu un personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga saimniecība, likumīgā ceļā iegūtu īpašumu (piemēram, mantojumu)), uzliekot pienākumu laulātajam un citām personām mantiski atbildēt par citas personas izdarītu noziedzīgu nodarījumu, par kuru, iespējams, tās nav pat zinājušas²⁷.

Līdz ar to KL 70.¹⁴ panta ceturtais daļas regulējums vairs neparedz iespēju konfiscēt laulātā atsevišķo mantu, kā arī vērsšanās pret nedalītā saimniecībā dzīvojošas personas mantu iespējama tikai tad, ja manta iegūta pēc noziedzīga nodarījuma uzsākšanas. Tai pašā laikā nav pieļaujams, ka persona ar mērķi izvairīties no iespējamās mantas konfiskācijas legalizē noziedzīgi iegūto mantu, nododot to trešās personas rīcībā, līdz ar to KL 70.¹⁴ pantā ir paredzēts, ka var konfiscēt citai personai piederošu mantu, ja tiek konstatēti šā panta ceturtajā daļā ietvertie pamatnosacījumi, kas tika iepriekš minēti.

Papildus minētajam, jāatzīmē, ka, vadoties no valsts fiskālās un līdzekļu ekonomijas interesēm, īpašs konfiscējamās mantas aizstāšanas noteikums ir paredzēts KL 70.¹⁴ panta trešajā daļā, kas paredz to, ka var nekonfiscēt reāli pieejamu noziedzīgi iegūtu mantu, bet gan citu mantu tās vērtībā. Gadījumā, ja personai piemērota noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija, konfiscējamo mantu var

²⁷ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr.629/Lp12), anotācija:
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/1CF2B4A0A7C28D09C2258011002BB45B?OpenDocument#b>

aizstāt ar finanšu līdzekļiem šīs mantas vērtībā. Nedrīkst aizstāt mantu, kurai ir vēsturiska, mākslinieciska vai zinātniska vērtība. Kārtība, kādā mantas aizstāšana ir iespējama, ir noteikta KPL 358.¹ pantā, kas tiks apskatīta zemāk.

Attiecībā uz mantas aizstāšanu jāvērs uzmanība uz jautājumu, **vai transportlīdzeklis, kas pieder līzinga kompānijai, ir konfiscējams kā noziedzīgi iegūta manta**, ja naudas līdzekļi, kas samaksāti līzinga kompānijai, ir atzīstami par noziedzīgi iegūtiem un vai būtu piemērojams KL 70.¹⁴ pantā paredzētā konfiscējamās mantas aizstāšana.

Ja persona izmanto operatīvā līzinga pakalpojumus, var secināt, ka persona, izmantojot noziedzīgi iegūtus līdzekļus, saņem automašīnas nomas pakalpojumu. Saskaņā ar KL 70.¹¹ panta pirmo daļu noziedzīgi iegūta manta ir manta, kas personas īpašumā vai valdījumā tieši vai netieši nonākusi noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā. Tiesību doktrīnā ir nostiprināts, ka ar mantu, kas personas īpašumā vai valdījumā netieši ir nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, jāsaprot ieņēmumi un jebkāds labums, kas iegūts, lietojot, apgrozot, ieguldot, pārveidojot, apvienojot un tam līdzīgi tieši noziedzīgi iegūtu mantu, tostarp, noziedzīgi iegūtas mantas izmantošanas rezultātā gūtie augļi un peļņa²⁸. Skaidrojums par to, kas ir manta, kas personas īpašumā vai valdījumā netieši ir nonākusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, ietverts Krimināllikuma 70.¹¹ panta ceturtajā daļā, kas, cita starpā, nosaka, ka tie ir noziedzīgi iegūtas mantas izmantošanas rezultātā gūtie augļi²⁹, kas aprakstītajā situācijā būtu automašīnas nomas pakalpojums. Šādā gadījumā, nav pamatoti par noziedzīgi iegūtu mantu, kas personas īpašumā vai valdījumā netieši nonākusi noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā, uzskatīt transportlīdzekli, kurš pieder līzinga kompānijai, kura to legāli iegādājusies par saviem līdzekļiem gadījumā, ja personas samaksātie naudas līdzekļi līzinga kompānijai nenodrošina tiesības personai iegūt transportlīdzekli savā īpašumā. Šādā situācijā tiek nepamatoti ierobežotas līzinga kompānijas tiesības, jo tiek arestēta manta, kas pieder, nevis apsūdzētajam, bet līzinga kompānijai, kura par savu naudu to ir iegādājusies un noslēgusi līzinga līgumu ar trešo personu un līzinga termiņa beigās līzinga ņēmējs neiegūst īpašuma tiesības uz līzinga objektu, proti, saskaņā ar noslēgto līgumu līzinga termiņa beigās manta automātiski nenonāk personas īpašumā.

Šādā situācijā noziedzīgi iegūta manta (finanšu līdzekļi) tika samaksāta līzinga kompānijai kā atlīdzība par pakalpojumu un tā ir nonākusi līzinga kompānijas kontā, kura ar to rīkojas pēc saviem ieskatiem. Tādējādi, ja līzinga kompānija neapzinājās un nepieļāva, ka naudas līdzekļi, kurus tā iegūst, ir noziedzīgi iegūti, var uzskatīt, ka noziedzīgi iegūtā manta ir zudusi un to nav iespējams konfiscēt. Saskaņā ar KL 70.¹⁴ panta otro daļu, ja noziedzīgi iegūta manta ir atsavināta, iznīcināta, noslēpta vai nomaskēta un to nav iespējams konfiscēt, var piedzīt konfiscējamās mantas vērtību. Aprakstītajā situācijā būtu piemērojams konfiscējamās mantas aizstāšanas institūts, proti, personai būtu konfiscējama cita manta noziedzīgi iegūtās mantas, kas samaksāta līzinga kompānijai, vērtībā.

²⁸ Stukāns J. Mantas atzīšanas par noziedzīgi iegūtu tiesiskais regulējums un tā piemērošanas problemātika. Promocijas darbs. Rīgas Stradiņa universitāte, Rīga: 2019, 158.

²⁹ Turpat.

Vienlaikus jānorāda, ka KL 70.¹⁴ panta ceturtajā daļā ir uzskaitīti gadījumi, kuros var confiscēt citai personai piederošu mantu, tomēr aprakstītajā situācijā norādītais gadījums neatbilst nevienai no uzskaitītajām situācijām.

Savukārt gadījumā, ja personas samaksātie naudas līdzekļi nodrošina personai īpašuma tiesības uz līzingu objektu, tad varētu būt pamats uzlikt arestu šai mantai, lai nodrošinātu tās konfiskāciju.

Šajā gadījumā ir jānorāda uz vairākām starptautisko konvenciju prasībām, kurām Latvija ir pievienojusies, un kuras nosaka dalībvalstu rīcību šādos gadījumos. Palermo konvencijas 12. panta 3. punktā noteikts, ja noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir daļēji vai pilnīgi pārveidoti citā īpašumā, tad šis īpašums, un nevis minētie līdzekļi, ir pakļaujami konfiskācijas pasākumiem. Saskaņā ar šī panta 4. punktu gadījumā, ja noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir sajaukti ar īpašumu, kas iegūts no likumīgiem avotiem, tad šis īpašums, neierobežojot nekādas tiesības, kas attiecas uz aresta uzlikšanu vai izņemšanu, ir pakļaujams konfiskācijai līdz sajaukto līdzekļu aprēķinātajai vērtībai. Varšavas konvencijas 5. pants paredz, ka ikviena dalībvalsts pieņem tādus normatīvos un cita veida aktus, kas var būt nepieciešami, lai nodrošinātu to, ka īpašuma konfiskācijas pasākumi attiecas arī, ja noziedzīgi iegūtie līdzekļi pilnīgi vai daļēji ir pievienoti likumīgas izcelsmes īpašumam, - uz šo likumīgās izcelsmes īpašumu, nepārsniedzot aprēķināto pievienoto noziedzīgi iegūto līdzekļu vērtību. Vīnes konvencijas 5. panta 6.punktā ir noteikts, ja ienākumi ir pārveidoti vai pārvērsti cita veida īpašumā, tad šis īpašums, nevis ienākumi, ir pakļauts konfiskācijas pasākumiem. Ja ienākumi apvienoti ar likumīgā ceļā gūtu īpašumu, šis īpašums confiscējams ienākumu vērtības apmērā, neierobežojot jebkādas tiesības uzlikt arestu vai iesaldēt īpašumu.

Nemot vērā minētās starptautiskās tiesību normas, līzingu kompānijas automašīna var tikt atzīta par noziedzīgi iegūtu mantu, nevis līdzekļi, kas tika maksāti līzingu kompānijai, jo noziedzīgi iegūtie līdzekļi (naudas līdzekļi, kas samaksāti līzingu kompānijai) ir pārveidoti citā īpašumā (transportlīdzeklī)

Gadījumos, ja persona ir izmaksājusi daļu no automašīnas vērtības, tad šajā gadījumā var uzskatīt, ka noziedzīgi iegūti līdzekļi ir sajaukti ar likumīgas izcelsmes līdzekļiem, tāpēc, ievērojot starptautiskās tiesību normas, līzingu kompānijai piederošā automašīna konfiskācijai būtu pakļaujama noziedzīgi iegūtu līdzekļu apmērā, atlikušo daļu atdodot līzingu kompānijai. Šādā gadījumā līzingu kompānijai būtu tiesības civiltiesiskā kārtībā vērsties pret personu par līguma izpildi un atlikušās mantas vērtības samaksu.

Kā norādīts likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr.629/Lp12) anotācijā, ievērojot arī starptautiskajās konvencijās noteikto (piemēram, Varšavas konvencijas 15. panta 2. punkta a) apakšpunkts), izvēlei, vai confiscēt mantu vai piedzīt tās vērtību, jābūt procesa virzītājam, jo atsevišķos gadījumos ir svarīgi atgūt konkrētu mantu. Tādējādi nevar aizstāt tādu mantu, kurai ir vēsturiska, mākslinieciska vai zinātniska vērtība. Tas atbilst arī šobrīd spēkā esošajām KPL normām (KPL 833. panta trešā daļa, 840. panta ceturta daļa) attiecībā uz nolēmumu par mantas konfiskāciju nodošanu izpildei ārvalstīs un *ārvalstī pieņemtu nolēmumu*

par mantas konfiskāciju izpildi Latvijā.

Vienlaikus jānorāda, ka noziedzīgi iegūtas mantas aizstāšana ir iespējama pēc pašas personas lūguma KPL 358.¹ pantā paredzētajā kārtībā. Jānorāda, ka šāda iespēja paredzēta tikai gadījumos, kad notiesātais ir atlīdzinājis cietušajam radīto kaitējumu. Šādas normas nepieciešamība pamatota ar to, ka no vienas puses tā ir iespēja personai paturēt mantu, bet no otras puses – valsts saņem konkrētu summu, netērējot laiku un līdzekļus mantas konfiskācijas izpildes procesam³⁰.

Atbilstoši šā panta pirmajai daļai, ja personai piemērota noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija valsts labā, prokurors vai tiesnesis KL noteiktajā gadījumā var aizstāt konfiscēto mantu ar finanšu līdzekļiem šīs mantas vērtībā, ja persona, kurai piemērota konfiskācija, triju darba dienu laikā pēc nolēmuma spēkā stāšanās iesniegusi pamatotu lūgumu par mantas aizstāšanu, un ja persona ir atlīdzinājusi cietušajam nodarīto kaitējumu.

Šādā gadījumā personai ir jāiesniedz lūgums tajā prokuratūrā, kurā pieņemts lēmums par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, vai pirmās instances tiesā.

Jautājumu par mantas aizstāšanu izlemj rakstveida procesā. Labvēlīga lēmuma gadījumā personai tiek noteikts 30 dienu termiņš finanšu līdzekļu labprātīgai samaksai. Savukārt, ja personas lūgums netiek apmierināts, pieņemtais lēmums par atteikumu apmierināt personas lūgumu par noziedzīgi iegūtas mantas aizstāšanu ir nepārsūdzams.

No tiesu prakses:

Tiesa atzina par noziedzīgi iegūtu mantu 1000 EUR - speciālajā izmeklēšanas eksperimentā izmantoto naudu, kas netika atgūta, un lēma piedzīt no notiesātā par labu Valsts policijai. Tomēr spriedumā netika veikta atsauce uz KL 70.¹⁴ panta otro daļu, kas nosaka, ka, ja noziedzīgi iegūta manta ir atsavināta, iznīcināta, noslēpta vai nomaskēta un to nav iespējams konfiscēt, var piedzīt konfiscējamās mantas vērtību.

³⁰ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr.630/lp12) anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument#b>,

2. Mantas atdošana

Atbilstoši KL 70.¹¹ panta ceturtajai daļai noziedzīgi iegūtu mantu, līdzekļus, ko persona ieguvusi no šādas mantas realizācijas, kā arī noziedzīgi iegūtas mantas izmantošanas rezultātā gūtos augļus konfiscē, **ja tā nav jāatdod īpašniekam vai likumīgam valdītājam**. Tas nozīmē, ka faktiski ar noziedzīgi iegūtu mantu ir iespējamās divas rīcības, proti, šīs mantas konfiskācija vai **atdošana** (skatīt pielikumu Nr. 1).

Procesuālā kārtība, kādā notiek mantas atdošana, ir reglamentēta KPL 357.pantā, kurā ir paredzēti šādi rīcības varianti rīcībai ar to:

1) Manta atdodama pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam ar procesa virzītāja vai tiesas lēmumu pēc tam, kad mantas uzglabāšana kriminālprocesa mērķu sasniegšanai vairs nav nepieciešama (KPL 357. panta pirmā daļa). Piemēram, gadījumos, ja noziedzīgi iegūtai mantai (piemēram zagtai automašīnai) ir īpašnieks, tad tā tiek atdota īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, kurš pieteicis mantas zudumu. Vienlaikus ir noteikts, ka rīcība ar mantu, ja tās īpašnieks vai likumīgais valdītājs to nav izņēmis, notiek tādā pašā kārtībā, kā ar mantu, kurai kriminālprocesā atcelts arests, proti, to iznīcina vai realizē (KPL 366. panta ceturto daļu).

2) Mantu, kuras apgrozība aizliegta ar likumu un kura līdz ar to personas valdījumā atrodas nelikumīgi - ar procesa virzītāja lēmumu nodod attiecīgai valsts institūcijai vai tādai juridiskajai personai, kura ir tiesīga to iegūt un lietot (KPL 357. panta otrā daļa);

3) Manta, kuras izcelsme ir noziedzīga nodarījuma atklāšanai izmantotie valsts līdzekļi, atdodama likumīgajam valdītājam vai piedzenama tā labā. Ja šāda manta ir atsavināta, iznīcināta, noslēpta vai nomaskēta un to nav iespējams atdot, piedziņai var pakļaut citu mantu atdodamās mantas vērtībā (KPL 357. panta trešā daļa).

Vienlaikus ar KPL grozījumiem, kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā, KPL 357. pants tika papildināts ar ceturto daļu, kas nosaka, ka atdodot noziedzīgi iegūtu nekustamo īpašumu tā īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, dzīvojamās telpas īres vai nomas līgumi, kas noslēgti pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, nav spēkā. Šāds regulējums tika noteikts, ņemot vērā apstākli, ka, gadījumā, kad ar nekustamo īpašumu ir veiktas nelikumīgas darbības un noslēgti īres vai nomas līgumi, nebūtu taisnīgi, ja cietušais saņemtu atpakaļ savu īpašumu ar tajā izmitinātiem īrniekiem vai nomniekiem. Vienlaikus īrniekiem šajās situācijās ir tiesības vērsties tiesā vispārējā kārtībā pret personu, kura ar viņu noslēdza īres vai nomas līgumu. Tajā pašā laikā gadījumos, kad tiek realizēts noziedzīgi iegūtais nekustamais īpašums, kas ar tiesas nolēmumu konfiscēts valsts labā (piemēram, konfiscēts īres nams, kurš iegādāts par naudu, kas iegūta kukuļņemšanas rezultātā), nebūtu pamatoti atkāpties no šobrīd likumā "Par dzīvojamo telpu" īri nostiprinātā pamatprincipa "pirkums nelauž īri", ja vien īres līgums ir noslēgts labā ticībā.³¹

³¹ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr.630/lp12) anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument#b>,

Jāpiebilst, ka saskaņā ar jauno Dzīvojamo telpu īres likumu, kurš stājās spēkā 2021. gada 1. maijā, princips "pirkums nelauž īri" ir attiecināms tikai uz zemesgrāmatā ierakstītiem īres līgumiem.

Attiecībā uz mantas atdošanas izpildi ir jānorāda, ka likumdevējs nav noteicis, kam ir nododami izpildei lēmumi par mantas atdošanu un kārtību, kādā tiek izpildīti šādi nolēmumi. Vadoties no KPL regulējuma, kāds bija spēkā līdz 2017. gada 31. jūlijam, nolēmums par mantas atdošanu būtu izpildāms šādā kārtībā, proti, procesa virzītājs vai tiesa nolēmumu nosūta izpildei tai iestādei vai personai, pie kuras attiecīgā manta atrodas vai kas pēc kompetences ir tiesīga veikt attiecīgās darbības, piemēram:

- ja personai ir jāatdod finanšu līdzekļi, kas atrodas kredītiestādē, tad nolēmumu nosūta attiecīgajai kredītiestādei;

- ja cietušajam ir jāatdod/jāatgriež izkrāptais nekustamais īpašums (īpašuma tiesības ir mainītas publiskajā reģistrā), tad nolēmumu nosūta zemesgrāmatai;

- ja cietušajam ir jāatdod transportlīdzeklis vai cita manta, kas bija nodota glabāšanā Nodrošinājuma valsts aģentūrā vai kādā citā iestādē vai personai, tad attiecīgi nolēmumu nosūta šai iestādei vai personai.

Var vadīties arī no KPL 366. panta trešajā un ceturtajā daļā noteiktās kārtības mantas aresta atcelšanai, kuru pēc analogijas var piemērot arī gadījumiem, kad jāizpilda mantas atdošana, taču šis regulējums attiecībā uz mantas atdošanu nav pilnīgs.

Praksē ir konstatēta situācija, kurā zemesgrāmatu nodaļā ir iesniegts nostiprinājuma lūgums par īpašuma tiesību nostiprināšanu uz nekustamiem īpašumiem, pamatojoties uz tiesas lēmumu, ar kuru tiesa, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 357. panta pirmo daļu un 630. pantu, nolēma atzīt konkrētus nekustamos īpašumus par noziedzīgi iegūtu mantu un atgriezt tās mantas likumīgajam īpašniekam. Šajā lietā ir pieņemti procesa virzītāja nolēmumi par aresta uzlikšanu mantai, kuri ir ierakstīti zemesgrāmatā, taču ar tiesas lēmumu jautājums attiecībā par arestu nav izlemts.

Lēmumu par mantas aresta atcelšanu mantas atdošanas pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam gadījumos pieņem procesa virzītājs, jo tikai procesa virzītājs zina, vai nav cita iemesla aresta saglabāšanai, kuras ir ar arestēto mantu saistītās personas un kurām ir jāpaziņo, kas vēl ar šo lēmumu jāatrisina (piemēram, mantas īpašniekam norāda termiņu, kādā manta jāizņem).

Likums paredz atsevišķus gadījumus, kad lietā vairs nav procesa virzītāja, jo kriminālprocess ir beidzies, tāpēc lēmums par mantas aresta atcelšanu jārisina tiesnesim (KPL 392.¹ panta devītās daļas un 630. panta trešās daļas gadījumā) vai tiesu izpildītājam (Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likuma 21. panta ceturtais daļas gadījumā). Visos pārējos gadījumos procesa virzītājam jāpieņem lēmums par aresta atcelšanu un tajā jānorāda visas darbības ar īpašumu.

Ievērojot minēto, lēmums par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu **un atdošanu pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, ir jānosūta izpildei, un šajā lēmumā ir jānorāda arī lēmums par mantas aresta atcelšanu,**

tajā skaitā, arī KPL 356.panta 1.¹ daļā noteikto.

Labticīgie ieguvēji

KPL un KL ir nostiprināts pamatprincips, ka noziedzīgi iegūtu mantu atdod pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam (cietušajam). Taču jāņem vērā, ka noziedzīgi iegūtas mantas atdošana ir jānošķir no noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas valsts labā.

KPL 358. panta pirmā daļa noteic, ka noziedzīgi iegūtu mantu, ja tās turpmāka uzglabāšana kriminālprocesa mērķu sasniegšanai nav nepieciešama un ja tā nav jāatdod īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, ar tiesas nolēmumu konfiscē valsts labā, bet iegūtos finanšu līdzekļus ieskaita valsts budžetā.

Attiecībā uz noziedzīgi iegūtu mantu, **kas nav jāatdod** pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam (cietušajam), bet tā ir konfiscējama valsts labā saskaņā ar KPL 358. pantu, ir piemērojama KL 70.¹⁴ panta otrajā daļā paredzētā konfiscējamās mantas aizstāšana, proti, ja noziedzīgi iegūta manta ir atsavināta, iznīcināta, noslēpta vai nomaskēta un to nav iespējams konfiscēt, var piedzīt konfiscējamās mantas vērtību. Šādos gadījumos, **ja noziedzīgi iegūta manta ir atsavināta labticīgam ieguvējam, tad saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹⁴ panta otro daļu no noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas var piedzīt konfiscējamās mantas vērtību, tādējādi aizsargājot labticīgā ieguvēja tiesības.**

Savukārt uz gadījumiem, kad krimināllietā ir cietušais, kuram noziedzīgi iegūtā manta ir jāatdod, attiecas KPL 357. panta pirmā daļa, kura noteic, ka manta atdodama pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam ar procesa virzītāja vai tiesas lēmumu pēc tam, kad mantas uzglabāšana kriminālprocesa mērķu sasniegšanai vairs nav nepieciešama.

Arī KPL 360. panta pirmā daļa noteic, ka, ja noziedzīgi iegūta manta atrasta pie trešās personas, tā atdodama pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam. Savukārt, KPL 360. panta otrajā daļā nostiprināts princips, ja noziedzīgi iegūtu mantu atdod īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, trešajai personai, kas bija šīs mantas labticīga ieguvēja vai labticīga ķīlas ņēmēja, ir tiesības civilprocesa kārtībā iesniegt prasību par zaudējuma atlīdzināšanu, tai skaitā pret apsūdzēto vai notiesāto personu. Saskaņā ar Civilprocesa likumu prasība par kaitējuma atlīdzināšanu ceļama vispārējā kārtībā. Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 4.punkts no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos paredz atbrīvot prasītājus prasībās par noziedzīga nodarījuma rezultātā radušos materiālo zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu.

2021. gada 6. martā stājās spēkā grozījumi KPL 360. pantā, papildinot to ar 2.¹ daļu, kura paredz, ka, ja noziedzīgi iegūta manta ir nekustamais īpašums, kas ir piekritīgs valstij, to atstāj trešās personas īpašumā, ja tā ir šīs mantas labticīga ieguvēja un tās īpašuma tiesības ir nostiprinātas publiskā reģistrā. No noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas valsts labā piedzen šīs mantas vērtību Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Tādējādi paredzot izņēmumu no vispārīgā regulējuma labticīgā ieguvēja aizsardzībai gadījumos, kad cietušais, kuram atdodams noziedzīgi iegūts nekustamais īpašums, ir valsts.

Saskaņā ar KPL 360. panta trešo daļu, ja noziedzīgi iegūtu nekustamo īpašumu konfiscē (trešajai personai), konfiskācija pati par sevi nevar būt par pamatu prasīt to saistību pirmstermiņa izpildi, kuras nodrošinātas ar attiecīgo nekustamo īpašumu, vai uzskatīt, ka minētās saistības tiek pārkāptas. Šī norma paredz aizsargāt trešās personas – ķīlas devējus – gadījumos, kad par šo personu mantu, kura apgrūtināta ar ķīlas tiesībām, kriminālprocesā tiek pieņemts nolēmums to konfiscēt, proti, lai ķīlas ņēmējs uzreiz neprasītu saistību izpildi sakarā ar ķīlas zudumu.

3. Aresta uzlikšana mantai

Ar grozījumiem KPL, kas spēkā stājās 2017. gada 1. augustā, tika pilnveidots tiesiskais regulējums attiecībā uz aresta uzlikšanu mantai. Gadījumos, ja kriminālprocesā ir iegūtas ziņas, ka manta ir noziedzīgi iegūta, vai ja persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par ko KL sankcijā ir paredzēts papildsods – mantas konfiskācija, kā arī citos likumā noteiktajos gadījumos, kad ir iespējama mantas konfiskācija (piemēram, ir uzsākts process pret juridisku personu par piespiedu ietekmēšanas līdzekļu piemērošanu), procesa virzītājam ir jāveic nepieciešamie pasākumi, lai ierobežotu personas turpmāku rīcību ar mantu. Šādi pasākumi ir jāveic, lai aizsargātu cietušās puses intereses, nepieļautu mantas atsavināšanu vai arī turpmāku labumu gūšanu no mantas.

Aresta uzlikšanu mantai regulē KPL 28. nodaļa "Mantisko jautājumu risinājuma nodrošināšana". Savukārt gadījumos, ja ir nepieciešams uzlikt arestu mantai, kas atrodas ārvalstīs, izmeklētājs papildus veic pasākumus atbilstoši KPL 83. un 83.¹ nodaļā paredzētajam.

Palermo konvencija un Vīnes konvencija paredz, ka „aresta uzlikšana” vai „izņemšana” nozīmē uz laiku aizliegt nodot, pārveidot, rīkoties ar vai pārvietot īpašumu vai uz laiku pārņemt īpašumu savā uzraudzībā vai kontrolē saskaņā ar tiesas vai citas kompetentas institūcijas rīkojumu. Mantas arests ir vienīgais līdzeklis, kā aizsargāt īpašumu no prettiesiskas tā tālākas izmantošanas.³² Tai pat laikā mantas arests uzliek ierobežojumus rīcībai ar mantu un ierobežo personas tiesības uz īpašumu.

Atbilstoši KPL 361. pantā noteiktajam aresta uzlikšanu mantai veic, lai nodrošinātu šādu mērķu sasniegšanu:

- 1) lai nodrošinātu procesuālo izdevumu piedziņu;
- 2) lai nodrošinātu cietušajam nodarītā kaitējuma kompensācijas piedziņu;
- 3) lai nodrošinātu iespējamās noziedzīgi iegūtās mantas atdošanu pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam;
- 4) lai nodrošinātu iespējamās noziedzīgi iegūtās mantas, līdzekļu, ko persona guvusi, realizējot šādu mantu, noziedzīgi iegūtās mantas izmantošanas rezultātā gūto augļu konfiskāciju;
- 5) lai nodrošinātu ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskāciju;
- 6) lai nodrošinātu iespējamo mantas konfiskāciju kā papildsodu;
- 7) lai nodrošinātu iespējamo mantas īpašās konfiskācijas aizstāšanu KL noteiktajos gadījumos;
- 8) lai nodrošinātu tādas mantas piedziņu, kuras izcelsme ir noziedzīga nodarījuma atklāšanai izmantoti valsts līdzekļi;
- 9) lai nodrošinātu iespējamo likvidāciju, naudas piedziņu, vai mantas konfiskāciju procesos par piespiedu ietekmēšanas līdzekļu piemērošanu juridiskajai personai;

³² Merķis R. Kriminālprocesuālā mantas aresta saturs un īpatnības tā noteikšanā. Jurista Vārds, 2018.gada 27.februāris, Nr.9 (1015).

10) lai nodrošinātu mantisko jautājumu risinājumu procesos par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu.

KPL 361. panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2017. gada 31. jūlijam, paredzēja, ka arestam var pakļaut mantu, kura pieder aizturētajam, aizdomās turētajam, apsūdzētajam vai citām personām pantā noteiktajos gadījumos un apstākļos. Šobrīd spēkā esošajā redakcijā mantas piederības priekšnoteikums ir izslēgts no KPL 361. panta pirmās daļas normas sastāva. Mantas piederības priekšnoteikuma izslēgšana saistāma ar to, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie bieži mēdza izvairīties no iespējamās mantas konfiskācijas vai no tā, ka būs jāatlīdzina nodarītais kaitējums, un slēpa savu mantu, fiktīvi atsavinot īpašumu trešajām personām. Tomēr saskaņā ar KPL 361. panta piekto daļu izmaiņas normā neatbrīvo procesa virzītāju no pienākuma norādīt, ka minētā manta pieder kādai personai. Procesā virzītājs ir tiesīgs pakļaut arestam jebkurai personai piederošu mantu, kuru viņš pamatoti uzskata par piederošu noziedzīgo nodarījumu izdarījušai personai³³.

Vienlaikus likumdevējs KPL 361. panta astotajā daļā noteicis, ka nav atļauts uzlikt arestu pirmās nepieciešamības priekšmetiem, ko lieto persona, kuras mantai tiek uzlikts arests, tās ģimenes locekļi un viņu apgādībā esošas personas. Šādu priekšmetu sarakstu nosaka KPL 1. pielikums.

Atbilstoši KPL 1. pielikumam arestam nav pakļauta šāda personu īpašumā esoša manta:

1) Mājas iekārta, mājturības priekšmeti un apģērbs, kas nepieciešams apsūdzētajam, viņa ģimenei un personām, kuras atrodas viņa apgādībā.

2) Pārtikas produkti, kas nepieciešami apsūdzētā un viņa ģimenes iztikai.

3) Nauda, kuras kopsumma nepārsniedz vienu minimālo mēneša darba algu apsūdzētajam un katram viņa ģimenes loceklim, ja tas ir bijis apsūdzētā apgādībā un tam nav citu ienākumu.

4) Kurināmais, kas nepieciešams ģimenei ēdiena gatavošanai un dzīvojamās telpas apsildīšanai.

5) Tehnika un darbarīki, kas nepieciešami apsūdzētajam uzņēmējdarbības vai profesionālās darbības turpināšanai, izņemot gadījumus, kad uzņēmums atzīts par maksātnespējīgu vai apsūdzētajam ar tiesas spriedumu krimināllietā atņemtas tiesības uz zināmu nodarbošanos.

6) Personām, kuru nodarbošanās ir lauksaimniecība, — viena govs, tele, kaza, aita, cūka, māļputni un sīklopi, lopbarība minēto dzīvnieku pabarošanai līdz jaunas lopbarības ievākšanai vai lopu dzīšanai ganībās, kā arī sēkla un stādāmais materiāls.

Svarīgi atcerēties, ka noteiktais aizliegums neattiecas uz noziedzīgi iegūtu mantu vai citu ar noziedzīgo nodarījumu saistītu mantu.

Pirms lēmuma par aresta uzlikšanu pieņemšanas, procesa virzītājam ir jāveic viss nepieciešamais, lai noskaidrotu arestējamās mantas vērtību. **Arestētās mantas novērtēšana ir viens no obligāti veicamajiem pasākumiem, lai nodrošinātu efektīvu aresta mērķu sasniegšanu, kā arī sekmē kriminālprocesuālo attiecību taisnīgu**

³³ Merķis R. Kriminālprocesuālā mantas aresta saturs un īpatnības tā noteikšanā. Jurista Vārds, 2018.gada 27.februāris, Nr.9 (1015).

noregulējumu. Ar grozījumiem KPL, kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā, tika noteikti skaidri kritēriji mantas vērtības noteikšanai. Šie grozījumi tika izstrādāti, ņemot vērā Moneyval 5. kārtas novērtēšanas ziņojuma par noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas sistēmas tehnisko atbilstību FATF rekomendācijām, ar kurām Latvijai tika norādīts uz nepieciešamību izveidot sistēmu, kas ļautu iegūt statistikas datus attiecībā uz arestēto un konfiscēto mantu, norādot, kāda noziedzīgā nodarījuma rezultātā manta iegūta, tās vērtību un veidu.

Arestētās mantas vērtības noteikšana ir nepieciešama vairāku iemeslu dēļ, proti:

1) lai noteiktu noziedzīgi iegūto labumu kopējo vērtību naudas izteiksmē. Jo pilnīgi visu valstu likumos ir ļauts, ja noziedzīgi iegūtās mantas nav (tās vairs nav dabā, tā ir nobēdzināta, to nevar atrast), konfiskācijai pakļaut finanšu līdzekļus mantas vērtībā;

2) tas ļautu konfiscēt ne tikai acīm redzamo (taustāmo) mantu, bet visu patieso guvumu – dažādus pakalpojumus, labumus u.tml.³⁴;

3) lai efektīvi nodrošinātu kaitējuma kompensāciju cietušajam (sākotnēji ir zināms pieteiktās kaitējuma kompensācijas apmērs), ir nepieciešams zināt arestējamās mantas aptuveno vērtību, lai nepamatoti neizskartu personas tiesības uz īpašumu, kā arī nodrošinātu cietušā tiesības saņemt kaitējuma kompensāciju³⁵.

Uzliekot arestu, ir jāņem vērā KPL 364. pantā noteiktie kritēriji arestētās mantas vērtības noteikšanai. Šajā pantā ir paredzēts, ka mantu, kurai tiek uzlikts arests, novērtē pēc apvidū esošajām cenām, ņemot vērā nolietojuma pakāpi (līdzīgi kā noteikts CPL (578. pantā), apķīlājot parādnieka mantu), nekustamo īpašumu, kuram tiek uzlikts arests, novērtē pēc tirgus vērtības. Savukārt naudu, finanšu instrumentus, akcijas un pamatkapitāla daļas uzskaita pēc to nominālās vērtības.

Uzliekot arestu mantai, procesa virzītājs pamatā mantas aptuveno vērtību var noteikt pats (piemēram, izvērtējot sludinājumus interneta vietnēs), tikai nepieciešamības gadījumā pieaicinot speciālistu (piemēram, reti sastopami priekšmeti, nekustamie īpašumi). Arestam pakļautās mantas vērtību nepieciešams norādīt arī lēmumā par aresta uzlikšanu mantai. Vienlaikus jāņem vērā, ka izmaksas par vērtētāja sniegtajiem pakalpojumiem gadījumos, kad arestam pakļaujamas mantas vērtēšanu veic sertificēts vērtētājs, ir pieskaitāmas procesuālajiem izdevumiem atbilstoši KPL 367. pantam un piedzenamas no notiesātā.

Attēls Nr. 7 (Piemērs no TIS)

Darbības datums	Darbība	
31.10.2018	Apstiprināt aresta uzlikšanu mantai Pazīme Arestētās mantas vērtība	Lēmums rezolūcijas formā 285.04 Labot
31.10.2018	Nodot materiālus kanceleijā	Dzēst Labot

³⁴ G. Kūtris. Noziedzīgi iegūta manta: tiesiskais regulējums un problemātika. Jurista Vārds. 2007.gada 17.aprīlis, Nr. 16 (469)).

³⁵ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr.630/lp12) anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument#b>,

Tāpat var būt gadījumi, kad mantas vērtības noteikšana sākotnēji nav iespējama – piemēram, uzliekot arestu mantai, lai nodrošinātu papildsoda – mantas konfiskācija izpildi un nav zināms, vai un kāda konkrēta manta atrodas personas dzīvesvietā. Šādos gadījumos KPL 364. panta otrajā daļā paredzēts noteikt, ka, ja mantas vērtību nav iespējams noteikt aresta uzlikšanas brīdī, tās vērtību nosaka pirmstiesas procesā ne vēlāk kā līdz pirmstiesas procesa pabeigšanai, bet iztiesāšanā līdz tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu. Mantas vērtība kriminālprocesa gaitā var tikt precizēta. Tāpēc Tiesu informācijas sistēmā ir aile, kurā ir iespēja norādīt, ka arestam pakļautās mantas aptuvenā vērtība nav zināma. Līdz ar to tas, ka procesa virzītājs lēmumā par aresta uzlikšanu mantai nav norādījis arestam pakļautās mantas aptuveno vērtību, automātiski nenozīmē to, ka izmeklēšanas tiesnesis nevarēs apstiprināt lēmumu par aresta uzlikšanu mantai.

Attēls Nr. 8 (piemērs no TIS)

Darbības datums	Darbība	
08.11.2018	<p>Apstiprināt aresta uzlikšanu mantai</p> <p>Pazīme</p> <p>Mantas vērtība nav zināma ☒</p> <p>Mantas apraksts ☐</p>	<p>Lēmums rezolūcijas formā</p> <p>Labot</p>
09.11.2018	Nodot materiālus kancelejā	<p>Dzēst</p> <p>Labot</p>

Vienlaikus gadījumos, kad arestam pakļautās mantas aptuveno vērtību nav iespējams noteikt vai to nav iespējams noteikt brīdī, kad tiek uzlikts arests mantai, lēmumam par aresta uzlikšanu mantai ir jāsaturs informācija par apstākļiem, kas liedz noteikt mantas aptuveno vērtību, lai izmeklēšanas tiesnesis šo informāciju varētu atspoguļot tiesu informācijas sistēmā. Šādos gadījumos informācijai ir jāatspoguļojas Tiesu informācijas sistēmas ailē "Piezīmes".

Tāpat atbilstoši KPL 361. panta piektajai daļai lēmumā par aresta uzlikšanu mantai jānorāda, kādam nolūkam un kam piederošai mantai tiek uzlikts arests. Pieņemot lēmumu par aresta uzlikšanu mantai, procesa virzītājam tas ir "svēršanas" process, sverot kriminālprocesa ietvaros nodibinātos faktus par lietas apstākļiem, procesa virzītājs novērtē, kā mantas aresta uzlikšana var ietekmēt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu³⁶. Tas nozīmē, ka lēmumā par aresta uzlikšanu ir ļoti precīzi jānorāda, vai arests tiek uzlikts mantai kā iespējams noziedzīgi iegūtai, vai tāpēc, lai nodrošinātu kaitējuma kompensācijas piedziņu, vai lai nodrošinātu iespējamu mantas konfiskāciju kā papildsodu. Pastāv iespēja norādīt vairākus mērķus, bet nav pieļaujams, ka lēmumā par aresta uzlikšanu mantai tiktu vispārīgi norādīts aresta mērķis "mantiska rakstura jautājumu nodrošināšanai". Šādu praksi likums nepieļauj.

Īpaši jāatzīmē attiecībā uz tiem gadījumiem, kad mantai arests tiek uzlikts, lai nodrošinātu noziedzīgi iegūtas mantas vai nu atdošanu pēc piederības vai tās

³⁶ Merķis R. Kriminālprocesuālā mantas aresta saturs un īpatnības tā noteikšanā. Jurista Vārds, 2018.gada 27.februāris, Nr.9 (1015).

konfiskāciju, vai, lai nodrošinātu iespējamo mantas īpašās konfiskācijas aizstāšanu KL noteiktajos gadījumos. KPL regulējums **neparedz veikt padziļinātu izvērtējumu par mantas noziedzīgo izcelsmi brīdī, kad procesa virzītājs vēršas ar ierosinājumu pie izmeklēšanas tiesneša. KPL regulējums šajos gadījumos arī neparedz, ka šādai mantai, kurai tiek uzlikts arests, ir jābūt atzītai kā noziedzīgi iegūtai.** Jāatgādina, ka aresta mērķis ir mantisko jautājumu risinājuma nodrošināšana. Vēršam uzmanību, ka arī starptautiskie tiesību akti, kuriem Latvija ir pievienojusies, norāda, ka ar arestu ir jāsaprot **pagaidu aizliegums** nodot iznīcināt, pārveidot, pārdot vai pārvietot īpašumu vai īpašuma pagaidu arestu vai kontroli, ko veic, pamatojoties uz orderi, kuru izsniegusi tiesa vai cita kompetenta iestāde.

Pirmstiesas procesā arestu mantai uzliek ar procesa virzītāja lēmumu, kuru apstiprinājis izmeklēšanas tiesnesis, bet iztiesāšanas laikā lēmumu pieņem tiesa (KPL 361. panta trešā daļa).

Neatliekamajos gadījumos, kad novilcināšanās dēļ manta var tikt atsavināta, iznīcināta vai noslēpta, procesa virzītājs var uzlikt arestu mantai ar prokurora piekrišanu. Par uzlikto arestu procesa virzītājs ne vēlāk kā nākamajā darba dienā paziņo izmeklēšanas tiesnesim, uzrādot protokolu un citus materiālus, kas pamato aresta nepieciešamību un neatliekamību. Ja izmeklēšanas tiesnesis neapstiprina procesa virzītāja lēmumu par aresta uzlikšanu mantai, arests mantai jānoņem (KPL 361. panta ceturtnā daļa).

Lēmuma kopiju nosūta vai izsniedz personai, kuras mantai arests tiek uzlikts, tādējādi nodrošinot, ka persona, kuras mantai tiek uzlikts arests, var sākt efektīvi īstenot savas procesuālās tiesības. Būtiski atzīmēt, ka līdz ar lēmuma par aresta uzlikšanu mantai, kura tiek prezumēta kā noziedzīgi iegūta, **procesa virzītājam ir pienākums informēt personu, kuras mantai uzlikts arests, par tās tiesībām iesniegt pierādījumus par prezumētās noziedzīgi iegūtās mantas likumīgo izcelsmi (mantas vērtībai, kas prezumēta kā noziedzīgi iegūta).** Attiecīgi no KPL 356. panta piektās daļas izriet, ka personai tiesības pierādīt mantas likumīgo izcelsmi rodas no brīža, kad tās tiesības rīkoties ar mantu tiek ierobežotas ar procesuālajām darbībām. Līdz ar to persona var iesniegt visus tās rīcībā esošos pierādījumus, kas apstiprina mantas legālo izcelsmi. Ja kriminālprocesā iesaistītā persona apgalvo, ka manta nav uzskatāma par noziedzīgi iegūtu, pienākums pierādīt attiecīgās mantas izcelsmes likumību ir šai personai (KPL 126. panta 3.¹ daļa). Domājams, ja mantas izcelsme ir likumīga, tās īpašniekam nevajadzētu būt grūtībām to pierādīt (piemēram, pieprasot informāciju no valsts informācijas sistēmām, iesniedzot citus dokumentus, kas apliecina mantas izcelsmi)³⁷. Personas iesniegtajiem pierādījumiem ir jābūt pārbaudāmiem.

Pierādījumu iesniegšanas gadījumā procesa virzītājam ir jāveic to pārbaudi, lai novērstu šaubas par mantas samērīgumu ar personas likumīgajiem ienākumiem (atbilstoši KPL 124. panta sestajai daļai pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi attiecībā uz mantas noziedzīgo izcelsmi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas

³⁷ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr.630/lp12) anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument#b>,

gaitā ir pamats atzīt, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme). Ja izmeklētājs uzskata, ka iesniegtie pierādījumi apliecina mantas legālo izcelsmi, atbilstoši KPL 366.pantam lemj par aresta atcelšanu vai lēmuma pārskatīšanu, ja pierādījumi apliecina legālo izcelsmi tikai daļai no prezumētās noziedzīgi iegūtās mantas.

Ja attiecībā uz mantu, kurai tiek uzlikts arests, ir reģistrēta hipotēka vai komercķīla, procesa virzītājs par pieņemto lēmumu informē hipotekāro kreditoru vai komercķīlasņēmēju. Saņemot informāciju par aresta uzlikšanu mantai, hipotekārajam kreditoram vai komercķīlasņēmējam ir tiesības saskaņā ar KPL 361. panta 7.¹ daļu iesniegt dokumentus par mantas izcelsmi.

Uzliekot arestu mantai, tās **īpašniekam, valdītājam, lietotājam vai turētājam paziņo par aizliegumu ar to rīkoties vai to lietot**, kā arī par kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka tiesībām. Ja nepieciešams, ķermenisku lietu izņem un nodod glabāšanā.

Uzliekot arestu kapitāla daļām (akcijām) vai pajām, procesa virzītājs var uzlikt personai pienākumu paziņot, ja tai no šīm kapitāla daļām (akcijām) vai pajām pienākas kādi maksājumi vai naudas līdzekļi, tai skaitā no trešajām personām. Savukārt procesa virzītāja uzliktā pienākuma nepildīšana var būt pamats procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanai vai personas saukšanai pie kriminālatbildības KL paredzētajos gadījumos (KL 308. pants)³⁸.

Vienlaikus procesa virzītājs, uzliekot arestu kapitāla daļām (akcijām) vai pajām, var uzlikt pienākumu kapitālsabiedrībai vai kooperatīvajai sabiedrībai, kuras kapitāla daļas (akcijas) vai pajas ir arestētas, visus naudas līdzekļus, kas personai pienākas no kapitālsabiedrības vai kooperatīvās sabiedrības, ieskaitīt procesa virzītāja norādītajā bankas kontā (iestādes kontā, Valsts kases kontā vai personas kontā, kuram piemērots arests).

Tāpat procesa virzītājs, uzliekot arestu personālsabiedrības biedra naudas līdzekļiem, var uzlikt pienākumu personālsabiedrībai visus maksājumus, kas personai pienākas no personālsabiedrības, ieskaitīt procesa virzītāja norādītajā bankas kontā (iestādes kontā, Valsts kases kontā vai personas kontā, kuram piemērots arests).

Par aresta uzlikšanu mantai atbilstoši KPL 362. panta nosacījumiem **raksta protokolu**. Protokolā ir nepieciešams piefiksēt visas veiktās darbības – aprakstīt katras lietas, kurām uzlikts arests, individuālās pazīmes, lietas, kurām netiek uzlikts arests, ja arestē visu mantu, trešo personu pieteikumus par mantas piederību, informāciju par mantu izņemšanu, atzīmējot gan izņemtās mantas, gan to, kam tās tiek nodotas glabāšanā, kā arī aresta izdarīšanas laikā konstatētos mēģinājumus mantu slēpt, iznīcināt vai bojāt. Protokols par aresta uzlikšanu mantai atbilstoši KPL 362. panta pirmajai daļai nav jāraksta un aprakstīt katras lietas, kurām uzlikts arests, individuālās pazīmes nav nepieciešams, ja lēmumu par mantas arestu, nosūtot lēmuma izrakstu, uzdots izpildīt saskaņā ar šā likuma 361.¹ panta pirmās daļas 2., 3. un 4. punktu, t.i., ja arestu uzliek, piemēram, nekustamajam īpašumam,

³⁸ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr.630/lp12) anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument#b>,

kapitālsabiedrības daļām, bankas kontā esošajiem finanšu līdzekļiem.

KPL 362. panta 3.¹ daļa noteic, ka, **uzliekot arestu mantai, par arestētiem ir uzskatāmi arī visi civilie augļi, kas personai rodas vai pienākas no arestētās mantas.**

Praksē ir konstatēta problēma saistībā ar aresta uzlikšanu kuponu maksājumiem (augļiem), kas kredītiestāžu klientu kontos tiek ieskaitīti saistībā ar finanšu instrumentiem, kuriem kriminālprocesā ir uzlikts arests kā iespējami noziedzīgi iegūtai mantai. Proti, praksē rodas situācijas, kurās, kaut arī konts, kurā regulāri tiek ieskaitīti kuponu maksājumi (augļi) (vismaz 1 reizi sešos mēnešos), ir tas pats konts, kurā atlikums ir iesaldēts jau sākotnēji un kuram vēlāk ir uzlikts arests kriminālprocesā, FID saskaņā ar NILLTPFNL 32. pantu saņem kredītiestāžu ziņojumus par aizdomīgiem darījumiem ar atturēšanos no darījuma veikšanās attiecībā uz kuponu maksājumiem (augļiem), kas klientu kontos tiek ieskaitīti saistībā ar iesaldētajiem finanšu instrumentiem. Nereti procesa virzītāji lēmumā norāda konkrētu summu, kurai uzlikts arests un jauni kuponu maksājumi šo summu regulāri palielina. Gadījumā, ja lēmumā nav atrunāta rīcība ar ienākošiem naudas līdzekļiem, kredītiestādes sniedz ziņojumus FID par aizdomīgiem darījumiem ar atturēšanos no darījuma veikšanas. Savukārt klients kredītiestādei pieprasa atlikumu, pamatojot savu prasību ar to, ka lēmumā par arestu norādītā summa ir mazāka nekā klientam ir kontā.

FID ir vērsis kredītiestāžu uzmanību, ka, izpildot procesa virzītāja lēmumu par aresta uzlikšanu mantai, kredītiestādēm nav pamata sniegt ziņojumus par aizdomīgiem darījumiem ar atturēšanos no darījuma veikšanas attiecībā uz kuponiem (augļiem), jo lēmums attiecībā uz augļiem jau ir spēkā. NILLTPFNL 33.¹ panta trešā daļa paredz, ja no līdzekļiem, uz kuriem saskaņā ar šā panta pirmo un otro daļu attiecinā FID rīkojumus, tiek gūti augļi, tad FID rīkojumi attiecas arī uz iegūtajiem augļiem vai to daļu, kas atbilst no noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem gūto augļu vērtībai. Taču kredītiestādes šādu rīcību pamato ar to, ka lēmumā par aresta uzlikšanu mantai nav norādīts, ka šis lēmums ir attiecināms arī uz augļiem, kas personai rodas vai pienākas no arestētās mantas.

Ņemot vērā minēto, **procesa virzītājam, gan lēmumā, gan protokolā par aresta uzlikšanu mantai ir skaidri jānorāda, vai arests mantai attiecas tikai uz konkrētu lēmumā norādītu summu, vai arī uz jebkuriem augļiem, kas personai rodas vai pienākas no arestētās mantas, tajā skaitā, iepriekš minēto kuponu maksājumi, aprēķinātie procenti par depozīta noguldījumu vai jebkuri citi augļi, kas personai var rasties no konkrētās arestētās mantas.**

Saskaņā ar KPL 363. pantu, pabeidzot sastādīt protokolu par aresta uzlikšanu mantai, protokols ir jādod parakstīt personai, pie kuras izdarīta mantas aprakste, vai vienam no tās pilngadīgajiem ģimenes locekļiem, bet, ja tādu nav klāt, — tās vietējās pašvaldības pārstāvim, kuras administratīvajā teritorijā mantai uzlikts arests. Pēc parakstīšanas protokola kopija ir jāizsniedz iepriekšminētajām personām.

Ja arests uzlikts mantai, kas atrodas juridiskās personas teritorijā, protokola

kopiju par aresta uzlikšanu mantai pret parakstu izsniedz šīs juridiskās personas pārstāvim.

Ja attiecībā uz mantu, pirms tai uzlikts arests, ir reģistrēta hipotekārā vai cita ar likumu noteikta reģistrējama ķīla, **rīcība ar ieķīlāto mantu** var notikt tikai pēc saskaņošanas ar procesa virzītāju. Ja šāda manta ar tiesas lēmumu ir atzīta par noziedzīgi iegūtu, mantas arestam ir prioritāte attiecībā pret ķīlu.

Atbilstoši KPL 361.¹ pantam **aresta izpildi var uzdot veikt**, nosūtot lēmuma izrakstu:

- 1) Valsts policijai;
- 2) publiskajam reģistram, kurā reģistrētas tiesības uz arestēto mantu, — lai tas ierakstītu aizliegumu šo mantu atsavināt un apgrūtināt ar citām lietu vai saistību tiesībām;
- 3) kapitālsabiedrībai vai kooperatīvajai sabiedrībai, kuras kapitāla daļas (akcijas) vai pajas ir arestētas, — lai tā visus naudas līdzekļus, kas attiecīgajai personai pienākas no kapitālsabiedrības vai kooperatīvās sabiedrības, ieskaitītu procesa virzītāja norādītajā bankas kontā (iestādes kontā, Valsts kases kontā vai personas kontā, kuram piemērots arests), kā arī ievērotu aizliegumu šīs kapitāla daļas (akcijas) vai pajas atsavināt un apgrūtināt ar citām lietu vai saistību tiesībām;
- 4) kredītiestādei vai ieguldījumu brokeru sabiedrībai, kurā glabājas arestētie naudas noguldījumi, finanšu instrumenti un kapitāla daļas (akcijas), — lai ar tiem tiktu pārtrauktas izdevumu operācijas.

KPL 364.¹ pantā ir noteikts, ka procesa virzītājam pēc aresta uzlikšanas mantai konstatējot, ka attiecībā uz mantu ir reģistrēta zvērināta tiesu izpildītāja atzīme, ir obligāti jāinformē zvērināts tiesu izpildītājs par aresta uzlikšanu mantai. Savukārt, ja ir saņemta informācija, ka nekustamais īpašums ir atsavināms sabiedrības vajadzībām, tad procesa virzītājs paziņo institūcijai summu, kāda saglabājama mantisko jautājumu nodrošināšanai kriminālprocesā.

Vienlaikus KPL 364.¹ pantā ir paredzēts, ka turpmākajai rīcībai ar mantu, kurai reģistrēta zvērināta tiesu izpildītāja atzīme par piedziņas vēršanu, ir **nepieciešams saņemt atļauju tās realizēšanai**.

Lai zvērināts tiesu izpildītājs varētu vērst piedziņu pret arestēto mantu, viņam ir jāvēršas ar pieteikumu pie procesa virzītāja atļaujas saņemšanai.

Procesa virzītājs, izvērtējot kriminālprocesa apstākļus un tā prasījuma būtību, kura apmierināšanai reģistrēta atzīme par piedziņas vēršanu, pieņem lēmumu par atļauju vai aizliegumu tiesu izpildītājam vērst piedziņu uz šo mantu. Pozitīva lēmuma pieņemšanas gadījumā norāda arī summu, kas saglabājama mantisko jautājumu nodrošināšanai kriminālprocesā. Procesā virzītāja pieņemtais lēmums nav pārsūdzams.

Papildus jānorāda, ja ir būtiski mainījušies kriminālprocesa apstākļi, kurus izvērtējot procesa virzītājs devis tiesu izpildītājam atļauju vērst piedziņu uz arestēto mantu, procesa virzītājs var pieņemt lēmumu par aizliegumu vērst piedziņu uz arestēto mantu, paziņojot šo lēmumu tiesu izpildītājam līdz izsoles sludinājumā norādītajam izsoles noslēguma datumam vai līdz kustamās mantas pārdošanai bez izsoles.

KPL 364.¹ panta ceturtajā daļā ir noteikts, ka pēc arestētās mantas realizācijas CPL noteiktajā kārtībā vai pēc nekustamā īpašuma atsavināšanas sabiedrības vajadzībām gadījumā, kad noslēgts līgums par nekustamā īpašuma labprātīgu atsavināšanu vai stājies spēkā likums par konkrētā īpašuma atsavināšanu, bet pirms atlīdzības izmaksāšanas attiecīgi zvērināts tiesu izpildītājs vai institūcija par to paziņo procesa virzītājam, lūdzot atcelt arestu realizētajai mantai. Attiecīgi procesa virzītāja norādīto summu ieskaita viņa norādītajā deponēto līdzekļu kontā un procesa virzītājs lemj par aresta uzlikšanu šiem finanšu līdzekļiem. Šim lēmumam izmeklēšanas tiesneša apstiprinājums nav nepieciešams.

KPL 365. pantā ir reglamentēta arestētās mantas glabāšanas kārtība. Arestētās mantas saglabāšana ir būtiska no vairāku apstākļu viedokļa, proti, arestētā manta ir jāglabā ar krietna saimnieka rūpību, lai glabāšanas laikā tā nezaudētu savu vērtību un kalpo mērķim, kādēļ ir uzlikts šai mantai arests. Vienlaikus ir jānorāda, ka Latvijai ir saistošas vairākas starptautisko tiesību aktu prasības attiecībā uz arestētās mantas glabāšanu.

Varšavas konvencijas 6. pants, Direktīvas Preambulas 31. un 32. punkts un Direktīvas 10. pants paredz, ka dalībvalstīs ir pienākums veikt nepieciešamos pasākumus, tai skaitā pieņemt tādus normatīvos un cita veida aktus, ar kuriem nodrošina, ka iesaldētais īpašums tiek pienācīgi pārvaldīts, lai to, iespējams, vēlāk konfiscētu. Direktīvas preambulas 32. punktā minēts, ka īpašums, kas iesaldēts, ņemot vērā tā iespējamu vēlāku konfiskāciju, būtu pienācīgi jāpārvalda, lai tas nezaudētu savu saimniecisko vērtību. Dalībvalstīm būtu jāveic nepieciešamie pasākumi, tostarp jānodrošina iespēja īpašumu pārdot vai nodot, lai mazinātu šādus zaudējumus. Dalībvalstīm būtu jāveic attiecīgi pasākumi, piemēram, jāizveido nacionālie centralizētie līdzekļu pārvaldības biroji, specializētu biroju kopums vai līdzvērtīgi mehānismi, lai efektīvi pārvaldītu pirms konfiskācijas iesaldētos aktīvus un saglabātu to vērtību līdz brīdim, kad tiesu iestādes noteiks nolēmumu.

Direktīvas preambulas 31. punktā noteikts, ka, tā kā iesaldēšanas rīkojumi ierobežo tiesības uz īpašumu, šādus pagaidu pasākumus nevajadzētu izmantot ilgāk, nekā tas ir nepieciešams īpašuma pieejamības saglabāšanas nolūkā, ņemot vērā iespējamu vēlāku konfiskāciju. Tādēļ varētu būt nepieciešama lietas pārskatīšana tiesā, lai nodrošinātu, ka mērķis novērst īpašuma izšķērdēšanu paliek spēkā.³⁹

KPL 365. pantā ir atrunāti **arestētās mantas glabāšanas nosacījumi**. Likumā ir noteikts, ka mantu, kurai uzlikts arests, var:

- 1) atstāt glabāšanā tās īpašniekam vai lietotājam, viņa ģimenes locekļiem vai citai fiziskajai vai juridiskajai personai;
- 2) ar procesa virzītāja lēmumu nodod glabāšanā Ministru kabineta noteiktajām iestādēm, ja to nevar atstāt pirmajā punktā minētajām personām (**Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1025 “Noteikumi par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un arestēto mantu”**);
- 3) ar procesa virzītāja lēmumu nodod realizācijai vai iznīcināšanai Ministru kabineta noteiktajā kārtībā, ja mantu, kuras ilgstoša uzglabāšana nav

³⁹ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr.630/lp12) anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument#b>,

iespējama vai kuras ilgstoša uzglabāšana rada zaudējumus valstij (Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1025 "Noteikumi par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un arestēto mantu" 11.punkts);

4) virtuālo valūtu ar procesa virzītāja lēmumu nodod realizācijai (Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1025 "Noteikumi par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un arestēto mantu" V¹. nodaļa);

5) naudas noguldījumi, finanšu instrumenti un kapitāla daļas (akcijas), turpina glabāties kredītiestādēs vai ieguldījumu brokeru sabiedrībās, bet pēc lēmuma saņemšanas par aresta uzlikšanu mantai ar tām tiek pārtrauktas izdevumu operācijas;

6) lietas, kuru apgrozība aizliegta ar likumu, kā arī naudai, valūtai, papīra formas finanšu instrumentiem, vekseliem, papīra formas vārda akcijām un citiem naudas dokumentiem, izstrādājumiem no dārgmetāliem un dārgakmeņiem, kā arī dārgmetāliem un dārgakmeņiem, tiek glabātas Ministru kabineta noteiktajā kārtībā (Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1025 "Noteikumi par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un arestēto mantu" 7.1. punkts).

Direktīvas 8. panta 3. punktā paredzēts, ka iesaldēšanas rīkojums paliek spēkā tikai tik ilgi, cik tas ir nepieciešams nolūkā saglabāt īpašumu, lai to, iespējams, vēlāk konfiscētu. Ņemot vērā, ka arests mantai ir saistīts ar personas īpašumtiesību ierobežojumiem, proti, KPL 389. pantā ir noteikti **tiesību ierobežošanas termiņi mantai pirmstiesas procesā**. Ar grozījumiem KPL, kas stājās spēkā 2018. gada 25. oktobrī, ir veikti grozījumi KPL 389. pantā, radot tādu tiesisko regulējumu, kas ir nepārprotami piemērojams un ļauj meklēt, arestēt un nodrošināt mantas saglabāšanu neatkarīgi no procesuālajiem termiņiem attiecībā uz personu. Atbilstoši KPL 389. panta 1.¹ daļai no brīža, kad pirmstiesas kriminālprocesā personas mantai ir uzlikts arests, šis arests jāatceļ termiņos, kādi ir paredzēti šā panta pirmajā daļā.

Nepieciešamību pēc grozījumiem ir veicinājuši vairāki faktori. Ir svarīgi norādīt, ka kopš KPL spēkā stāšanās 2005. gada 1. oktobrī, ir pagājuši 13 (trīspadsmit) gadi. Laikā, kad tika izstrādāts KPL, normas par noziedzīgi iegūtas mantas meklēšanu, arestu un konfiskāciju netika bieži piemērotas, taču pēdējā laikā ir būtiski mainījusies prakse un pieeja šo jautājumu risināšanai, ko apliecina izmeklēšanas iestāžu un tiesu prakse.

Praktiķi ir norādījuši, ka KPL 389. panta saturs līdz grozījumu izdarīšanai dažkārt tika tulkots sašaurināti un neatbilda sākotnējam šīs normas mērķim. Proti, tika konstatēti gadījumi, kad KPL 389. panta pirmo daļu piemēroja tādējādi, ka termiņš attiecībā uz personu un mantu tika rēķināts kopā. Tas izpaudās tā, ka gadījumā, kad pirmstiesas kriminālprocesā tika iesaistīta persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, sāka tecēt KPL 389. pantā noteiktais termiņš gan uz šo personu, gan uz mantu. Situācijā, kad manta tika atrasta vēlāk vai tad, kad termiņš "attiecībā uz personu" izbeidzās, arestu mantai nevarēja uzlikt vai arī uzliktais arests mantai bija jāatceļ. Arī gadījumā, ja kriminālprocesā tika iesaistītas trešās personas, piemēram, aizskartās mantas īpašnieks, arests mantai bija jāatceļ brīdī, ka izbeidzās kriminālprocesā noteiktais tiesību ierobežošanas līdzeklis personai, pret kuru ir uzsākts kriminālprocess (..).

Tika secināts, ka šāda normas interpretācija ir apšaubāma, jo faktiski liedza

meklēt, uzlikt arestu un konfiscēt noziedzīgi iegūtu mantu vai risināt jebkurus citus mantiskus jautājumus kriminālprocesā, ja iepriekš jau kriminālprocesā ir "izlietoti" likumā paredzētie tiesību ierobežošanas termiņi attiecībā uz personu. Tāpat tika norādīts, ka KPL 389. panta pirmās daļas šaura interpretācija un piemērošana ir pretrunā starptautiskām saistībām, ko Latvija ir uzņēmusies⁴⁰.

Tādējādi kopš 2018. gada 25. oktobra ir nodalīti procesuālie tiesību ierobežošanas termiņi attiecībā uz personu un procesuālie termiņi attiecībā uz mantu.

Ņemot vērā to, ka arests mantai tiek uzlikts konkrētu mērķu sasniegšanai, kā arī tiek stingri reglamentēta tā uzlikšanas kārtība, KPL 366. pantā ir noteikts, kad arests mantai ir jāatceļ.

Kaut arī KPL 389. panta 1.¹ daļa konkrēti nenosaka, vai personai, kurai tiesības rīkoties ar mantu ir ierobežotas, aresta termiņu skaita par katru arestēto mantu atsevišķi vai visām arestētajām mantām ir kopīgs termiņš, kurš tiek skaitīts, sākot ar aresta uzlikšanu pirmajai mantai, jānorāda, ka aresta termiņš katrai mantai skaitāms atsevišķi.

Pretējā gadījumā var rasties situācija, ka procesa virzītājam ir liegts meklēt, uzlikt arestu un konfiscēt noziedzīgi iegūtu mantu, jo aresta termiņš jau ir notecējis, turklāt manta var atrasties arī ārvalstīs, kas paldzina gan mantas atrašanos gan aresta uzlikšanas procesu. Turklāt vienā kriminālprocesā var būt iesaistītas vairākas aizdomās turētās vai apsūdzētās personas, kas nozīmē, ka katras personas mantai tiks uzlikts arests citā laikā, līdz ar to nav pamata skaitīt vienu aresta termiņu visai kriminālprocesā arestētajai mantai.

Tāpat jānorāda, ka kriminālprocesā arestu mantai var uzlikt, lai nodrošinātu dažādu mantisko jautājumu risinājumu (mantas konfiskāciju kā papildsodu, iespējamu noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, kaitējuma kompensācijas cietušajam nodrošināšanu), līdz ar ko pirmstiesas procesā ne vienmēr ir iespējams uzlikt arestu visai personai piederošajai mantai vienlaicīgi. Turklāt personas tiesību ierobežojums attiecībā uz konkrēto mantu sākas no brīža, kad tai tiek uzlikts arests un personai vairs nav tiesību ar to brīvi rīkoties, līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka personas tiesības, aresta termiņu skaitot katrai mantai atsevišķi, tiek nesamērīgi ierobežotas.

Saskaņā ar KPL 366. panta pirmo daļu procesa virzītājs pieņem lēmumu par mantas aresta atcelšanu un par to nekavējoties paziņo personām, kuru mantai bija uzlikts arests vai kuru glabāšanā bija nodota arestētā manta. Var pieņemt lēmumu par pilnīgu aresta mantai atcelšanu, kā arī daļēju, saglabājot arestu tādai mantas daļai, kas var būt nepieciešama procesuālo izdevumu segšanai. Vienlaikus KPL 366. pants nosaka gadījumus, kādos ir jāpieņem lēmums par aresta atcelšanu, proti, ja:

- 1) tiesa pieņem attaisnojošu spriedumu;
- 2) procesa virzītājs izbeidz kriminālprocesu ar rehabilitējošu lēmumu;

⁴⁰ Tieslietu ministrijas 2018. gada 12. marta vēstule Nr. 1-11/701 "Par priekšlikumiem likumprojektam "Grozījumi Kriminālprocesā" (Nr. 1118/Lp12) pirms otrā lasījuma, <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/5AD5A8B8E73A2317C225824F004181AB?OpenDocument>

- 3) kriminālprocesā nav pieprasīta kaitējuma kompensācija vai cietušais to atsaucis;
- 4) noziedzīgs nodarījums pārkvalificēts pēc cita KL panta, kas neparedz mantas konfiskāciju;
- 5) arestēto mantu ar procesa virzītāja atļauju CPL noteiktajā kārtībā tiesu izpildītājs pārdevis, lai veiktu nolēmuma izpildi;
- 6) zudis jebkurš cits iemesls mantisko jautājumu risinājuma nodrošināšanai.

Pēc lēmuma par mantas aresta atcelšanu procesa virzītājam ir nekavējoties jāpaziņo personām, kuru mantai bija uzlikts arests vai kuru glabāšanā bija nodota arestētā manta, kā arī pēc tam, kad ir stājies spēkā procesa virzītāja nolēmums tiek paziņots personai, hipotekārajam kreditoram, komercķīlas ņēmējam, publiskajam reģistram, kapitālsabiedrībai, kredītiestādei vai ieguldījumu brokeru sabiedrībai, kura nodrošināja mantas aresta izpildi.

Persona viena mēneša laikā no dienas, kad ir nosūtīts paziņojums par mantas aresta atcelšanu, mantu var izņemt. Ja tas netiek darīts, tad tiek pieņemts lēmums par šīs mantas realizāciju vai iznīcināšanu Ministru kabineta noteiktajā kārtībā (2011. gada 27. decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.1025 "Noteikumi par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un arestēto mantu").

4. Mantas konfiskācijas izpilde

4.1. Mantas konfiskācijas kā papildsoda un juridiskajai personai piemērotā piespiedu ietekmēšanas līdzekļa – mantas konfiskācijas izpilde

Atbilstoši KPL 634.¹ panta pirmās daļas 1. punktam mantas konfiskāciju kā papildsodu un atbilstoši pirmās daļas 2. punktam juridiskajai personai piemēroto piespiedu ietekmēšanas līdzekli – mantas konfiskācija izpilda zvērināti tiesu izpildītāji.

Tiesa, kas piespriedusi mantas konfiskāciju, saskaņā ar KPL 634.¹ panta otro daļu pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā nosūta izpildrakstu zvērinātam tiesu izpildītājam pēc personas (notiesātā) dzīvesvietas, bet juridiskajai personai — pēc tās juridiskās adreses vai pēc tās mantas atrašanās vietas. Savukārt KPL 634.¹ trešā daļa paredz, ka, ja personas dzīvesvieta (juridiskajām personām — juridiskā adrese) un mantas atrašanās vieta atrodas **dažādu** apgabaltiesu darbības teritorijā, izpildu dokumentu nosūta izpildei zvērinātam tiesu izpildītājam **pēc mantas atrašanās vietas**. Ja manta atrodas vairāku apgabaltiesu darbības teritorijā, sagatavo tik izpildu dokumentu, cik apgabaltiesu darbības teritorijā manta atrodas, un nosūta izpildei zvērinātiem tiesu izpildītājiem pēc mantas atrašanās vietas. Šādas kārtības pamatā ir zvērinātiem tiesu izpildītājiem Tiesu izpildītāju likuma 71. panta pirmajā daļā noteiktais ierobežojums, saskaņā ar kuru zvērinātam tiesu izpildītājam atļauts veikt amata darbības tikai tās apgabaltiesas darbības teritorijā, pie kuras viņš iecelts.

Konfiskācijas izpildi veic mantai, kas norādīta tiesas spriedumā un iekļauta aprakstes aktā kā notiesātajam piederoša manta.

Saskaņā ar KPL 634.¹ panta vienpadsmito daļu nolēmums par mantas konfiskāciju kā papildsodu vai kā piespiedu ietekmēšanas līdzekli izpildāms Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar to zvērināts tiesu izpildītājs, saņemot tiesas izpildrakstu, rīkojas atbilstoši CPL noteiktajai kārtībai. Ar likumu "Grozījumi Civilprocesa likumā", kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā, CPL ir ietverts speciāls regulējums mantas konfiskācijas kā soda izpildei, proti, CPL papildināts ar jaunu 591.¹ pantu "Kustamās mantas konfiskācijas izpildes kārtība", 599.² pantu "Finanšu līdzekļu konfiskācijas izpildes kārtība" un 618.¹ pantu "Nekustamā īpašuma konfiskācijas izpildes kārtība", paredzot tieši mantas konfiskācijai kā papildsodam pielāgotu procesuālo kārtību.

Atbilstoši CPL 591.¹ pantā noteiktajam apķīlātā konfiscētā kustamā manta tiek pārdota CPL 71. nodaļas noteiktajā kārtībā, savukārt konfiscēto nekustamo īpašumu pārdod CPL 73. nodaļas kārtībā, vienlaikus ņemot vērā attiecīgi CPL 591.¹ un 618.¹ pantā paredzētos īpašos noteikumus.

CPL 591.¹ panta otrajā un trešajā daļā ir paredzēta rīcība gadījumos, kad kustamās mantas konfiskācijas izpildi nav iespējams veikt vai kad kustamās mantas realizācija varētu būt neiespējama. Ir noteikts, ka gadījumos, ja mantas konfiskācijas izpildi nav iespējams veikt, jo konfiscētā manta nav konstatēta, zvērināts tiesu izpildītājs pabeidz izpildu lietu bez izpildes un paziņo par to pirmās instances tiesai, kas pieņēmusi izpildāmo spriedumu, un prokuratūrai, lai tā izlemtu jautājumu par

mantas glabātāja atbildību. Persona, kurai ir uzticēta manta, var tikt saukta pie kriminālatbildības saskaņā ar KL 308. pantu "Arestētas mantas atsavināšana un slēpšana", par mantas, kurai uzlikts arests, izšķērdēšanu, atsavināšanu vai slēpšanu, kā arī par tās apmainīšanu. Savukārt, ja konfiscētās lietas varētu būt neiespējami pārdot un sprieduma izpildes izdevumi varētu pārsniegt no pārdošanas iegūstamo naudas summu, zvērināts tiesu izpildītājs tās nodod Valsts ieņēmumu dienestam.

Atbilstoši CPL 630. pantam naudas līdzekļus, kas iegūti, izpildot spriedumu par mantas konfiskāciju, zvērināts tiesu izpildītājs iemaksā Valsts kases budžeta kontā pēc tam, kad apmierināti visi parādniekam iesniegtie prasījumi, kādi radušies, pirms notiesātā mantai uzlikušas arestu vai to apķīlājušas iepriekšējās izmeklēšanas iestādes vai tiesa. Prasījumus par uzturlīdzekļiem un prasījumus personisku aizskārumu dēļ, kuru rezultātā radies sakropļojums vai cits veselības bojājums vai iestājusies personas nāve, apmierina arī tad, ja tie radušies pēc aresta uzlikšanas notiesātā mantai vai tās apķīlāšanas.

Tādējādi personas, kurai piemērots sods – mantas konfiskācija, kreditoriem ir tiesības uz savu prasījumu apmierināšanu no naudas līdzekļiem, kas iegūti no konfiscētās mantas realizācijas. Ja zvērinātam tiesu izpildītājam nav izdevies ar izsoles palīdzību realizēt konfiscēto kustamo mantu vai nekustamo īpašumu, šiem kreditoriem saskaņā ar CPL 591.¹ panta piekto daļu vai 618.¹ panta trešo daļu ir tiesības pieteikties paturēt konfiscēto kustamo mantu vai nekustamo īpašumu sava prasījuma apmierināšanai. Paturot kustamo mantu vai nekustamo īpašumu, piedzinējam ir tiesības ieskaitīt summā, kas no viņa pienākas, savu kreditora pretenziju, kas pamatota ar izpildu dokumentu. Tādējādi tiek veicināta kreditoru prasījumu apmierināšana no konfiscētās mantas. Savukārt, ja otrā izsole nav notikusi un neviens nav vēlējis paturēt nekustamo īpašumu vai kustamo mantu sev, zvērinātam tiesu izpildītājam jānodod šis īpašums vai manta Valsts ieņēmumu dienestam, kurš rīkosies ar to atbilstoši Ministru kabineta 2013. gada 26. novembra noteikumos Nr. 1354 „Kārtība, kādā veicama valstij piekritīgās mantas uzskaitē, novērtēšana, realizācija, nodošana bez maksas, iznīcināšana un realizācijas ieņēmumu ieskaitīšana valsts budžetā” minētajam. Norādāms, ka no mantas, kas nodota Valsts ieņēmumu dienestam, kreditoru prasījumi vairs nav apmierināmi.⁴¹

Vienlaikus jānorāda, ka gadījumā, ja ir konfiscēti finanšu līdzekļi, zvērināts tiesu izpildītājs rīkojas saskaņā ar CPL 599.² pantā noteikto kārtību, proti, dod rīkojumu valsts vai pašvaldības institūcijai, kuras kontā atrodas šie finanšu līdzekļi, pārskaitīt tos zvērinātu tiesu izpildītāja depozīta kontā. Ja konfiscētie finanšu līdzekļi atrodas citas personas kontā, rīkojumu par to pārskaitīšanu tiesu izpildītāja depozīta kontā dod kredītiestādei. Zvērinātu tiesu izpildītāja rīkojums izpildāms nekavējoties.

Jānorāda, ka attiecībā uz izpildu lietu par mantas konfiskācijas kā papildsoda izpildi vešanu attiecināmas arī citas Civilprocesa likuma normas, piemēram, Civilprocesa likuma 555. panta pirmā daļa, kas noteic, ka lietās par mantas konfiskācijas izpildi paziņojums par pienākumu izpildīt spriedumu parādniekam netiek sūtīts, CPL 631. panta noteikumi par aprēķina par piedzīto summu sadali

⁴¹ Likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr.628/Lp12) anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/15D7C003B4F509B6C2258011002B71BB?OpenDocument>

sastādīšanu un citi. Atbilstoši pašreizējam regulējumam un praksei, papildsoda – mantas konfiskācija – izpildei nepieciešamās darbības, piemēram, mantas aprakstīšana, apķīlāšana, izsoles kārtība, notiek saskaņā ar CPL vispārīgajām normām (CPL 71., 73., 75. nodaļa). Tāpat CPL 68. nodaļā reglamentēts zvērinātu tiesu izpildītāja statuss.⁴²

Vienlaikus jānorāda, ka piespiedu ietekmēšanas līdzekļa - mantas konfiskācija izpilde ir noteikta arī Piespiedu ietekmēšanas līdzekļu izpildes likuma IV nodaļā "Mantas konfiskācijas izpilde". Atbilstoši šā likuma 20.pantam juridiskajai personai ir konfiscējama tā manta, kas norādīta tiesas spriedumā un iekļauta protokolā par aresta uzlikšanu mantai kā juridiskajai personai piederošā manta.

Pēc tiesas sprieduma stāšanās likumīgā spēkā pirmās instances tiesa nosūta izpildu rakstu par juridiskajai personai piemēroto mantas konfiskāciju un protokola par aresta uzlikšanu mantai kopiju zvērinātam tiesu izpildītājam pēc mantas atrašanās vietas un vienlaikus informē par to reģistra iestādi, kas reģistrējusi juridisko personu, un finanšu institūcijas.

Zvērinātam tiesu izpildītājam saskaņā ar Piespiedu ietekmēšanas līdzekļu izpildes likuma 19. pantu pēc izpildu raksta un protokola kopijas saņemšanas nekavējoties jāpārbauda protokolā par aresta uzlikšanu mantai norādītās mantas un konfiscējamās mantas esamību, kā arī jāapķīlā konfiskācijai pakļautā manta.

Visbeidzot, kad spriedums ir izpildīts, zvērināts tiesu izpildītājs nekavējoties paziņo par to tiesai, kas taisījusi spriedumu.

4.2. Noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskācijas izpilde

Jautājumu par rīcību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskāciju var izlemt procesa virzītājs, pieņemot lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, pirmstiesas izmeklēšanas stadijā, kā arī tiesa, taisot gala nolēmumu kriminālprocesā.

Pamatojoties uz KPL 392.¹ pantu, procesa virzītājam ir tiesības ar lēmumu izbeigt kriminālprocesu, ja pirmstiesas procesā tiek konstatēti apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu vai var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, vai ja nav pierādīta aizdomās turētā vai apsūdzētā vaina un nav iespējams savākt papildu pierādījumus. Vienlaikus ar šāda lēmuma pieņemšanu procesa virzītājam ir pienākums arī izlemt jautājumu par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un ar noziedzīgu nodarījumu saistīto mantu, proti, atbilstoši KPL 392.¹ panta ceturtnās daļas 4.punktam lēmumā par kriminālprocesa izbeigšanu vienlaikus norāda arī lēmumu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskāciju.

Savukārt tiesa, taisot spriedumu, saskaņā ar KPL 514. panta pirmās daļas 11. punktu izlemj jautājumu arī par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskāciju. Attiecīgi tiesa sprieduma

⁴² turpat

rezolutīvajā daļā, kā to paredz KPL 529. panta pirmā daļa, papildus norāda tiesas lēmumu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskāciju, kā arī rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem, dokumentiem, ar noziedzīgu nodarījumu saistīto mantu, citiem procesa laikā izņemtajiem priekšmetiem un vērtībām.

Sīkāk rīcība ar lietiskajiem pierādījumiem ir atrunāta KPL 240. pantā, kas paredz galīgo rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem, dokumentiem, ar noziedzīgu nodarījumu saistīto mantu, kā arī citiem izņemtajiem priekšmetiem un vērtībām. Šā panta pirmajā daļā ir noteikts, ka lēmumā par kriminālprocesa izbeigšanu, prokurora priekšrakstā vai tiesas nolēmumā norāda, kas darāms ar lietiskajiem pierādījumiem, dokumentiem, ar noziedzīgu nodarījumu saistīto mantu un citiem izņemtajiem priekšmetiem un vērtībām, proti:

1) lietiskos pierādījumus, dokumentus, citus izņemtus priekšmetus un vērtības atdod to īpašniekiem vai likumīgajiem valdītājiem, bet, ja tie nav jāatdod īpašniekiem vai likumīgajiem valdītājiem, — realizē vai, ja tiem nav vērtības, — iznīcina (kārtība, kādā tiek risināti jautājumi saistībā ar lietisko pierādījumu atdošanu, ir noteikta šā panta trešajā, ceturtajā un piektajā daļā). Lietisko pierādījumu realizāciju un iznīcināšanu veic Nodrošinājuma valsts aģentūra, kas ir iekšlietu ministra pakļautībā esoša tiešās pārvaldes iestāde. Realizācijas un iznīcināšanas kārtība ir noteikta 2011. gada 27. decembra Ministru kabineta noteikumos Nr. 1025 "Noteikumi par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un arestēto mantu".

2) konfiscētos noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetus nodod Valsts ieņēmumu dienestam, bet, ja tiem nav vērtības, — iznīcina;

3) konfiscētās apgrozībā aizliegtās lietas nodod attiecīgajām iestādēm vai iznīcina;

4) konfiscētos dzīvniekus un konfiscētos transportlīdzekļus nodod Valsts ieņēmumu dienestam;

5) konfiscēto mantu, kas sakarā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu nav atstājama personas īpašumā, nodod Valsts ieņēmumu dienestam, bet, ja tai nav vērtības, — iznīcina;

6) konfiscētās lietas, kuru izcelsme vai piederība konkrētajā krimināllietā nav noskaidrota, nodod Valsts ieņēmumu dienestam.

Vienlaikus lēmumā par kriminālprocesa izbeigšanu, prokurora priekšrakstā vai tiesas nolēmumā norāda rīcību ar lietisko pierādījumu, ja īpašnieks vai likumīgais valdītājs divu mēnešu laikā no paziņojuma nosūtīšanas dienas attiecīgo pierādījumu nebūs izņēmis. Ja lietiskais pierādījums ir jāatdod tā īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, procesa virzītājs ne vēlāk kā 14 dienu laikā pēc sprieduma vai lēmuma par kriminālprocesa izbeigšanu stāšanās spēkā par to paziņo lietiskā pierādījuma īpašniekam vai likumīgajam valdītājam un iestādei, kas nodrošina lietiskā pierādījuma glabāšanu. Īpašniekam vai valdītājam ir pienākums izņemt lietiskos pierādījumus divu mēnešu laikā, to nodot realizācijai vai iznīcina. Pēc šī termiņa persona nevar vērsties ar prasību ar lūgumu atlīdzināt lietas vērtību kā to paredz KPL 240. panta piektā daļa.

Savukārt, ja izdarīšanas priekšmets pieder citai personai, var piedzīt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta vērtību saskaņā ar KL 70.¹⁴ panta pirmajā daļā noteikto. Šādos gadījumos lēmums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta vērtības piedziņu ir nododams izpildei zvērinātam tiesu izpildītājiem saskaņā ar KPL 634.¹ panta pirmās daļas 3.punktu. Savukārt zvērināts tiesu izpildītājs šādu lēmumu izpilda CPL noteiktajā kārtībā atbilstoši KPL 634.¹ 11. daļā noteiktajam.

4.3. Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes kārtība

Līdz 2017. gada 31. jūlijam mantas konfiskācijas izpildi regulēja Latvijas Soduzpildes kodeksa Divdesmit sestā nodaļa. Tā nenodalīja mantas konfiskācijas kā soda un noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildi. Visa veida konfiskācija, tai skaitā noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācija tika izpildīta šajā likumā un CPL 630. pantā noteiktajā kārtībā. Tādējādi valstī nebija normatīvā regulējuma, kas paredzētu noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildei atbilstošu kārtību. Šāda situācija neatbilda Vīnes konvencijai, Palermo konvencijai, Varšavas konvencijai, FATF 4. rekomendācijai.

Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija valsts labā ir paredzēta un noteikta KPL 358. pantā, kas nosaka, ka noziedzīgi iegūtu mantu, ja tās turpmāka uzglabāšana kriminālprocesa mērķu sasniegšanai nav nepieciešama un ja tā nav jāatdod īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, ar tiesas lēmumu konfiscē, bet iegūtos finanšu līdzekļus ieskaita valsts budžetā.

Ar grozījumiem KPL, kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā, KPL tika papildināts ar 634.¹ pantu, kurā ir detalizēts regulējums attiecībā uz mantiska rakstura nolēmumu nodošanu izpildei gadījumā, ja izpildāma noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija valsts labā (skatīt pielikumu Nr. 1 un 2).

KPL 634.¹ panta piektajā daļā ir noteikts, ka Valsts ieņēmumu dienests izpilda noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, ja:

- 1) kriminālprocess ir pabeigts, un tajā nav bijis iesniegts vai nav apmierināts cietušajam nodarītā kaitējuma kompensācijas pieteikums;
- 2) kriminālprocess ir pabeigts, un tajā ir apmierināts tikai valstij kā cietušajam nodarītā kaitējuma kompensācijas pieteikums;
- 3) lēmums par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju pieņemts šā likuma 59. nodaļā noteiktajā kārtībā un kriminālprocesā cietušais nav pieteicis kaitējuma kompensāciju, vai vienīgais cietušajam nodarītā kaitējuma kompensācijas pieteicējs ir valsts.

Ja noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpilde saskaņā ar KPL 634.¹ panta piekto daļu ir piekritīga Valsts ieņēmumu dienestam, tad Valsts ieņēmumu dienestam tiek nosūtīts izpildu dokuments daļā par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju.

Vienlaikus jānorāda, ka tiesa konfiscē tikai konkrēti zināmu mantu, kura atrodas glabāšanā. Nosūtot tiesas izpildrakstu vai prokurora lēmumu par mantas konfiskāciju, papildus tiks nosūtīts arī protokola vai lēmuma par aresta uzlikšanu

mantai izraksts, kurā norādīta gan mantas atrašanās vieta, gan tās glabātājs. Izpildot tiesas vai prokurora nolēmumu, Valsts ieņēmumu dienests gadījumos, kad manta būs nodota glabāšanā privātpersonai, sazināsies un vienosies ar mantas glabātāju par mantas nodošanu atbilstoši tam, kā to izpildu procesā dara zvērināts tiesu izpildītājs. Vienlaikus jāņem vērā, ka Valsts ieņēmumu dienestam nav paredzēts pienākums mantu meklēt, kā arī nodrošināt telpu, kurās atrodas konfiscētā manta, piespiedu atvēršanu. Ja arestētās mantas glabātājs izvairās vai citādi kavē konfiscētās mantas nodošanu, tai skaitā nereaģējot uz Valsts ieņēmumu dienesta prasībām nodrošināt konfiscētās mantas nodošanu, mantas glabātājs saucams pie kriminālatbildības saskaņā ar KL 308. pantu.⁴³

Izpildot nolēmumu par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, Valsts ieņēmumu dienestam ir jārīkojas saskaņā ar tiem normatīvajiem aktiem, kas regulē rīcību ar valstij piekritīgo mantu, proti likumu "Par Valsts ieņēmumu dienestu" un Ministru kabineta 2013. gada 26. novembra noteikumiem Nr. 1354 "Kārtība, kādā veicama valstij piekritīgās mantas uzskaitē, novērtēšana, realizācija, nodošana bez maksas, iznīcināšana un realizācijas ieņēmumu ieskaitīšana valsts budžetā".

Attiecīgi saskaņā ar KPL 634.¹ panta pirmās daļas 5.punktu zvērināts tiesu izpildītājs veic noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildi, ja kriminālprocess ir pabeigts un ar tiesas nolēmumu kriminālprocesā ir apmierināts cietušajam, kas nav valsts, nodarītā kaitējuma kompensācijas pieteikums. Zvērināts tiesu izpildītājs izpilda arī KPL 59. nodaļas kārtībā pieņemtos lēmumus par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, izņemot gadījumu, kas norādīts KPL 634.¹ panta piektās daļas 3.punktā, proti, ja kriminālprocesā cietušais nav pieteicis kaitējuma kompensāciju vai vienīgais cietušajam nodarītā kaitējuma kompensācijas pieteicējs ir valsts.

Atbilstoši KPL 634.¹ panta ceturtajai daļai, ja piemērota noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija, kuras izpilde piekritīga zvērinātam tiesu izpildītājam, izpildu dokumentu nosūta izpildei zvērinātam tiesu izpildītājam pēc mantas atrašanās vietas. Tā kā saskaņā ar Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likuma 4. panta ceturto daļu (atšķirībā no Civilprocesa likumā noteiktās kārtības) parādnieka personai un tās rīcībai nav ietekmes uz noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildi, nolēmuma izpildes piekritība noteikta pēc konfiscētās mantas (īpašuma) atrašanās vietas, nevis parādnieka dzīvesvietas.

Lai pēc iespējas nodrošinātu to, ka vienu konfiskācijas nolēmumu izpilda viens, nevis vairāki zvērināti tiesu izpildītāji, KPL 634.¹ panta ceturtajā daļā ir noteikts, ka, ja vienā nolēmumā konfiscēta gan kustamā vai nekustamā manta, gan bezķermeniska lieta vai finanšu līdzekļi, izpildu dokumentu nosūta izpildei zvērinātam tiesu izpildītājam pēc kustamās vai nekustamās mantas atrašanās vietas, jo noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu un citu bezķermenisku lietu konfiskācijas izpildes vietai nav praktiskas nozīmes.

Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildi zvērināts tiesu izpildītājs veic Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likumā noteiktajā kārtībā. Minētais likums ir spēkā kopš 2017. gada 1. augusta un tā mērķis ir nodrošināt efektīvu

⁴³ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (Nr.630/lp12) anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument#b>

noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildi, apmierinot cietušo prasījumus, kas pamatoti ar zvērināta tiesu izpildītāja lietvedībā iesniegtiem izpildu dokumentiem.

Tā kā zvērināti tiesu izpildītāji veic noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildi tikai tādā gadījumā, ja no šīs mantas atsavināšanas rezultātā iegūtiem līdzekļiem ir (vai nākotnē var būt) jāapmierina cietušajiem nodarītā kaitējuma kompensācija, zvērinātu tiesu izpildītājam tiek nosūtīti divi atsevišķi izpildu dokumenti – viens par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildi un otrs – par cietušā kaitējuma kompensācijas piedziņu.

Tā kā noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpilde veicama Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likumā noteiktajā kārtībā, bet kaitējuma kompensācijas piedziņa cietušā labā veicama CPL noteiktajā kārtībā, zvērināts tiesu izpildītājs katram no šiem izpildu dokumentiem ieved atsevišķu izpildu lietu. Ja parādniekam ir cita, legāla, manta vai ienākumi, zvērināts tiesu izpildītājs var vērst pret to piedziņu, lai piedzītu kaitējuma kompensāciju cietušā labā. Paralēli zvērināts tiesu izpildītājs veic nepieciešamās darbības izpildu lietā par noziedzīgi iegūtās mantas konfiskācijas izpildi. No konfiskācijas izpildes rezultātā iegūtajiem līdzekļiem zvērināts tiesu izpildītājs vispirms sedz cietušā kaitējuma kompensāciju (ciktāl tā jau nav segta izpildu lietā par kompensācijas piedziņu). Gadījumā, ja nolēmuma izpilde daļā par cietušā labā piedzenamo kaitējuma kompensāciju nav iespējama ne izpildu lietā par piedziņu, ne izpildu lietā par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildi, zvērināts tiesu izpildītājs par to paziņo tiesai un cietušajam atbilstoši KPL 639. panta trešajai daļai.

Ja noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpilde ir iespējama, zvērināts tiesu izpildītājs mantas atsavināšanu veic Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likumā noteiktajā kārtībā, no iegūtajiem naudas līdzekļiem sedzot cietušā prasījumu atbilstoši minētā likuma 43. un 44. pantā noteiktajai kārtībai, kādā notiek konfiscētās mantas realizācijas rezultātā iegūto līdzekļu sadales un izmantošanas kārtība.

Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likuma 43. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka konfiscētos finanšu līdzekļus un naudas līdzekļus, kas iegūti konfiscētās mantas realizācijas rezultātā, zvērināts tiesu izpildītājs izmaksā šādā secībā:

- 1) sedz cietušajam nodarītā kaitējuma kompensāciju, kas pamatota ar šim zvērinātajam tiesu izpildītājam izpildei iesniegto izpildrakstu;
- 2) sedz nolēmuma izpildes izdevumus, kas radušies izpildu lietās par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, cietušajam nodarītā kaitējuma kompensācijas piedziņu un nekustamā īpašuma nodokļa parādu piedziņu;
- 3) pamatojoties uz paziņojumu par nekustamā īpašuma nodokļa apmēru taksācijas gadam, attiecīgās pašvaldības budžetā samaksā nekustamā īpašuma nodokli par laiku no nākamā mēneša pēc tam, kad stājies spēkā tiesas nolēmums par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, līdz nākamajam mēnesim pēc tam, kad stājies spēkā tiesas nolēmums, ar kuru apstiprināts nekustamā īpašuma izsoles akts, akts par nekustamā īpašuma paturēšanu pēc nenotikušas izsoles vai akts par nekustamā īpašuma pārdošanu bez izsoles;

4) sedz nekustamā īpašuma nodokļa parādu, kas pamatots ar šim zvērinātajam tiesu izpildītājam izpildei iesniegtu lēmumu par nodokļa parāda piedziņu;

5) atlikušos naudas līdzekļus ieskaita valsts budžetā.

Gadījumā, ja viens no cietušajiem ir valsts, tās prasījumu par kaitējuma kompensāciju sedz pēc tam, kad segti nolēmuma izpildes izdevumi. Savukārt, ja ar konfiscētās mantas realizācijas rezultātā iegūtajiem naudas līdzekļiem nepietiek, lai pilnīgi apmierinātu visus cietušo prasījumus saskaņā ar zvērināta tiesu izpildītāja lietvedībā esošajiem izpildu dokumentiem, prasījumus apmierina proporcionāli summai, kas pienākas katram cietušajam.

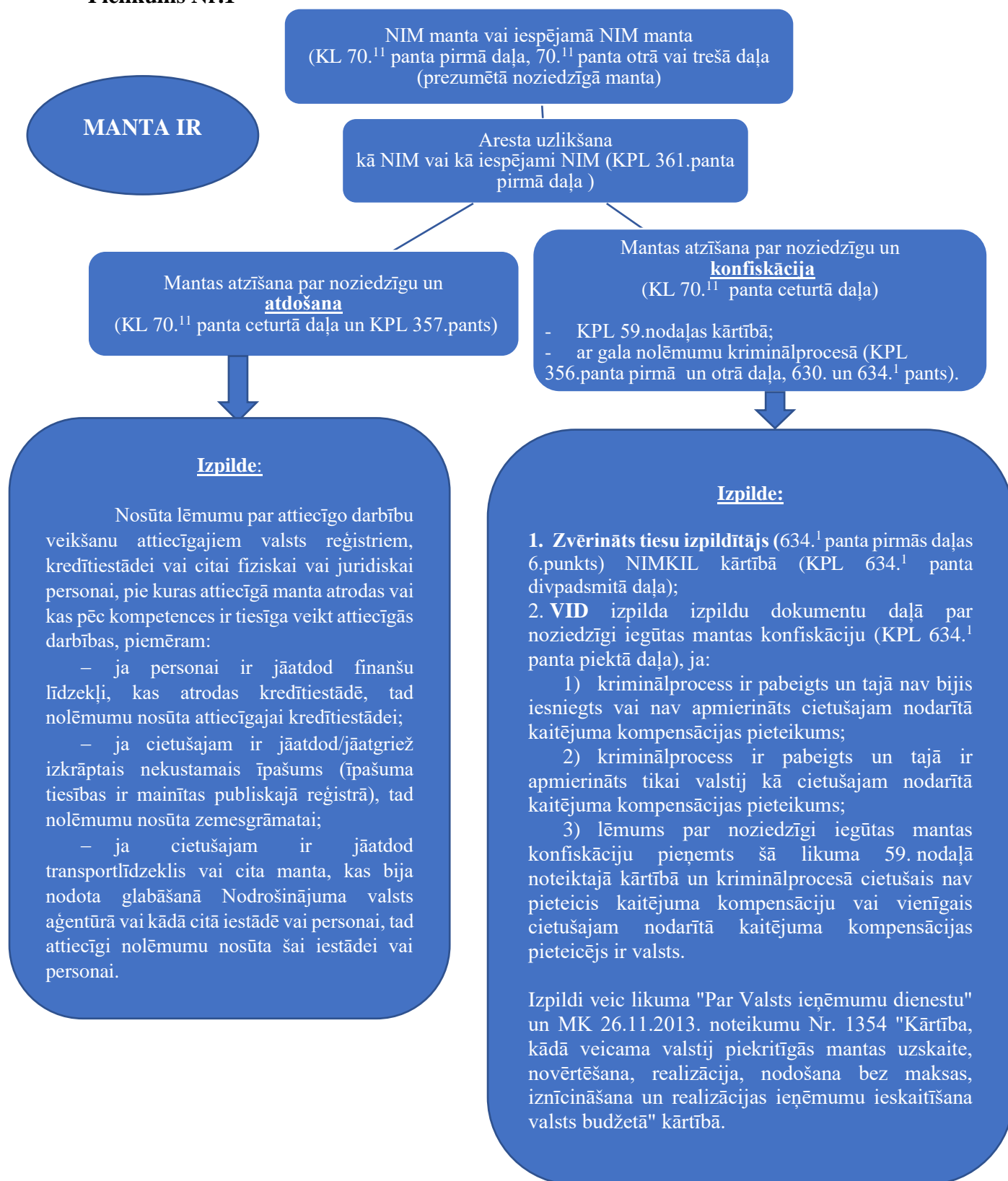
Norādāms, ka Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likuma 44. panta pirmajā daļā ir noteikts, ja, izpildot tiesas lēmumu par mantas konfiskāciju, kas pieņemts KPL 59. nodaļā noteiktajā kārtībā, zvērināts tiesu izpildītājs konfiscēto noziedzīgi iegūto mantu realizējis, **pirms stājies spēkā gala nolēmums, zvērināts tiesu izpildītājs naudas līdzekļus, kā arī konfiscētos noziedzīgi iegūtos naudas līdzekļus, no kuriem atskaitīti nolēmuma izpildes izdevumi, glabā zvērināta tiesu izpildītāja depozīta kontā līdz brīdim, kad viņš saņem procesa virzītāja informāciju par gala nolēmumu krimināllietā un rīcību ar zvērināta tiesu izpildītāja kontā glabājamiem naudas līdzekļiem. Deponētos naudas līdzekļus cietušajam un valstij izmaksā šā likuma 43. pantā noteiktajā kārtībā.**

Savukārt nolēmums par noziedzīgi iegūtas mantas vērtības piedziņu vai par trešās personas mantas konfiskāciju, ja noziedzīgi iegūta manta ir atsavināta, iznīcināta, noslēpta vai nomaskēta un to nav iespējams konfiscēt (KPL 634.¹ panta 12. daļa), **izpildāms Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā** (skatīt pielikumu Nr. 2).

Vienlaikus jāņem vērā, ka 2019. gada 1. janvārī spēkā stājās KPL 634.¹ panta otrā daļa, atbilstoši kurai turpmāk nolēmumu **par cietušajam – fiziskajai personai** nodarītā kaitējuma kompensācijas piedziņu nosūta izpildei zvērinātam tiesu izpildītājam pēc personas (notiesātā) dzīvesvietas (juridiskajai personai — pēc tās juridiskās adreses) vai pēc tās mantas atrašanās vietas. Līdz ar to cietušajam – fiziskajai personai vairs nav nepieciešams pašam doties uz tiesu izpildraksta saņemšanai un attiecīgi vēlāk vērsties pie zvērināta tiesu izpildītāja. Attiecībā uz **cietušajiem – juridiskām personām paliek spēkā līdzšinējā kārtība, proti, juridiskai personai pašai jāvēršas tiesā, lai saņemtu izpildu dokumentu par tai nodarītā kaitējuma kompensācijas piedziņu.**

Pielikumi

Pielikums Nr.1

Pielikums Nr.2

